

LIA RUMANTSCHA

RAPPORT ANNUAL 2003

LIA RUMANTSCHA

RAPPORT ANNUAL 2003

Uniuns regiunalas

Romania

Uniun dals Grischs

Uniun rumantscha da Surmeir

Renania

Uniuns surregiunalas

Societad retorumantscha

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Giuventetgna Rumantscha

RAPPORT ANNUAL 2003
LIA RUMANTSCHA

Legenda maletg cuviarta:

MAJESTUSA NATIRA 2001 – acril sin glin – 60x80 – possess privat

© LIA RUMANTSCHA 2004 CUIRA

cumposiziun e stampa: Spescha e Grünenfelder, Glion
450 exemplars

Cuntegn

1.	Pled sin via dal president	5
2.	Organs da la LR	
2.1	Radunanza da delegadas e delegads	11
2.2	Cussegl	14
2.3	Suprastanza	14
2.4	Cumissiuin da gestiun	14
2.5	Controlla da finanzas	14
2.6	Cumissiuins, gruppas da lavur e gremis spezials	15
2.7	Commembers d'onur	17
2.8	Organigram LR	18
2.9	Organisaziun interna LR	19
3.	Rapport da lavur	
3.1	Lavur dals organs da la LR	
3.1.1	La radunanza da delegadas e delegads	21
3.1.2	Il cussegl	21
3.1.3	La suprastanza	21
3.1.4	La cumissiuin da gestiun	22
3.1.5	La dieta tematica	22
3.1.6	Controlla da success sin basa dal program da lavur 2003	22
3.2	Rapport tenor program da lavur	
3.2.1	Uniuns affiliadas	24
3.2.2	Collavuratur regiunals	24
3.2.3	Scolaziun e furnaziun	25
3.2.4	Integraziun	27
3.2.5	Servetsch da linguistica applitgada rumantscha (SLAR)	29
3.2.5.1	SLAR – partiziun «linguistica»	31
3.2.5.2	SLAR – partiziun «scola/scolaziun»	36
3.2.5.3	SLAR – partiziun «translaziun»	37
3.2.5.4	SLAR – partiziun «infurmaziun e documentaziun»	39
3.2.6	Meds da massa	41
3.2.7	Teater rumantsch	43
3.2.8	Chant e musica	44
3.2.9	Ediziuns e vendita 2003	45
3.2.10	Uniun da scolina (USC)	48
3.2.11	Contacts cun autoritads, preschientscha rumantscha	50
3.2.12	Persunal, finanzas, administraziun	53

4. Documents	
4.1. Rumantsch grischun en las scolas rumantschas	55
4.2. Posiziun da la suprastanza da la Lia rumantscha sin basa da las ponderaziuns da ses «Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola» en connex cun la maisa radunda da cuss. gov. Claudio Lardi dals 22 da november 2003	57
5. Defunctas e defuncts 2003	59
6. Rapport da las uniuns afiliadas	
6.1 Societad retorumantscha (SRR)	62
6.2 Romania + <i>rapports dals collavuraturs regiunals</i>	66
6.3 Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapports dals collavuraturs regiunals</i>	79
6.4 Renania + <i>rapport dals collavuraturs regiunals</i>	87
6.5 Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regional</i>	93
6.6 Uniun da scripturas e scripturs rumantschAs (USR)	100
6.7 Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	103
6.8 Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB)	105
6.9 Giuventetgna Rumantscha (GiuRu)	107
6.10 Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	113
7. Rendaquint da la LR	115

1. PLED SIN VIA DAL PRESIDENT

Per la Lia rumantscha n'è l'onn da gestiun 2003 betg stà simpel: las discussiuns davart il **rumantsch grischun** (rg) han dominà tut las autras activitads.

Sa chapescha che quai avess er pudì esser ina schanza: finalmain sa sveglia la Rumantschia ord l'indifferenza e cumenza a discutir! Quai avess pudì manar ad ina nova conscienza rumantscha. Fin oz n'è quai dentant betg succedì – las discussiuns paran plitost da paralisar. In nov moviment rumantsch na sa mussa betg, ni per ina identitad surregiunala, ni per dapli forza e preschientscha dals idioms, er betg là, nua che l'opposiziun cunter il rg è gronda.

Co èsi vegnì a la situaziun dad oz? Il rg è sa sviluppà ils davos onns cun buna dinamica:

- Il rg è s'etablì sco lingua administrativa dal chantun e da la confederaziun.
- A Lai e Razén vegn rg instrui sco segunda lingua.
- Ziràn ha cumenzà l'atun 2002 cun rg sin il stgalim superiur.
- En las scolas medias èn scolaras e scolaras confruntads regularmain cun rg sco lingua passiva e per part er activa.
- La Scol'auta da pedagogia ha cumenzà ad instruir sistematicain rg.
- La Val Müstair ha annunzià ses interess per in project da pilot per l'introducziun dal rg en scola.

Las premissas parevan damai bunas, il terren preparà per far il pass activ en scola. La communicaziun cun il DECA (departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient) ha dentant manà ad irritaziuns vicendaivlas. La LR aveva già il 2001 giavischà dal departament d'elavurar in concept communabel co cuntinunar cun il rg. Il DECA n'ha betg chattà quai opportun. Perquai ha la LR elavurà il palpìri «Rumantsch grischun – co vinavant?» che è vegnì acceptà senza cuntravuschs da la radunanza da delegads da Casti il 2002 e postulescha dad ir cun il rg en scola «pli spert pussaivel, dentant fitg bain preparà». Anc il cumenzament dal 2003 ha il departament reagì fitg defensiv sin l'interess da la Val Müstair per in project da pilot. I n'ha dà nagins signals che la regenza avess l'intenziun dad ir proximamain cun il rg en scola ed il departament ha communitgà publicamain la fin d'avrigl 03 «l'agir precaut che la regenza prevesia davart l'introducziun dal rg en scola». Tant pli surpraisa è stada la LR legend be in mais pli tard – senza ch'ella sezza u ils inspecturs da scola fissan vegnids contactads – la mesira da spargn 31 che prevesa da stampar davent dal 2006 (decidì dal cunesgl grond 2005) ils meds d'instrucziun be pli en rg – quai che signifitgescha de facto l'introducziun dal rg en scola entaifer ils proxims 10–15 onns. Dad ina vart ha la LR salidà ch'il DECA vegn activ, da l'autra vart èsi stà cler che uschia na po quest project complex e

pretensius betg avair success: Suenters ch'il chantun ha duvrà milliuns per l'introducziun dal talian ed englais duai il rg vegnir indroducì sco mesura da spargn e senza avair ordavant in concept che determinescha p.ex. la rolla futura dals idioms. La suprastanza LR ha communitgà sia posiziun e sias resalvas areguard l'agir en las medias ed en ina brev detagliada a la regenza. Er noss deputads rumantschs han pretendì en la discussiun dal CG in cler concept che duai vegnir elavurà en collavuraziun cun ils pertutgads, che determinescha il proceder, che cumpiglia la planisaziun dals meds d'instrucziun e la scolaziun da la magistraglia e che resguarda las differentas regiuns. Sa chapescha ch'il project cuntegna er privels, spezialmain en las regiuns fermamain bilinguas, ch'el è ina sfida per la Rumantschia. Perquai duvrain nus tut las forzas per realisar el ensemble: las decisiuns en tar il chantun – la LR offrescha ses sustegn. Ch'i na basta betg da vegnir cun il rg en scola senza augmentar sia preschientscha en la vita da mintgadi – latiers appartegnan spezialmain las medias – è era cler.

Il proceder intern da la LR e quel extern sforza ils responsabels da respundere intginas dumondas:

- Pertge è la proposta da la suprastanza LR dad ir cun il rg en scola – publicada suenter la sessiun dal cussegl LR in mais avant la radunanza da delegads en las medias rumantschas e tudestgas dal chantun – vegnida acceptada da las delegadas e dals delegads da nossas uniuns affiliadas senza cuntravusch e pertge hai strusch dà reacziuns en las medias? Pertge è l'opposiziun vegnida uschè tard?
- Datti ina represchentaziun da la Rumantschia pli efectiva ch'il sistem dad oz cun las delegadas ed ils delegads da las uniuns affiliadas?
- Tge instruments per la collavuraziun cun il chantun dovri per evitar talas irritaziuns, per segirar ina collavuraziun prosperaivla en dumondas da tala impurtanza?

Cun quai è la dumonda davart novas **structuras** evidenta. Po in parlament rumantsch represchentar meglier la Rumantschia? Tgi duai valair sco RumantschA, tgi duai pudair vuschar en dumondas da lingua, tgi tscherner ils represchentants da la Rumantschia? Quellas dumondas en vegnidas discutadas en la LR gia il 1993, senza ch'igl ha dà midadas. La pretensiun che be nus RumantschAs duajan decider en dumondas da lingua n'è betg simpla da realisar. La constituiun chantunala na pussibilitescha oz betg da laschar vuschar mo ina part da la populaziun e decider en dumondas politicas. Societads cun commembers cleramain definids u corporaziuns da dretg public sco las baselgias pon laschar decider lur commembers – dentant be là nua ch'i han las cumpetenzas dad exequir lur decisiuns e portan las consequenzas finanzialas. La dumonda da l'autonomia culturala e linguistica pertutga mintga minoritad e cumparegliaziuns cun autras minoritads en Europa pon forsa gidar enavant. En la Rumantschia sa basan er las structuras existentas sin in sistem da delegads – quai che na vul betg dir ch'i na saja betg da tschertgar ina represchentaziun pli effec-

tiva. Novas structuradas na midan dentant nagut vi dal fatg che las Rumantschas ed ils Rumantschs sezs ston s'interessar per quai che succeda en la Rumantschia, ston delegar las persunas che represchentan propri lur interess e sa participar baud avunda a la discussiun.

En chasa ha la LR reglà cun *ANINT*, l'analisi interna, las cumpetenzas e las funcziuns sin ils differents nivels d'organisaziun e la communicaziun vers l'intern e vers l'extern – in'incumbensa che concerna mintga administraziun publica. En il *concept strategic*, sancziunà da la radunanza da delegads a Lavin, ha la suprastanza partinta fixà las finamiras, las strategias e las mesiras concretas sin ils differents champs d'activitad per il proxim avegnir – e preparà uschia a maun da las experientschas fatgas in plan d'acziun che la suprastanza nova po duvrar tenor ses basegn. Cun *ANINT plus* prendan las uniuns affiliadas sut la marella lur structuradas en tscher-tga dad ina meglra effizienz per la promoziun da lingua e cultura. Dovri insumma las uniuns regionalas en furma dad oz? Er questa lavur n'è betg facil. Las structuradas socialas èn sa midadas a fund ils davos decennis, sco Eveline Nay di en LQ dals 22-12-03: Ina identitad clera pertutgant valurs sco la religiun, la lingua e cultura u la structura da famiglia è vegnida remplazzada dad ina identitad multifara e complexa. MintginA da nus po oz tscherner sia atgna biografia, sia atgna moda da viver. Oz vivain nus en differents munds, en differentas identitads individualas, Rumantschas e Rumantschs essan nus be anc tranter auter. Quai po vegnir resentì sco indifferenza, sco mancanza d'interess, è dentant in spievel dal temp. La GIURU mussa ina via pussaivla per il futur: engaschament intensiv, dentant sectorial e temporal, lavur cun corp ed olma durant in tschert temp per PUNTS, per il film rumantsch, per la musica, per alura viver er auters interess. Da las organisaziuns rumantschas vegn spetgà sustegn logistic e strategic.

Ina midada radicala pertutgant las structuradas da las organisaziuns cun tgira da la lingua han fatg las «**Testas**» a Puntraschigna en il rom da las festivitads da giubileum dal chantun: Da remplazzar la Lia rumantscha, la Pro Grigioni italiano e la Walservereinigung tras in'unica organisaziun per la promoziun da lingua en il Grischun. Quella discussiun pudess schizunt esser fritgavla, sch'ella vegn manada seriusamain. Ella pudess mussar tge che promoziun da lingua signifitgescha en in chantun triling e concretisar l'artitgel costituziunal da las «linguas equivalentas». Cumparegliond ils basegns da las trais organisaziuns, vegniss ins er a vesair las differenzas: Ils Gualsers che han gia dapi 500 onns lur lingua da standard, l'Italianità cun ina ferma retroterra che furnescha litteratura, cudeschs da scola ed in vast program da medias e la Rumantschia che ha da far tut sezza. Il giubileum da 200 onns chantun Grischun en Svizra n'ha betg be tematisà nossa trilinguitad, el ha er resguardà quella commensuradamain.

Per dar nov schlantsch al moviment rumantsch è er vegnì proponì in **cu-**

min, ina dieta da la Rumantschia per far attent vers anen ed anor a nossa situaziun. La suprastanza ha tematisà la proposta dad in cumin grond ad in cussegl LR schlargià cun ils iniziants, cun politichers ed auters interesads. L'idea dad ina manifestaziun fermamain declamatorica è fruntada sin gronda sceptica da pliras varts – ils dubis ch'ì na saja betg pussaivel da mobilisar il pievel en quella furma han predominà. Quella schanza han plitost cumins regionals – e la Romania e l'Uniun dals Rumantschs da la Bassa tschertgà cun in cumin ideas per dar novs impuls al moviment rumantsch. L'Uniun dals Grischs fa quai cun sia festa da giubileum il zercladur 2004.

Ch'ìl moviment rumantsch dovra novs impuls è indiscutabel. Per lantschar in nov plan d'acziun ha la suprastanza preparà ina **istanza da finanzas** a la confederaziun ed al chantun Grischun. Sco basa per novs projects e per dapli preschientscha dal rumantsch en il mintgadi han las uniuns affiliadas e la centrala rimnà lur basegns ils pli urgents. Prioritad per investir novs meds han las regiuns, nua che l'integraziun linguistica e culturala duai survegnir dapli forza cun novs centers regionals. Ma er per promover la lavur da giuventetgna, la preschientscha electronica, novs spazis d'applicaziun da la lingua en l'economia, ediziuns attractivas, il film rumantsch (sper l'engaschi existent per teater e chant) dovri novas forzas e cun quai novas finanzas. Tenor la lescha federala davart l'agid finanziar per mantegnair e promover la lingua e cultura retorumantscha e taliana dal 1996 po be il chantun inoltrar istanzas da sustegn e betg pli la LR sco pli baud. In augment davart da la confederaziun premetta dentant er in augment chantunal. Per il chantun valeva tenor la costituziun veglia fin il 2003 in referendum obligatori per expensas regularas sur 500'000.– francs. Quai vul dir che l'augment che la LR vesa sco assolutamente necessari avess stui vegnir suttamess ad ina votaziun dal pievel. En la costituziun nova è fixà il referendum obligatori tar 1 milliun francs, uschia ch'ìl parlament po decider. Ch'ì n'è betg simpel da survegnir oz novas finanzas è cler er a la suprastanza partinta. Nus avain dentant resguardà sco noss duair da mussar a la Rumantschia ed als gremis politics tge ch'è urgent per franar la regressiun dal rumantsch – e las obligaziuns da la confederaziun e dal chantun per mantegnair e promover noss linguatg en fixadas en las costituziuns.

Pauc esit ha già enfin oz il giavisch da situar en il Grischun l'**institut pluriling**, prevesì en la nova lescha da lingua federala. Ch'ìl Grischun sco unic chantun triling è predestinà per quel institut ans para evident: In meglier champ d'acziun per perscrutar e promover la plurilinguitad datti strusch. Tuttas duas minoritads linguisticas periclitadas en Svizra en avant maun en noss chantun: il retorumantsch ed il talian. Nus avain experientschas cun models d'immersiun e scolas bilinguas en differents models, avain instituts linguistics da reputaziun naziunala ed organisaziuns lin-

guisticas cun experientschas da decennis. Perquai è er la LR ensemen cun las autras organisaziuns per la tgira da lingua e cultura da l'avis ch'il Grischun duai esser integrà en in institut linguistic naziunal – saja quai sco sedia da l'institut u sco part dad ina rait structurala. Malgrà sforzs cuminaivels n'èsi fin oz betg stà pussaivel da far avunda squitsch politic per quest intent - interessents d'auters chantuns mussan tut auter interess purschend infrastructures attractivas.

L'actividad da la LR dals davos onns ha mussà che las dumondas impurtantas per la Rumantschia vegnan prendidas en la **politica**, perquai è la LR er daventada pli politica. Quai sa mussa tranter auter cun la gruppa rumantscha dal cussegl grond, ma er tras dapli posiziuns publicas davart la politica da scola ed autras decisiuns. Lavur politica effizienta è dentant be pussaivla sch'ins ha er ils contacts persunals en ils differents gremis – savens han las discussiuns davos las culissas dapli esit che quellas uffizialas. Cun in politicher sco nov president èn dadas las premissas che la LR haja en l'avegnir dapli paisa en il cussegl grond e tar la regenza. Che l'Unium dals Grischs ha proponì in Surmiran sco president da la LR è in novum ed in signal d'avertura per la Rumantschia, in cler segn ch'ins è pront da surmuntar il regiunalissem.

La Rumantschia è en ina fasa difficila. La fervenza da l'opposiziun cunter il rg preoccupescha sa chapescha la LR. Er ils Rumantschs han il dretg dad esser da different avis – ed er a quels a cor che fan opposiziun stat l'avegnir dal rumantsch. Igl è dentant er da resguardar nua che nus essan arrivads senza lingua da standard: il regress cuntinuescha senza remischun. In remedi alternativ n'è enfin oz betg vegnì numnà – er senza rg èn ils idioms per part flaiVELS. Perquai sper jau zunt che la situaziun dad oz vegnia surmuntada pli spert pussaivel e che nus possian puspè duvrar cuminaivlamain tut nossas forzas per lavurar a favur da l'avegnir da noss linguatg. En num da la suprastanza partinta engrazièl jau da cor a tut quellas e quels ch'èn s'engaschads per la Rumantschia – publicamain u fashond lavur invisibla davos las culissas senza nagin «grazia fitg». A las medias rumantschas giavisch jau prosperitad, per ch'ellas possian purtar ora ils messadis da nossa lingua en las stivas rumantschas ed a tut noss simpatisants. Apprezià fitg hai jau la collavuraziun cordiala e critica en suprastanza durant ils set onns passads. Mes engraziament va er a tut las collavuraturas ed ils collavuratur en Chasa rumantscha ch'èn adina stads sin il post, era en muments difficils. Per els e per la nova suprastanza sper jau ch'els hajan la forza ed il sustegn necessari per cuntinuar cun success la lavur a favur dal rumantsch.

Il president: Jost Falett

2. ORGANS DA LA LR

2.1 Radunanza da delegadas e delegads

Ella sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas (69 del.), dals 9 presidents da quellas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 83 vuschs)

Societad retorumantscha (SRR) (5 del.)

Felix Giger, Cuira   *suppleants:*
Roman Caviezel, Cuira   vacant
Cristian Joos, Cuira
Chasper Pult, Pasqual
Arnold Spescha, Cuira

Romania (18 del.)

Erwin Ardüser, Laax
Nicolaus Caduff, Vella
Pieder Caduff, Sagogn
Giusep Capaul, Mustér
Orlando Cathomas, Domat
Giusep G. Decurtins, Falera
Gion T. Deplazes, Domat
Miriam Manetsch-Berther, Trun
Beatrix Bislin, Sagogn
Toni Hess, Cuira
Martin Schnoz, Rueun
Brida Sgier, Sevgein
Duri Sulser, Domat
Erwin Vincenz, Vella
Martin Cabalzar, Cumbel
Sora Florentina Camartin, Laax
Jacinta Candinas, Sumvitg
Linus Collenberg, Sevgein

suppleant(a)s:
Daniel Candinas, Surrein
Evelina Giger, Curaglia
Curdin Jeitziner, Segnas
David Carigiet, Glion
Angela Lombris, Vella
Astrid Mazzetta, Rabius
Paul V. Solèr, Lumbrein
Vitus Dermont, Laax

Unium dals Grischs (UdG) (14 del.)

Fadri Häfner, Guarda
Claudia Thom-Parli, Ardez
Irma Egler, Lavin
Steivan Gaudenz, Zernez
Claudia Bauer, Schlarigna
Andri Lansel, Scuol
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Martha Lemm Peter, Bever
Philipp Walther, Champfèr
Renata Bott, Tschierv
Annemieke Buob, La Punt-Chamues-ch
Robert Giacometti, Lavin
Herrmann Thom, Susch

suppleant(a)s:
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Annamaria Fisch, Bravuogn
Ladina Meyer, Bever
Andri Fenner, Samedan
Jacques Guidon, Zernez
Felix Alexander, Scuol
Ida Toutsch, Tschierv

Renania (7 del.)

Vreni Caprez-Spreiter, Trin
Johann Clopath, Trin-Mulin
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
Peter Janki, Luven
Anita Clopath, Maton

suppleant(a)s:
Carl Caflisch, Trin
Leni Fontana, Flem
Paul Frigg, Prez
Michael Magnasch, Andeer

Unium rumantscha da Surmeir (URS) (7 del.)

Martegn Caspar, Riom
Daniela Cina, Tinizong
Ida Fravi-Baselgia, Lantsch
Pia Plaz, Savognin
Filip Dosch, Cunter
Anita Simeon, Lantsch
Joachim Wasescha, Savognin

suppleant(a)s:
Marlis Jegher, Savognin
Rudi Netzer, Savognin
Christian Schnöller, Vaz

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (USR) (5 del.)

Giovanni Netzer, Savognin
Clo Duri Bezzola, Männedorf
Linard Bardill, Scharans
Göri Klainguti, Samedan
Gisula Tschärner, Veulden

suppleant(a)s:
Aita Dermont-Stupan, Laax
Jon Nuotclà, Cuira
Oscar Peer, Cuira
Gion Peder Thöni, Riehen

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR) (5 del.)

Remi Capeder, Casti
Natalia Gliott, Laax
Martin Quinter, Mustér
Bernard Cathomas, Cuira
Claudia Willy-Bazzi, Ftan

suppleant(a)s:
Curdin Foppa, Favugn
Remo Godly, Cuira
Theo Haas, Domat
Paul Michael, Cuira
Norbert Vinzens, Sedrun

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB) (3 del.)

Erica Vonmoos, Turitg
Christian Kober, Stäfa
Romeo Sgier, Lucerna

suppleant(a)s:
Jachen Sarott,
Chesalles-sur-Moudon
Not Janett, Buchs
Deuber Lidia, Hünenberg

Giuventetgna Rumantscha (GIURU) (5 del.)

Martin Cantieni, Sagogn
Annatina Dermont, Laax
Oliver Nyffeler, Igis
Dario Klais, Dardin

suppleant(a)s:
Zegna Dosch, Cunter
Armin Duff, Sumvitg

2.2 Cussegl

Presidents e presidentas da las uniuns affiliadas furman ensemen cun la suprastanza il *Cussegl*.

<i>Romania</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>UdG</i>	Roman Andri, Müstair
<i>Renania</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
<i>URS</i>	Corsin Farrér, Stierva
<i>SRR</i>	Cristian Collenberg, Cuira
<i>USR</i>	Giovanni Netzer, Savognin
<i>CRR</i>	Luregn M. Cavelty, Cuira
<i>URB</i>	Cilgia Vital, Goldach
<i>GIURU</i>	Chatrina Josty, Bravuogn

2.3 Suprastanza

<i>President</i>	Jost Falett, Bever
<i>Vicepresidenta</i>	Rita Killias-Cantieni, Laax
<i>Assessur(a)s</i>	Martin Cantieni, Donat Mengia Mathis, Malans/Scuol Rina Steier-Peduzzi, Savognin

<i>Suppleant(a)s</i>	Erwin Vincenz, Vella Martha Lemm Peter, Bever Cristian Joos, Cuira Lina Frei-Baselgia, Lai/Razén
----------------------	---

2.4 Cumissiun da gestiun

<i>Revisurs</i>	Andri Lansel, parsura, Scuol Michael Magnasch, Andeer Duri Sulser, Domat
-----------------	--

<i>Suppleants</i>	Paul V. Solèr, Lumbrein Joachim Wasescha, Savognin
-------------------	---

2.5 Controlla da finanzas

Arno Lanfranchi, controlla da finanzas dal chantun Grischun

2.6 Cumissiuns, gruppas da lavur e gremis spezialas

Cumissiun da chant

Iso Albin, parsura, Cuira
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Alexy Nay, Vella
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Andreas Gabriel, secretariat LR, Cuira

Cumissiun d'ediziun per carnets OSL

Surselva: Lia rumantscha, Cuira
Surmeir: Petra Uffer, Casti
Engiadina: Madlaina Schloeth, Scuol
LR: Andreas Gabriel, secretariat, Cuira
Nicole Stiefenhofer, secretariat, Cuira

Cuminanza da mussadras rumantschas

<i>Presidenta</i>	Cornelia Cathomen, Breil
<i>Vicepresidenta</i>	Elvira Casanova, Donat
<i>Actuara</i>	Sidonia Melcher, Ramosch
<i>Cassiera</i>	Isabelle Defuns, Glion
<i>Assessura</i>	Natalina Robustelli-Gut, Samedan
<i>Revisuras</i>	Ladina Casura, Samedan Anna Maria Bösch, Puntraschigna

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Roman Caviezel, Cuira

Cussegl da la Fundaziun Chasa Rumantscha

<i>President</i>	Gion T. Deplazes
<i>Vicepresident</i>	Jon Domenic Parolini, repr. UdG
<i>Actuar</i>	Clau Defuns, repr. Romania
<i>Cassier</i>	Remi Capeder, repr. URS
<i>Assessur(a)s</i>	Martin Cantieni, repr. Renania

Revisurs

Jost Falett, repr. LR
Gion A. Derungs, repr. LR
Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau
Genoveva Seger-Arquisch, repr. SRR
Lucian Bigliel
Domenic Signorell

Cumissiuun da lectura per uffants e giuvenils

Karin Kohler-Pattis
(manadra – 2003 congedi da maternitad)
Andrea L. Rassel, LR,
(substituziun da Karin Kohler)
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Martin Fontana, Fidaz
Zegna Dosch, Savognin
Regula Nay, Trun

Cumissiuun da project «Istorgia Grischuna (IG)»

Gion A. Derungs, LR, manader
Vincent Augustin, Cuira
Risch Cadonau, Cuira
Adolf Collenberg, Cuira
Alexi Decurtins, Cuira
Manfred Gross, LR, Cuira
Jörg Simonett, Trin

Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola

Gion A. Derungs, LR, manader
Reto Capeder, Savognin, president GgrC
Werner Carigiet, Dardin, president CGRS
Mario Pult, Ftan, president CGL
Corsin Farrér, Stierva, president GrCg
Roman Bezzola, Madulain, inspectur
Leo Thomann, Parsonz, deputà
Vitus Dermont, Laax, deputà

Gruppa da lavur Anint plus (analisa externa)

Annaleta Semadeni, Andeer, Renania, manadra
Erwin Ardüser, Laax, Romania
Men Janett, Ardez, UdG
Ursus Baltermia, Savognin, URS

Gruppa da lavur «Tredeschin» (opera rumantscha)

Theo Maissen, manader
Gion Antoni Derungs, cumponist
Mario Schwarz, dirigent
Lothar Deplazes, librettist
Paul Duff, finanzas
Giusep Giuanin Decurtins, RR
Remo Arpagaus, tribuna/reschia, Laax
Michela Gösken, reschia/tribuna, Turitg
Gion A. Derungs, LR, administraziun

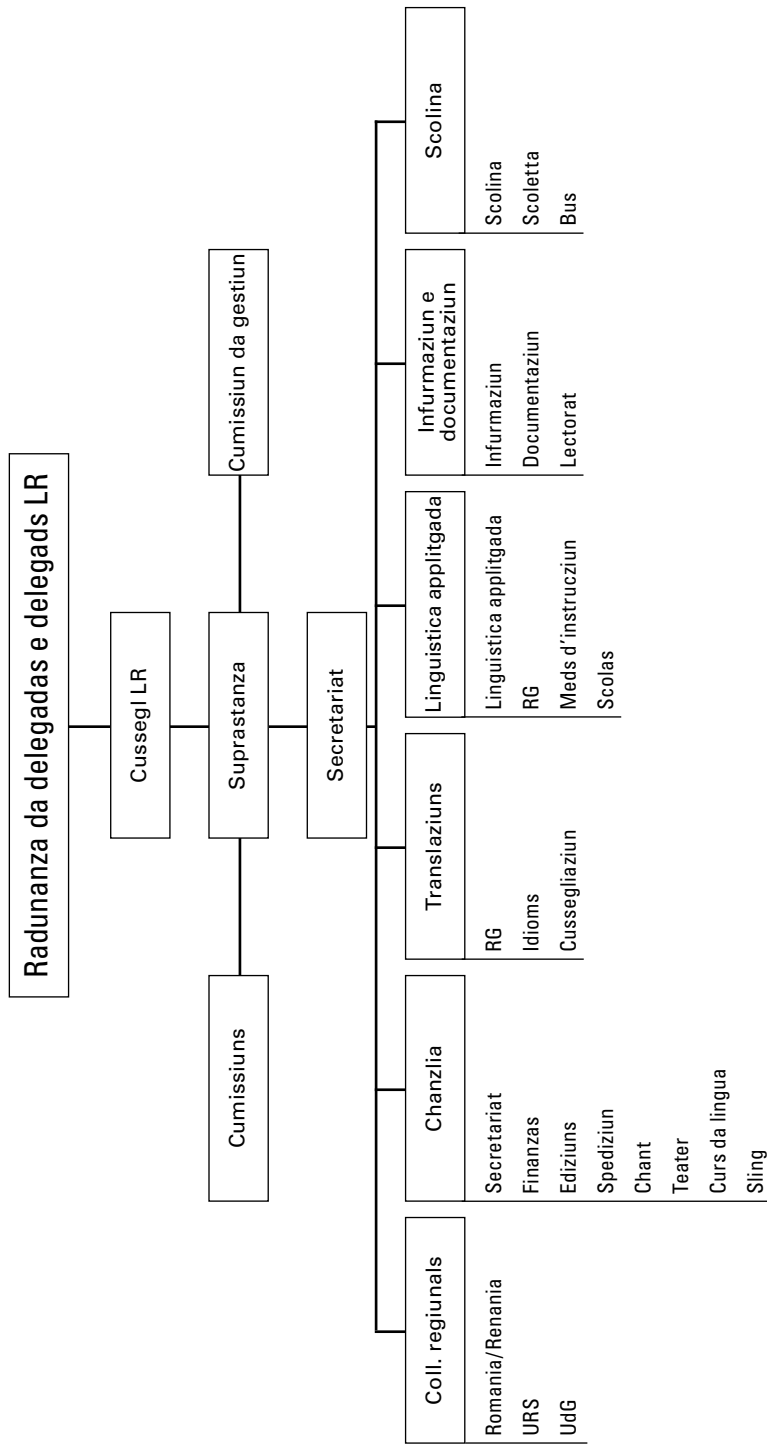
Gruppa rumantscha dal cussegl grond

Corsin Farrér, Stierva, president
Placi Berther, Tujetsch, vicepresidente
Gion A. Derungs, LR, secretari

2.7 Commembers d'onur

Reto Florin, Cuira/Guarda (suprastant LR 1944–1960)
Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970–1973; parsura LR 1984–1991)

Organigram da la LR

2.9. Personal LR

		tge	tgi	Plazzas
DIRECZIUN dal manaschi		Direcziun: Substituziun:	Gion A. Derungs (G.A.D), Cuira/Surcasti (100%) Andreas Gabriel	1
Chanzlia	Secretariat	administraziun generala, contacts, coordinaziun dal personal, telefon e recepziun, PR, emprendista	Andreas Gabriel (A.G.), Vuorz (100%) Nicole Stiefenhofer (N.S.), Glion/Sedrun (100%) Olivia Derungs (O.D.), Lumbrein (emprendista) (+7/03) Manuela Munsch (Ma.Mu.), Sedrun (-7/03) Andrea Rassel (A.L.R.), (35%)	2 ¼
	Finanzas	contabilitad, pajas/indemnisaziuns, pajaments, segiranzas	Placi Steger (P.S.), Cuira (50%)	½
	Ediziuns Spediziun	preparaziun ed executiun, vendita, inventari, empustaziun, facturaziun e furniziun da cudeschs e musica	Mengia Menzli (M.M.), Cuira/Ruschein (75%) Marcellina Cathomas (M.C.), Cuira (30%) Karin Kohler (K.K.), Domat (20%)	1 ¾
	Chant Teater Film	preparaziun ed executiun da la concurrenza da chant en coll. cun la cumissiun da chant resp., contacts cun chors, biblioteca da tocs, curs e cussegliaziun	Andreas Gabriel Nicole Stiefenhofer Mengia Menzli collavuratur regional	
	Curs da linguatg	organisaziun da curs da rumantsch a Cuira, sustegn per curs en las regiuns (scolaziun da creschids)	Mengia Menzli Nicole Stiefenhofer	
	EED	planisar ed actualisar la EED en collavuraziun cun la chanzlia	Duri Denoth, Scuol (20%) Werner Carigiet Andreas Gabriel	¼
SLAR	Linguistica applitgada	elavuraziun da la basa linguistica, derasaziun dal rumantsch grischun, correcturas, cussegliaziuns, projects	lic. fil. Werner Carigiet (W.C.), Dardin (60%) lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross (A.-A.D.G.), Cuira/S-chanf (60%) lic. fil. Gian Peder Gregori (G.P.G.), Domat (40%) (-9/03) Annalisa Schaniel (A.S.), Cuira (30%)	2
	Infurmaziun Documentaziun	preparar e derasar documentaziuns davart linguatg e cultura	dr. Manfred Gross (M.G.), Cuira/Fuldera (60%) Daniel Telli (D.T.), Trin-Mulin (60%)	1 ¾
	Translaziuns	execuziun da translaziuns en ils idioms ed en rumantsch grischun, contacts cun la clientella (coord.), lectorats	Ursulina Monn (U.M.), Cuira (60%) (-10/03) Gabriela Holderegger (G.H.), Schluain (60%) Angela Schmed (A.S.), Cuira (40%) Marlis Menzli (Ma.M.), Cuira (30%) Gion Peider Mischol (G.P.M.), Zernez (20%)	2
Scolina		manar las duas scolinas en Chasa rumantscha	Heidi Caviezel-Cathomen (H.C.), Razén (100%) Annika Tschenett (A.T.), Müstair (100%) (-8/03) Sandra Albin (S.A.), Favugn (100%) (+8/03) Emil Germann, Cuira (25%)	2 ¾
Collavuratur regional		animatur linguistics e culturals en las regiuns	Reto Capeder (R.C.), Savognin (100%) Duri Denoth (D.D.), Scuol (50%) Martin Mathiuet (Ma.Ma.), Trin (80%) Gion P. Mischol (G.P.M.), Zernez (50%) Gion Lechmann (G.L.), Sagogn (50%) Andrea L. Rassel (A.L.R.), Ziran (45%) Barbara Riedhauser (B.R.), Ziran (25%)	4

3. RAPPORT DA LAVUR 2003

3.1 Lavur dals organs da la LR

3.1.1 La radunanza da delegadas e delegads

La radunanza da delegadas e delegads (RD) da l'onn 2003 ha gì lieu ils 25-10-2003 a Lavin en l'Engiadina bassa. La RD ha approvà unanimamain il rapport annual, il quint e la bilantscha 2003, medemamain il preventiv ed il program da lavur 2004. Mintga 3 onns elegia la LR ses gremis. La suprastanza per la perioda d'uffizi 2004–2006 sa cumpona sco suonda: successur da Jost Falett sco president daventa Vincent Augustin (URS). A Rita Killias-Cantieni (Ro) suonda Erwin Vincenz, a Rina Steier-Peduzzi (URS) Luzia Plaz-Sonder, a Mengia Mathis (UdG) Men Janett. Martin Cantieni (Re) vegn reelegì.

Ultra da las tractandas statutaras ha la LR recepì sco 10avla societad affiliada la Quarta Lingua. Ella è represchentada en la RD cun 3 delegads (plus president). Suenter la fasa d'emprova da 3 onns survegn la GiuRu in status finanziar definitiv che segirescha ad ella CHF 20000.– ad onn da la LR e mintgamai – en cas d'accordanza – CHF 5000.– da las uniuns regiunalas.

Plinavant vegn rapportà davart il stadi actual da l'istanza per novas finanzas al chantun ed a la confederaziun, davart l'analisa da las structuraras da la Rumantschia che vegn fatg *d'Anint* e *d'Anint plus* e davart projects pli gronds dal 2003 (En lingua directa, Istorgia Grischuna).

La RD vegn era orientada dals iniziants davart la «Iniziativa per mantegnair l'egualitad da las schanzas da la giuventetgna grischuna».

3.1.2 Il cussegl

Il cussegl è s'inscuntrà l'onn 2003 a duas sedutas. El è sa deditgà als temas «Istanza finanziara a chantun e confederaziun», «Concept strategic da la LR», «Premissas per in cumin grond» ed «Analisa da las structuraras da las uniuns regiunalas (Anint plus)». Ultra da quai ha el spustà la Scuntrada sin l'onn 2006. La segunda seduta è sco adina stada deditgada a la preparaziun da la RD.

Il cussegl è il gremi consultativ e directiv da la suprastanza ed ha en particular la cumpetenza da predeliberar tut las fatschentas che la suprastanza suttametta a la RD.

3.1.3 La suprastanza

La suprastanza ha gì 15 sedutas e deliberà 139 tractandas (onn precedent: 119). Ils temas principals da quest onn: «Iniziativa da scola», «Istanza»,

«Inscunter cun la regenza grischuna», «Anint ed Anint plus», «Coordinaziun en il servetsch da linguistica applitgada rumantscha (SLAR)», «Concept strategic», «RG en scola», «Elecziuns», «Istorgia Grischuna», «En lingua directa (ELD)» e.a.p.

La seduta champestra ha manà la suprastanza en Val Tujetsch, nua ch'ella è s'inscuntrada cun la suprastanza communal.

3.1.4 La cumissiun da gestiun

La gestiun da la LR vegn examinada da la cumissiun da gestiun. Quella stat sut il presidi d'Andri Linsel. Las finanzas vegnan examinadas da la controlla da finanzas dal chantun Grischun. Exequida vegn la lavur dad Arno Lanfranchi.

3.1.5 La dieta tematica

In di ad onn ha la LR ina dieta tematica. Cun las suprastanzas da las uniuns regionalas ed ils collavuratur regionalas. La finamira è d'intensivar la reflexiun cuminaivla. La seduta da l'onn 2003 ha gi lieu ils 5-4-2003 a Savognin ed è stada deditgada als temas: «Anint» ed «Anint plus», «Instanza per novas finanzas» e «Logo comunabel».

3.1.6 Controlla da success sin basa dal program da lavur 2003

La controlla dat scleriment davart l'execuziun da las mesiras planisadas en il rom da las finamiras per l'onn 2003 sin basa dal program da lavur 2003.

Sectur 0:	Lavurs da mintgadi Qua sa tracti da lavur cuntinuanta/repetitiva, betg bain quantifitgabla sco servetschs, contacts, cussegliaziun, lavur cun las medias, Sling, barats culturalas, controlling, euv.	per gronda part exequì
Sectur 1:	Planisaziun linguistica <ul style="list-style-type: none"> - Cussegliaziun linguistica - Novs programs ed updates - Nova grammatica - Coll. cun il FN, Uni Friburg - Restampa Facts & Figures - myPledari - Materialias per la matura bilingua 	cuntinuant exequì tenor program tenor program per part exequì exequì cuntinuant
Sectur 2:	Translaziuns <ul style="list-style-type: none"> - Istorgia Grischuna - Sling - Egls averts 	exequì exequì tenor dumonda betg exequì

Sectur 3:	Communicaziun/Documentaziun	
	– Internet	per part exequì
	– Scolaziun interna	exequì
	– Set d'infurmaziun	exequì
	– Translaziun /lectorat	tenor program
Sectur 4:	Ediziun / Vendita	
	– Vendita tradiziunala	exequì
	– Novas ediziuns	per gronda part exequì
	– Sustegniment ed ediziuns ordaifer	exequì
	– Restampa Facts & Figures	per part exequì
Sectur 5:	Politica da linguas	
	– Instanza	retardà
	– Collavurar cun deputadas e deputads rumantsch(a)s (GrCg)	exequì
	– Institut linguistic Grischun	retardà
	– Accompagnament da projects da scola bilingua	cuntinuant
	– Lavur sur cunfin (Ladin/Rumantsch)	mess sin via
	– Portfolio da las linguas	retardà
	– Istorgia LR	retardà
Sectur 6:	Preschientscha /convivenza	
	– Intensivar engaschi collavuratur regiunals	exequì
	– Promover teater, film e chant	exequì
	– Vischnanca da model	exequì
	– Intensivar curs rg	exequì
	– Contact cun l'economia	betg exequì
Sectur 7:	Scolas/scolaziun	
	– Scolina /scoletta	exequì
	– Scola bilingua	exequì
	– Terminar ELD	per gronda part exequì
	– Locuziuns/verbs per magisters	exequì
	– Scolaziun da creschids	exequì
Sectur 8:	Structuras	
	– Reorganisar servetsch linguistic	retardà
	– Optimar EED	per gronda part exequì
	– Integrar Sling	per gronda part exequì
	– Rapport ANINT	exequì
Sectur 9:	Manaschi	
	– Optimar vendita /spediziun	per gronda part exequì
	– Nova organisaziun «carta da visita»	exequì

3.2 Rapport tenor program da lavur

3.2.1 UNIUNS AFFILIADAS

La LR lavura en stretg contact cun las uniuns affiliadas, en spezial cun las regionalas. Contacts cun las uniuns regionalas han lieu sur ils sequents binaris:

- Collavuraziun regionala
- Collavuraziun en l'agentura da novitads rumantscha ANR (Renania ed Uniun Rumantscha da Surmeir)
- Programs da lavur e rapports da gestiun
- Curs da rumantsch en las regiuns
- Ediziuns, coordinaziun tranter LR ed uniuns affiliadas
- Directivas per la vendita da cudeschs e per curs da rumantsch da vacanzas
- Politica da finanzas:
  - Contribuziuns directas tenor preventiv, approvà da la RD 2003
  - Contribuziuns spezialas per ediziuns e projects
- Vocabularis regionalis (sursilvan, surmiran, sutsilvan)
- Revisiun dals tschentaments
- Sling
- Dieta tematica
- Dumondas da structura (Anint/Anint plus)
- Promoziun dal regulativ davart il rumantsch sco lingua uffiziala en la Foppa, en Val Schons e Surmeir
- Collavuraziun cun il Center da cumpetenzas e management per lungatg e cultura a Laax (CCM)

La collavuraziun directa cun las uniuns affiliadas succeda sin ils suandants secturs:

- Preschientscha da la LR a las radunanzas annualas da las uniuns affiliadas
- Participaziun a las sedutas da suprastanza da las uniuns regionalas
- Collavuraziun en connex cun ils Dis da litteratura a Domat da l'Uniun da scripturas e scripturs rumantsch(a)s
- Dieta tematica cun l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa: Collavuraziun sur fegl d'infurmaziun
- Collavuraziun en connex cun PUNTS ed il film rumantsch: Giuventegna Rumantscha

3.2.2 COLLAVURATURS REGIONALS

La collavuraziun regionala da la LR, installada l'onn 1984 suenter lungas stentas, ha in'incumbensa fitg pretensiusa. Ella è il bratsch lung da la LR en la regiun, ella serva al basegn da las uniuns regionalas ed ella ha da

satisfar al basegn da sia clientella. Ils collavuratur regiunals, 6 umens ed 1 dunna, han la funcziun d'animatur linguistics e culturals. Els sa scuntratan almain ina giada il mais cun il secretari. I va per l'infurmaziun vivendaivla, novas mesiras e la coordinaziun da las activitads.

Ils accents ed ils champs tematics èn stads:

- Program da l'onn
- Animaziun ed integraziun linguistica
- Lavur cun divers ravugls rumantschs
- Rumantschaziuns/preschientscha
- Dumondas da la pressa rumantscha
- Promoziun ed organisaziun dals curs da rumantsch
- Coordinaziun ed execuziun parziala da las translaziuns
- Contacts cun las conferenzas scolasticas
- Projects e dis tematics da scola
- Vocabularis idiomatics
- Acziun per cudeschs en scolas primaras
- Projects da stad
- Ediziuns cuminaivlas
- Concurrenzas litteraras
- Scuntrada e Formaziun
- Acziun «Egls averts»
- Exposiziuns
- Manaders da project per meds d'instrucziun

3.2.3 SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolas elementaras rumantschas

Dapi ch'i dat la scola elementara rumantscha è quella la pli ferma pitga per promover e mantegnair la lingua e la cultura rumantscha. La scola rumantscha ha blers merits e la LR apprezzescha il grond engaschi da magisters e magistras. Ella ha collavurà l'onn 2003 tenor sias pussaivladads cun il Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient e las conferenzas rumantschas pertutgant l'instrucziun da rumantsch en scola – en spezial sin il sector da meds d'instrucziun. Ils collavuratur regiunals fan part da pliras gruppas da project per novs meds d'instrucziun, saja quai sco translatur, manaders da project euv. La situaziun dal rumantsch en scola daventa adina pli impurtanta e pli pretensiusa. Quità fa il stgalim aut, nua ch'il rumantsch vegn chatschà adina pli fitg a chantun.

La LR ha pretendi diversas giadas dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient in concept davart la posiziun dal rg en scola. Per ella vala la decisiun da Casti da l'onn 2002 «Ushè spert sco pussaivel, ma

fitg bain preparà e betg senza in concept cumplessiv». La LR ha era collavurà a las occurrenz davart il rg en scola a Glion e Samedan ed a la «Maisa radunda».

Per coordinar ils sforzs per la scola rumantscha e per intensivar ils contacts da tut ils exponents da scola dispona la LR d'in «Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola» cun represchentanzas da las trais conferenzas generalas rumantschas da la scola populara, da la conferenza rumantscha da magistras e magisters da la scola media e da la politica. Questa gruppa s'inscuntra 3–4 giadas l'onn per cussegliar la suprastanza da la LR.

Scola d'immersiun (scola bilingua)

Dapi il 2000/2001 maina la citad da Cuirina ina scola d'immersiun cun mingamai trais classas l'onn. La cumbinaziun talian-tudestga vegn manada cun duas classas per annada. Il dumber e l'interess per la cumbinaziun rumantsch-tudestga na tanschan per il mument betg per ina classe per annada. Perquai vegn l'instrucziun d'immersiun rumantsch-tudestga dada ad interim en classas cumbinadas da duas annadas. Il success – era en cumbinaziun da duas classas – sa lascha vesair ed. Las magistras èn Annalisa Schaniel ed Annatina Guidon.

Annalisa Schaniel lavura era parzialmain tar la Lia rumantscha, tranter auter per l'elavuraziun da materialias d'instrucziun per il project da las classas bilinguas rumantsch-tudestgas da la citad da Cuirina. La LR persequitescha era cun interess il svilup da la scola d'immersiun en regiuns rumantschas ferm tudestgadas (Samedan, Puntraschigna, Glion, Trun, Bever, ...)

Scolas elementaras tudestgas

La scola è en la cumpetenza e la responsabladad dal chantun. La LR sco gruppa d'interess per dumondas rumantschas cussegliava cuntinuadamain vischnancas al cunfin linguistic cun rumantsch sco segunda lingua. Ella deplorescha fermamain ch'il rumantsch vegn adina dapli sut squitsch e stat en talas vischnancas en concorrenza cun il talian. La LR ed il chantun collavuran bain sin il sector da scolaziun e furmaziun da magistras e magisters e tar l'elavuraziun da meds d'instrucziun.

Scolas professiunalas

Project da splitting Scola professiunala Surselva:

Il collavuratur regional Gion Lechmann (CCM Laax) accumpogna per incumbensa da la regenza grischuna il project da splitting per ils roms generals da la Scola professiunala da Glion. Il rumantsch vegn integrà parzialmain en l'instrucziun sco lingua da comunicaziun entaifer ils roms generals. Ils/las emprendist(a)s restan per questa instrucziun in mez di l'emna a Glion. Suentar trais onns da project è il dumber da las empen-

distas e dals emprendists s'augmentà considerablament. Il success è fin oz grond e la LR spera da pudair cuntinuar sin questa via.

Scolas medias

La LR collavura cun las scolas medias grischunas per rimnar, elavurar e coordinar materialias d'instrucziun per las classas che fan maturità bilingua tudestg – rumantsch en ils roms istorgia e biologia. Werner Carigiet, linguist en la LR e magister a la scola chantunala, è la persuna da contact.

Scolas autas

Las universitads da Friburg, Turitg e Genevra porschan seminaris, prelecziuns e curs da lingua e litteratura rumantscha. La LR tgira ils contacts cun ils represchentants rumantschs da las universitads svizras. Ella è conscienta da la gronda lavur prestada en las singulas universitads e prenda mintgamai part a la *Conferenza interuniversitara rumantscha* (CIURU). Cun l'universitad da Friburg collia la LR in project dal Fond nazional svizzer concernent ina nova grammatica rg. Cun l'universitad da Turitg collavura la LR en connex cun il *Lexicon da teater svizzer*: Manfred Gross, linguist en la LR, è incumbensà per l'instrucziun da rg durant l'onn da scola 2003/04.

Scola per linguistica applitgada (SLA/SAL)

Dapi il 1995 porscha la SLA (www.sal.ch) en collavuraziun cun la LR in Diplom grischun da rumantsch (DGR) per persunas che s'occupan dal rumantsch en lur vita professiunala. Il DGR è renconuschì da tut las organisaziuns linguisticas e culturalas rumantschas, il diplom da translaziun dapi il 1999 era dal chantun Grischun.

3.2.4 INTEGRAZIUN

Survista dals curs

La LR promova tant sco pussaivel ils curs da rumantsch en las regions ed era en la chapitala. En collavuraziun cun diversas instituziuns communalas e regionalas ed en spezial cun las uniuns «Scuntrada e Furmazion» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Andeer	1	8 participant(a)s
Ardez	1	8
Casti	3	18
Champfèr	2	13
Cumbel	2	7
Cuira	8	75

Danis	2	8
Donat	3	20
Flem	1	8
Glion	7	52
Laax	1	7
La Punt Chamues-ch	1	5
Lumbrein	1	1
Mustér	3	19
Puntraschigna	2	10
Samedan	1	9
Savognin	7	55
Schlarigna	1	4
Scuol	12	86
Sedrun	1	1
Sta. Maria	4	33
Sumvitg	1	1
Surrein	1	1
Trin	1	4
Vargistagn	2	10
Zernez	1	7
Ziran	2	11
total	69 curs	463 participant(a)s

En questa cifra nun èn inclusas las persunas che fan ils curs da stad da la Fundaziun Planta a Samedan, da la Fundaziun Retoromana a Laax, da la Renania en Val Schons, da l'Uniun dals Grischs a Scuol e Sta. Maria, da l'Uniun da cura e traffic a Savognin. Ulteriurs curs vegnan offrìs da las scolas da club (Migros) e da las scolas autas popularas en diversas citads svizras. Ultra da questas purschidas ha la LR sustegnì divers curs d'integraziun linguistica da persunas cun funcziuns publicas, en spezial ple-vons. En tut frequentan passa 700 persunas curs da rumantsch.

Contribuziuns per curs d'integraziun

La Scuntrada e Furmaziun Ladina e l'Uniun turistica Surmeir, la Scuntrada e Formaziun Surselva retschaivan contribuziuns per curs che na portan betg sasezs. Ils curs a Cuira vegnan organisads da la LR. Ils curs en las regions vegnan organisads per part cumplettaivain dals collavuraturs regionalis e per part en collavuraziun cun els.

3.2.5 SERVETSCH DA LINGUISTICA APPLITGADA RUMANTSCHA (SLAR)

Situaziun da partenza

Il servetsch linguistic da la Lia Rumantscha cumpigliava fin qua in «Post da linguatg» (dapi il 1982), in «Post da rumantsch grischun» (dapi il 1982) ed in «Post d'infurmaziun e documentaziun» (dapi il 1986). Quests servetschs han permess en ils onns 1980/90 da schlargiar il corpus linguistic rumantsch, surtut grazia a la creaziun dal rumantsch grischun che pussibilitescha a la lingua rumantscha d'ademplier sia funcziun sco med da communicaziun modern e da tegnair pitg cun il svilup en ils pli divers secturs dal mintgadi: svilup da la lingua sco tala, creaziun e derasaziun da neologissemms e da terminologia speziala, elavuraziun d'ina banca da datas linguisticas extendida (Pledari grond), support linguistic als idioms, e.a.p.

La Lia Rumantscha dispona actualmain da la suandanta dotaziun da personal cun ina furmaziun linguistica: 210% linguistAs cun studi terminà, 60% licenziantAs, 30% collavuraturAs spezialisadAs, sporadicamain studentAs (total: 300%). Dasperas lavuran trais translaturas cun in pensum total da 140% en il «Servetsch da translaziun» (dapi il 1984).

La dotaziun totala da 440% na tanscha evidentamain betg pli per garantir in servetsch linguistic efficaci a la LR. Ils quatter servetschs surmenziunads, naschids d'in basegn momentan dapi ils onns 1982, pon mo garantir ina tscherta cuntinuitad da la lavur e reagir a curta vista. Els na pon ultra da quai betg garantir in'infrastructura linguistica per pliras variantas scrittas, maindir ademplier la medema funcziun sco ils tschients e tschients instituts engaschads en servetsch da linguas grondas. I mancan resursas persunalas qualifitgadas e surtut era resursas finanzialas (!) per far lavur concepziunala a media e lunga vista, per organisar, coordinar e realisar la perscrutaziun en il sector da la linguistica, per realisar ulteriuras ovras fundamentalas sco vocabularis technics, vocabularis da scola, terminologias specificas, ediziuns da manuals pratics, da cudeschs per uffants e giuvenils e.a.p. e per garantir ina derasaziun sistematica ed effizienta da la lingua (implementaziun linguistica).

Postulat SLAR

La Lia Rumantscha postulescha perquai la creaziun d'in «Servetsch da linguistica applitgada rumantscha» (SLAR, slar@rumantsch.ch) en substituziun dals singuls posts da lavur existents. Il SLAR consista da trais partiziuns (linguistica, scola/furmaziun, translaziuns). El permetta e promova la coordinaziun da las lavurs linguisticas a la LR e da las decisiuns en vista ad ina planisaziun e promoziun linguistica optimala a media e lunga vista.

Il SLAR duai daventar in center da competenza en dumondas da la lingua rumantscha e da la perscrutaziun da minoritads/bilinguitad. El ha en spezial ils suandants intents:

- Perscrutaziun scientifica
- Lavur linguistica
- Implementaziun (derasaziun sistematica da la lingua)
- Scolaziun e support linguistic
- Networking

Incumbensas dal SLAR

Il SLAR è in uffizi ch'ha d'exequir las suandantas incumbensas:

- a. Lavur linguistica
  - perscrutaziun scientifica da basa en collavuraziun cun il DRG, las universitads, instituts linguistics naziunals ed internaziunals,
  - elavuraziun da material linguistic da basa (vocabulary, terminologies spezialas, grammaticas, e.a.),
  - innovaziun linguistica / planisaziun dal corpus linguistic (standardisaziun da la lingua, creaziun da neologismes, promoziun dal rumantsch en novs champs d'adiever, euv.),
  - standardisaziun da la lingua (rumantsch grischun/idioms)
- b. Implementaziun
  - implementaziun da la lingua (derasaziun da la lingua, marketing e communicaziun, translaziuns e vendita da products per l'adiever pratic da la lingua, euv.),
- c. Scolaziun e support linguistic
  - colaziun e perfecziunament linguistic permanent
  - recrutaziun e scolaziun da novas resursas persunalas che garantechan l'andament da l'agen servetsch,
  - accumpagnament da studentAs (stagiaris),
  - scolaziun e perfecziunament da scolastAs, chanzlistAs, translaturAs, etc.,
  - accumpagnament da products linguistics, da materialias d'instrucziun etc.,
  - support linguistic a scolastAs, instituziuns, firmas, giuventetgna, administraziuns, chanzlias, translaturAs (Sling), persunas privatas etc.
- d. Networking, outsourcing, contacts
  - collavuraziun cun ils servetschs da translaziun da la Lia Rumantscha e dal chantun Grischun,
  - svilup d'ina rait da contacts, da collavuraziun e da barat concepziunal ed operativ cun las diversas instituziuns linguisticas e culturalas, cun administraziuns ed uffizis politics sin il nivel regional, chantunal, naziunal ed internaziunal
  - outsourcing
  - collavuraziun en gruppas da lavur chantunalas e communalas per l'applicaziun da la lingua, etc.
  - svilup d'ina rait da contacts, da collavuraziun e da barat concepziun-

nal ed operativ cun las diversas instituziuns linguisticas e culturalas, cun administraziuns ed uffizis politicas sin il nivel regional, chantunal, naziunal ed internaziunal

e. Dietas

- organisar e sa participar a forums da discussiun regionals e chantunals, a dietas linguisticas naziunalas ed internaziunalas, a simposis da minoritads, euv.

Furma ed organisaziun

Il SLAR è ina partiziun da la Lia Rumantscha cun in'autonomia parziala sin il champ operativ. El è integrà en la politica da lingua da la Lia Rumantscha. Il concept per il SLAR fa part da l'istanza da la LR al chantun Grischun ed a la Confederaziun.

Il SLAR vegn accumpagnà en dumondas linguisticas e strategicas d'ina grupp da reflexiun externa che sa cumpona da persunas activas en diferents champs da cumpetenzza relevants per la lavur da la linguistica applicada. El vegn represchentà d'ina linguista u d'in linguist che coordinescha las lavurs e las incumbensas.

3.2.5.1 SLAR – partiziun «LINGUISTICA»

Rumantsch grischun

Novs programs Filemaker per la banca da datas linguisticas/PG

Il mars/avrìgl avain nus pudì terminar las lavurs da transposiziun dals programs vegls da nossa banca da datas e furnir a nossa clientella la *nova versiun Filemaker dal Pledari Grond (versiun 2.0)*. La nova versiun ibrida dal Pledari Grond (v.2.0) funcziuna tant sin PCs sco era sin MACs e po en il futur era servir da basa per in PG sin Internet. Nus avain purschi la nova versiun PG v.2.0 en emprima lingia a nossa clientella che lavura cun MAC, perquai che quella n'aveva betg anc a disposiziun in PG actualisà cun las conjugaziuns da tut ils verbs rg.

L'entschatta da l'onn da scola 2003/04 (sett.) avain nus lantschà in'acziun speziala da vendita dal nov PG ibrid, versiun v.2.0 tar las scolas.

L'october ha l'incumbensà per dumondas da l'EED da la LR, Duri Denoth, dà in curs intern d'introducziun en ils novs programs dal PG03. La finamira è stà da schlargiar il circol da persunas en chasa ch'enconuschan la structura dal PG e san lavurar cun ils novs programs da quel.

Per mancanza da temp e da persunal n'avain nus però betg anc pudì far tut las actualisaziuns linguisticas giavischadas en il PG. La collavuratura linguistica al Post da rg, Gabriela Holderegger, ha surpiglià cun l'entschatta da november la responsabladad per il Post da translaziuns. Sia

plazza al PRG è per il mument vacanta. La manadra dal PRG è stada occupada il november e december surtut cun curs e cun referats resp. infurmaziuns davart il rg en scola en differentas regiuns. Per il 2004 è dentant previs da far ulteriuras correcturas, amplificaziuns e novas endataziuns e da publitgar ina versiun actualisada dal PG.

Materialias dal Curs da rg per personas da lingua rumantscha

La stad da quest onn avain nus terminà la revisiun da las materialias dal *Curs da rg per personas da lingua rumantscha*. Nus avain repassà l'entir material e cumpletà quel cun differents ulteriurs chapitels. La part introducitiva avain nus cumpletà (en collavuraziun cun Barbara Riedhauser-Riesch) cun las reglas da transposiziun dal sutsilvan en rg. La part da la grammatica avain nus optimà cun differents ulteriurs chapitels. Ultra da quai ha Gabriela Holderegger elavurà las clavs da tut ils exercizis dal curs. Quella versiun actualisada cumpiglia trais parts; *Curs da rg I*, cun reglas da transposiziun dals idioms al rg, grammatica elementara dal rg ed exercizis (ca. 170 p.), *Material per scolastAs*, cun infurmaziuns, propostas d'exercizis e da lectura e cun las clavs dals exercizis dal Curs da rg I (ca. 140 p.), *Curs da rg II*, cun ulteriurs aspects da la grammatica e sintaxa, *per diever intern* (ca. 40 p.). Tut las trais parts da quel curs (total ca. 350 p.) existan tant en furma electronica sco era en furma da copias. Il curs vegn era ad esser disponibel l'onni che vegn sut www.liarumantscha.ch

Sa chapescha vegn il curs actualisà vinavant a basa da las experientschas fatgas en ils differents curs da rg per personas rumantschas. Las scolas medias dal chantun dovran quellas materialias per introducir lur scolastAs dal stgalim gimnasial en il rg.

Grammatica dal rg

Il project finanzià dal Fond naziunal sut la direzziun da prof. dr. Georges Darms da l'università da Friburg per ina grammatica cumplexsiva dal rg fa progress (cf. era Rapports annuals precedents). La manadra dal PRG/LR collavura tenor cunvegna cun la suprastanza a quel project.

La grupp da project lavura actualmain vi da trais lavurs u moduls:

- Elavuraziun d'ina grammatica da scola dal rg. In emprim sbos per correcturas da quella duess vegnir terminà l'onni proxim.
- Preparaziun d'ina Grammatica alfabetica en furma electronica, collia da cun il PG. Quest onni è vegnidas elavuradas surtut las valenzas da tut ils verbs rg ed endatada en la banca da datas da la Grammatica alfabetica.
- Elavuraziun d'ina Grammatica cumplexsiva dal rg.

Istorgia Grischuna (IG)

En connex cun l'elavuraziun da la *Istorgia Grischuna (IG)*, autur: Adolf Colenberg, conautur linguistic: Manfred Gross/LR, ha la manadra dal PRG discutà pliras giadas cun ils auturs dumondas da terminologia e da stan-

dardisaziun dal rg. Gabriela Holderegger ed AADG han ultra da quai gidà cun lavurs da correcturas.

Lavurs per publicaziuns scientificas (cf. era: Publicaziun)

La manadra dal PRG ha scrit quest onn ils suandants artitgels u contribuiziuns davart il rg (cf. era Publicaziuns):

- per il volum *Quellen, Funtanas, Fonti, zur Geschichte des Kantons Graubünden*
- per la *Istorgia Grischuna*
- per ina publicaziun da giubileum «100 ons UdG», la quala vegn edida il 2004.

Curs, infurmaziun, support, projects spezial

Curs da rg

- (19-12-02) e 16-01-03, Cuira/Turitg, *Scola per linguistica applitgada SLA/SAL*, Curs da rumantsch grischun I, semester d'enviern 2002/2003 (GH).
- favrer 2003, Cuira/LR, Curs da rg per personal da la televisiun ruman-tscha (GH)
- 13-03-03 e 03-04-03, Cuira/Turitg, *Scola per linguistica applitgada SLA/SAL*, Curs da rumantsch grischun II, curs intensiv (GH)
- 15-03-03 e 13-09-2003, Cuira/LR, Curs da rg per la redacziun da la gasetta giuvna PUNTS, 2 gruppas: principiants ed avanzads (GH, SA)
- matg-zercladur, Cuira/LR, Curs da rg intensiv per duas personas dal Servetsch da translaziuns da la Chanzlia chantunala (DT)
- avust 2003, Cuira/LR, Introducziun en il rg per la nova emprendista e duas praticantas LR (SA)
- 09-09-03 ss., Cuira/LR, Curs da rg per personas da lingua tudestga, furmaziun da creschids (GH)
- 10-09-03 e 17-09-03 Cuira RTR, Curs da rg per personal dal radio e tv rum. (GH)
- semester d'enviern 2003/2004, Universitad da Turitg, Curs da linguistica applitgada e rg (MG)
- 08-11-03, Casti, Curs da rg per scolastAs, organisada da la Scol'auta da pedagogia, partiziun furmaziun cuntinuada (AADG ordaifer il temp da lavur LR)
- 13 e 14 da november 2003, St. Maria/VM, Curs da rg per chanzlists da l'Engiadina e Val Müstair, organisà dal SLING (AADG e MG)
- 29-11-03, Zernez, Curs da rg per scolastAs, organisà la Scol'auta da pedagogia, partiziun furmaziun cuntinuada (AADG ordaifer il temp da lavur LR)

Infurmaziun davart il rg:

- 02-10-03, LR, Infurmaziun davart il project rg ed exercizis pratics cun il PG per dus classas italofonas da la 4. gimnasi da la Scola chantunala

en il rom da trais dis da project cun il tema «La trilinguitad grischuna» (AADG)

- 22-11-03, Cuira, Scol'auta da pedagogia, participaziun a la Maisa radun- da «rg en scola», convocada dal Departament d'educaziun, cusseglier Claudio Lardi (AADG, ordaifer il temp da lavur LR)
- 12-12-03, Samedan, Infurmaziun e discussiun davart il rg ed en spezial il rg en scola (aspects linguistics, sociolinguistics e politics) per la ma- gistraglia da la scola da Samedan (AADG)

Infurmaziun davart il rumantsch en general

La manadra dal PRG ha infurmà davart il rumantsch en general a las suan- dantas occasiuns:

- 20-05-03, Tusaun, Dieta da las culturas alpinas, participaziun ad in podi davart minoritads (en las Alps) «Das Eigene und das Fremde. Minder- heiten im Schmelztiegel», moderà da dr. Georg Jäger, Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna (AADG).
- 16 fin 18-09-03, Cuira e Berna, Accumpagnament da la gruppa da lavur dal Comité d'experts per la Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras dal Cussegl d'Europa ch'è s'infurmada davart la situa- ziun dal rumantsch e dal talian en il Grischun e lur status sin champ federal (AADG).
- 07-10-03, Cuira, LR, è la manadra dal PRG stada a disposiziun a dr. Mat- thias Grünert per in'intervista pli lunga davart differentas dumondas en connex cun il diever dal rumantsch. Quell'intervista fa part dal ma- terial d'evaluaziun per la retschertga scientifica «Il funzionamento del trilinguismo nei Grigioni», in project da l'Institut per la retschertga gri- schuna, cofinanzià dal Fond naziunal svizzer.
- 23-10-03, Segl/Val Fex, la manadra dal PRG ha guidà ina gruppa da ma- naders da la SRG/SSR en la Val Fex en il rom dal Management-Meeting annual da la SRG/SSR. Tema: «Vegnir manà». Sper auters aspects da la tematica èn ils participants era vegnids manads da differentas facetts da la lingua e cultura rumantscha (AADG, ordaifer il temp da lavur LR).

Lectorats ed accumpagnament linguistic

- Mars 2003, Cuira, RTR, Accumpagnament linguistic da la registraziun da las Istorgettas d'uffants «*Il spiert da Crapalv*», autur: Daniel Badraun, raquintader: Roman Pünchera, (AADG, GH e MG)
- Accumpagnament (socio-) linguistic dal project da la Societad per la perscrutaziun grischuna e dal Fond naziunal svizzer «*Il funzionamento del trilinguismo nei Grigioni*» (AADG)

WM 2003 a San Murezzan

Dapi la Scuntrada 2000 en l'Engiadin'ota ha ina gruppa da project cun re- preschentants da la LR (AADG e Gion Peider Mischol) e dals organisateurs

dals Campiunadis mundials da skis 2003 da la FIS a San Murezzan discutà en pliras radunanzas e via posta electronica pussaivladads d'integrar il rumantsch ed aspects da la cultura indigena en quell'occurrènz.

Ils organisaturs dals Campiunadis mundials da skis èn sa stentads d'integrar aspects da la cultura indigena, p.ex. a la festa d'avertura e cun ina brochura infurmativa davart ils numms rumantschs da las pistas.

Mike Evans (translatur ed interpret professiunal) e la LR (AADG/PRG) han ultra da quai projectà ina brochura infurmativa davart il rumantsch (cf. Publicaziuns), adressada surtut als represchentants da las medias naziunalas ed internaziunalas. La brochura trilingua (rum./tud./engl.) ha chattà grond interess.

ANINT ed ANINT plus

- 30-10-03, LR, infurmaziuns da la manadra dal project ANINT e da l'accumpagnadra professiunala davart l'andament e las metodas da lavur dal project ANINT a la gruppa da lavur ANINT plus.

PUBLICAZIUNS

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e Litteratura secundara (texts davart il rg), ed. PRG/LR, 2003, 66 p. (datoteca e fotocopias, vegn actualisada permanentamain, AADG).

Curs da rumantsch grischun, per persunas da lingua rumantscha, en trais parts: Curs da rg 1 (ca. 170 p.), Materialias per scolastAs (ca. 140 p.), Curs da rg 2 (ca. 40 p. en elavuraziun), materialias cumpiladas da Anna-Alice Dazzi e Manfred Gross, lectorat: Gabriela Holderegger, LR, versiun repassada e cumplettada, 2003.

Pledari grond, versiun ibrida 2.0 a basa Filemaker, per diever sin tut ils computers, Joel Giger/PRG, Lia rumantscha 2003.

Dazzi Gross, Anna-Alice/Evans, Mike, *Rumauntsch al Campiunadi mundial 2003 da la FIS/Romanisch und die Fis Ski-Weltmeisterschaft 2003/Romansh and the FIS Alpine World Ski championships 2003*, Ün pitschen muossavia in trais linguas, ed. Mike Evans/Lia rumantscha, Cuira 2003 (23 p.)

Dazzi Gross, Anna-Alice, «Die gesamtbündnerromanische Schriftsprache Rumantsch Grischun», en: *Quellen, Funtaunas, Fonti, zur Geschichte des Kantons Graubünden*, ed. Silvio Färber, Silvio Margadant, Silva Semadeni, Historische Gesellschaft von Graubünden, Chur 2003, pp. 358-359.

[Dazzi Gross, Anna-Alice] «Rumantsch grischun – intent e finamiras, intervista cun Anna-Alice Dazzi Gross, manadra dal Post da rumantsch gri-

schun da la Lia rumantscha, en: COLLENBERG, Adolf/GROSS, Manfred, *Istorgia grischuna*, Lia rumantscha e Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna, Cuira 2003, pp. 343–344.

AADG: Ulteriuras activitads a favur dal rumantsch [ordaifer il temp da lavur LR]

- *Scola per linguistica applitgada*, SLA/SAL, Turitg/Cuira, manadra dal curs: «Expressiun orala» e dal curs «Grammatica normativa I», semester d'enviern 2002/03, curs Grammatica normativa II, semester da stad 2003.

3.2.5.2 SLAR – partiziun «SCOLA/FURMAZIUN»

Sin la fin da settember 2003 ha Gian Peder Gregori bandunà la LR suenter prest 20 onns collavuraziun sco linguist. Suenter sia demissiun è il Post da linguatg (dapi 2003/2004: SLAR-Scola/furmaziun) dotà cun 80%, repartids sin duas persunas: Annalisa Schaniel (30%) e Werner Carigiet (50%).

Il spectrum da las activitads è fitg vast e cumpiglia divers secturs da la linguistica applitgada. Ils accents da lavur dal post èn surtut la scola e la bilinguitad.

Secturs da lavur dad Annalisa Schaniel

Annalisa Schaniel è stada fatschentada prioritarmain cun crear meds d'instrucziun per la scola bilingua da Cuira en ils roms realias, matematica e chant per la 1. fin 4. classa, uschia ch'existan ussa bleras materialias (lavoratoris, fegls da lavur, ordinaturs sin palpieri e cd-rom etc.) en quels roms. Sper quella lavur ha ella dà support a sia collega Annatina Guidon Galliard per emprender rumantsch grischun.

Ella ha er dà curs da rg a scolastAs da Lai e Razén per lur instrucziun ZSU en la 1. e 2. classa.

Plinavant ha ella prendì part a conferenzas e discussiuns davart l'introducziun da rg a Vaz e dà infurmaziuns pli detagliadas a la magistraglia da Trin e da Vaz.

En pli è ella stada da la partida al simposi a Glion ed a la maisa radunda davart l'introducziun da rg en scola.

A.S. fa part d'ina grupp da lavur dal LGR (scolastas e scolasts dal Grischun) medemamain davart quel tema.

Sur l'entir onn ha ella adina puspè accumpagnà linguisticamain praticantas da la LR.

Secturs da lavur da Werner Carigiet

- accumpagnament dal project Val Müstair (introducziun da rumantsch grischun en scola). Diversas sedutas da lavur cun instanzas politicas e magistras e magisters en la Val Müstair

- cussegliaziun linguistica per telefon e posta electronica
- elavuraziun da materials d'instrucziun per la maturitad bilingua a las scolas medias grischunas. Surtut materials per ils roms rumantsch, biologia ed istorgia (cf. publicaziuns; ina publicaziun per il sector biologia suonda)
- instrucziun ed examinaziun dal modul 'didactica da linguatg' a la Scuola per linguistica applitgada (SLA)
- contacts e cussegliaziun da vischnancas/persunas interessadas a l'introducziun da la scola bilingua
- cussegliaziun didactica e linguistica per magistras e magisters rumantschs.
- contacts cun l'Institut pedagogic Ladin a Balsaun (I)
- participaziun a sesidas da preparaziun per la creaziun d'in post da redactur rumantsch per EDUCA
- preparaziun per ina scolaziun da magisters a Lai e Razén per l'instrucziun da rumantsch grischun sco segund linguatg
- elavuraziun da materials d'instrucziun interactivs sin internet
- contacts cun il DECA sin il sector meds d'instrucziun, introducziun rg en scola
- accompagnament da praticantAs (Riccarda Caprez, Marietta Cathomas e Simon Casutt)
- lavurs preparatorias per la realisaziun dal vocabulari online rumantsch-englais «myPledari»
- contacts cun las conferenzas scolasticas rumantschas
- divers lectorats
- collavuraziun en la gruppa interna per il svilup da l'informatica en Chasa rumantscha (internet, logistica, hardware e software)
El hai collavurà a las sequentas publicaziuns:
- *Lexicon d'istorgia.* Med d'instrucziun per las classas da la maturitad bilingua
- *L'istorgia dal linguatg rumantsch. Dal temp preroman fin a l'entschatta da la tradiziun litterara:* med d'instrucziun cun divers materials per las classas da la maturitad bilingua.

3.2.5.3 SLAR – partiziun «TRANSLAZIUN»

En il servetsch da translaziun han lavurà Ursulina Monn, Marlis Menzli ed Angela Schmed. La fin d'october è Ursulina Monn ida en pensiuin. Ella ha manà durant 18 onns il servetsch da translaziun cun grond plaschair, engaschi ed in'auta professiunalitad. Sia successiun ha surpiglià a partir dal november Gabriela Holderegger che ha midà dal post da rumantsch grischun en il servetsch da translaziun.

Era l'onn 2003 ha il servetsch da translaziun puspè dastgà profitar da l'agid da Gion Peider Mischol e Daniel Telli en fasas cun fitg blera lavur.

Incumbensas regularas

- translaziuns da texts da tut gener, per gronda part en rg
- infurmaziuns e cussegls en dumondas da translaziun e terminologia al telefon e per mail
- correcturas e lectorats
- facturaziun

Publicaziuns

- *Paraplegia nr. 25–28*, magazin uffizial da la Fundaziun svizra per paraplegichers
- *La Confederaziun en furma concisa 2003*, brochura da la Chanzlia federala
- *Grufi vegn*, brochura da prevenziun da l'Uffizi federal veterinar
- *Vus decidais tgi che sa tschenta a Berna*, brochura per las elecziuns dal cussegl naziunal 2003
- *Survista statistica 2003*, brochura da l'Uffizi federal da statistica
- *Emprendai d'enconuscher nus*, prospect da Pro Senectute

Incumbensas da translaziun multifaras

tranter auter:

- Texts per l'occurrenza «Testas» a Puntraschigna e numerus auters en connex cun las festivitads da «200 onns chantun Grischun en la Confederaziun», *Grischun 2003*
- Brevs da lectur en connex cun las *Elecziuns dal cussegl naziunal 2003*
- Texts per il project da film «Alpdurchblick» ed il project da cultura «Galaria» davart ils plazzals da bajegiar dals tunnels dal Gottard e dal Lötschberg, *Pro Helvetia*
- Lescha da turissem, *vischnancas da Breil, Vuorz, Andiastr*
- Reclamas, infurmaziuns, rapport annual, *Banca Chantunala Grischuna*
- «Pass da sanadad», infurmaziuns davart vaccinaziuns, *allingua*
- Enquista dal personal e rapport d'evaluaziun per ina gronda interpretesa svizra
- Texts per il cudesch d'uffants «Angelo e la muetta», *Procap Grischun*
- Artitgels, brevs da lectur, correcturas, *La Quotidiana/ANR*
- Inserats, annunzias da mort ed engraziements, *Publicitas*
- Texts da pressa, texts per films, infurmaziuns e correcturas, *RTR*
- Brev als collavuratur, divers texts d'infurmaziun, *SRG SSR idée suisse*
- Texts per la revista «Mittelalter, Moyen Age, Medioevo, Temp medieval», *Associazion svizra da chastels*
- Texts per il project «punts-ponti-ponts-brücken», *Forum Helveticum*
- Numerus texts per la *Concurrenza svizra da musica per la giuventetgna*
- Mussavis e comunicaziuns da pressa, *Agid svizzer per la muntogna*
- Diverss texts per la revista «Tracht und Brauch», *Federaziun svizra da costumes*
- Expressiuns resp. terminologia per il display da divers apparats per il tegnairchasa, *V-Zug*

Diversas paginas d'internet

- Homepage davart las elecziuns dal cussegl naziunal 2003, cun resultats, retrospectivas e numerusas infurmaziuns generalas (*www.ch03.ch*)
- Server svizzer da la furmaziun che serva sco plattafurma per scolastas e scolasts sin plaun chantunal, interchantunal, naziunal ed a l'exteriur (*www.educa.ch*)
- Homepage da las vischnancas da Vuorz e d'Andiast (*www.vuorz-andiast.ch*)
- Homepage dal biro fiduziar Nova Treuhand SA, Domat (*www.novatreuhand.ch*)

Sling – Servetsch linguistic

Il servetsch linguistic Sling porscha support linguistic en tut ils idioms e rumantsch grischun:

- ad instituziuns publicas (vischnancas, circuls, districts ed autras corporaziuns publicas)
- ad organisaziuns privatas e manaschis da vasta muntada en la regiun.

Quest sustegn linguistic vegn prestà en furma da cussegliaziuns linguisticas en general, da lectorats e da translaziuns. Per instituziuns publicas èn las prestaziuns da princip gratuitas. Per instituziuns privatas po il servetsch vegnir fatg dependent d'ina participaziun adequata als custs.

L'onn 2003 ha la LR prestà il servetsch regular entaifer il mandat da prestaziun dal chantun Grischun ed instradà la reorganisaziun dal servetsch che vegn en futur integrà cumplainamain en il post da translaziun da la LR. En il decurs da l'onn 2003 han instituziuns publicas da tut las regiuns rumantschas e numerus interessents da divers champs fatg diever da las prestaziuns. Ultra da quai èn las translaziuns ed ils lectorats dad inserats ed artitgels redacziunals per la pressa rumantscha vegnids finanziads per gronda part sur il servetsch linguistic Sling.

3.2.5.4 SLAR – partiziun «INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN»

Il «Post d'infurmaziun e documentaziun» (PID) da la LR è vegnì integrà a partir dal 1. da schaner 2004 en il SLAR. Per il rapport annual 2003 vengnan las lavurs d'infurmaziun e documentaziun anc enumeradas en in paragraf spezial.

En quest post han lavorà Manfred Gross (MG) 60% e Daniel Telli (DT, col-lavuratur scientific) 60%. Entant che MG è stà occupà durant l'entir onn (per part ordaifer la LR) surtut cun la redacziun linguistica da l'«Istorgia Grischuna», ha DT stuì terminar l'ovra voluminusa «Educaziun fisica» (5 toms, 2003).

Diversas lavurs d'infurmaziun e da documentaziun èn succedidas era tras las ulteriuras partiziuns dal SLAR e tras il secretariat.

Documentaziun

La documentaziun dal PID è vegnida cumplettada occasiunalmain u punctualmain cun materialias da basa (illustraziuns, cartas tenor la dumbraziun dal pievel 2000, graficas, fotografias, e.a.).

L'inventarisaziun en collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras èn stadas punctualas ed occasiunalas.

Infurmaziun

Intervista cun Mathias Grünert per project «Il funzionamento del trilinguismo nei Grigioni».

Infurmaziun a student(a)s davart il rumantsch en general (DT).

Ulteriuras lavurs d'infurmaziun a meds da massa stampads ed electronics sco era a studentas e students, a gruppas d'interess, a classas gimnasialas u a persunas privatas èn vegnidas exequidas il 2003 era tras las ulteriuras partiziuns dal SLAR e tras il secretariat.

Instrucziun

MG dat durant ils semesters d'enviern 2003/04 e da stad 2004 in curs da rg a studentas e students da l'universidad da Turitg.

A la Scuola per linguistica applitgada (SAL) han frequentà il 2003 (vesair index dals curs SAL 2003) 4 studentas ils curs da rumantsch ed acquistà il Diplom grischun da rumantsch. Organisaziun generala: MG. DocentAs: persunal SLAR da la LR (AADG Curs da rg a collavuraturAs dal Servetsch da translaziun dal chantun Grischun (3 sairas, DT).

Organisaziun dad occurrenz

5-6-2003: organisaziun da la vernissascha per la preschentaziun da l'ovra «Educaziun fisica» als meds da massa (DT, GH, MG)

Collavuraziun cun instituziuns culturalas

Diversas sesidas cun la «Cumissiun consultativa e coordinativa da las uniuns culturalas dal Grischun» (GAD).

Publicaziuns

«Istorgia Grischuna»

MG è stà occupà durant l'entir onn 2003 (emprima mesadad da l'onn per part ordaifer la LR) surtut cun la redacziun linguistica da l'«Istorgia Grischuna» en rumantsch grischun.

«Educaziun fisica»

DT è stà occupà l'emprima mesadad dal 2003 principalmain cun terminar l'ovra voluminusa «Educaziun fisica», in cudesch da sport per scolina e

scola, realisà en rumantsch grischun per incumbensa dal chantun Grischun e da l'Uffizi da sport Magglingen (5 toms, 2003).

«Facts & Figures»

Dapi l'october 2003 ha MG preparà la restampa da la brochura d'infurmaziun da la LR «Facts & Figures» (actualisaziun, cumpletaziun). DT ha gidà cun lavurs da preparaziun per cartas geolinguisticas e cun il lectorat. Nus avain realisà l'emprim la versiun tudestga, perquai che quella era gia daditg exausta. Quella versiun è cumparida l'entschatta mars 2004 en ina ediziun limitada (1000 ex.). Per la stad/atun 2004 vegnan realisadas era las versiuns en rumantsch, franzos, talian ed anglais. La brochura «Rumantsch. Facts & Figures» vegn messa en il decurs da l'atun 2004 sin Internet, nua ch'ella po vegnir actualisada permanentamain.

Terminologia

Nus avain preparà diversa terminologia nova per la banca da datas linguisticas da la LR. Quella terminologia vegn endatada en il decurs da la primavaira 2004 en il Pledari grond.

Ulteriuras lavurs:

- diversas infurmaziuns occasiunalas
- diversas translaziuns e lectorats pli pitschens per inc. dal Post da translaziun e dal secretariat
- divers agids en chasa
- diversas sesidas concernent rg en scola, SLAR (MG, DT), «Istorgia Grischuna» (MG), «Educaziun fisica» (DT), SAL, coordinaziun linguistica (MG), en ed ordaifer la LR.

Coordinaziun SLAR

Cun decisiun da la suprastanza LR dals 16-4-2003 dispona il SLAR d'ina coordinaziun da las lavurs per las trais partiziuns (3.2.5 – 3.2.5.3/4). Quella resulta da las propostas elavuradas da la gruppa ANINT per mauns da la suprastanza LR. Las finamiras ed incumbensas da la coordinaziun SLAR èn fixadas en in carnet da duairs.

Il coordinatur u la coordinatura dal SLAR vegn tschernì(-ida) da la suprastanza LR per la durada da dus onns. El(la) suttastat al secretari general. Sia funcziun è quella da rimnar e coordinar las lavurs e distribuir quellas tenor la qualificaziun e disponibladad dal persunal. Per il 2003/2004-05 ha la suprastanza LR tschernì MG sco coordinatur dal SLAR.

3.2.6 MEDS DA MASSA

Las medias rumantschas giogan ina fitg impurtanta rolla en il moviment rumantsch. La LR è conscienta da quai, sa stenta per in bun contact cun

quellas e sustegna ellas tenor sias pussaivladads. Ella s'engascha en spezial per la qualidad linguistica e porscha instrucziun da rumantsch, lectorats tenor giavisch e sias pussaivladads.

La LR è conscienta da la gronda muntada dal radio e da la televisiun rumantscha. La lavur che RTR presta per la lingua e la cultura rumantscha è ina lavur da valita inappreziabla.

Cun «Tgi che sa rumantsch sa dapli» ha la RTR anc oz in excellent peglias da reclama.

La LR persequitescha cun interess la lavur da l'Agentura da novitads (ANR). Ella è er commembra dal cussegl da fundaziun da quella.

La LR persequitescha cun ordvart grond interess e betg senza quità il svilup da la pressa rumantscha, en spezial da La Quotidiana. Ella sustegna l'entira pressa rumantscha cun instrucziun, translaziuns e lectorats. Ultra da quai ha la LR elavurà cun las quatter gasettas existentas (La Quotidiana, Pagina da Surmeir, Posta Ladina e PUNTS) per la terza giada in flegliet da reclama per tut las chasadas rumantschas. L'intent da quest'acziun è da far attent a la situaziun nunconfortabla da la pressa rumantscha. La LR, persvadida da l'impurtanza da la pressa rumantscha per il mantegniment da nossa lingua e cultura, metta a cor a tut las Rumantschas e tut ils Rumantschs da sustegnair la pressa rumantscha. La pressa rumantscha po mo exister sch'ella vegn abunada e legida – dals Rumantschs. Perquai tutga en mintga chasa rumantscha ina gasetta rumantscha.

La LR è en contact cun Radio Grisca per cuntanscher ina buna quota da rumantsch en ses program. La LR è natiralmain era dependenta da las medias nunrumantschas – grischunas ed autras. Era qua sa stenta ella per in bun contact.

La LR infurmescha regularmain e tenor basegn las medias davart il rumantsch en general e davart sia lavur en spezial. Quellas rapporteschon davart il decurs da l'onnn. Interess spezial han sveglià l'onnn 2003:

- Elecziuns
- RG en scola (mesira da spargn nr. 31)
- «Cumin grond»
- Politica da linguas en scola
- Iniziativa per mantegair l'egualitad da las schanzas da la giuventetgna grischuna
- Ediziuns e finanzas LR
- Anint/Anint plus
- Collavuraziun regiunala
- Scola bilingua Cuira

- Curs da rumantsch
- Vocabularis idiomatics
- Istorgia Grischuna
- En lingia directa
- Inscunters cun deputads e deputadas
- Instanza per novas finanzas
- Sling
- Egls averts
- myPledari (vocabulari online rumantsch /englais)
- Radunanza da delegadas e delegads
- Recepziun Quarta Lingua
- Inscunter cun Ladins da las Dolomitas

3.2.7 TEATER RUMANTSCH

Cussegliaziun

Il post da teater ha tramess numerusas spediziuns cun ina selecziun da passa 300 teaters. Las activitads da las gruppas da teater rumantschas èn stadas grondas. Il dumber da las differentas represchentaziuns èn stadas en il rom dals davos onns.

Biblioteca da teater

La biblioteca ha pudì vegnir amplifitgada cun 21 novs teaters e cumpiglia uss (mars 2004) totalmain 1590 teaters rumantschs. L'archiv da tocs cumpiglia 88 teaters. Igl è previs da metter la banca da datas dals teaters registrads sin internet. L'installaziun succeda l'onn 2004.

Collavuraziun cun l'Uniun grischuna per il teater popular (UTP)

La 23avla radunanza da delegadas e delegads da l'UTP ha gi lieu ils 12 d'avrigl a Grüşch.

Plinavant ha gi lieu dals 3 als 4 da matg 2003 a Cuira la radunanza da delegadas e delegads dal ZSV.

Commembranzas

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegn represchentada là da Giovanni Netzer. – Ulteriuras commembranzas per la Rumantschia van sur l'UTP.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Brunold Curdin per «Las quatter glüms da Schimun» da Kurt Steiner
- Clalüna Alfons per «Till Furbaz», «Cur cha las stailas sparischan», «Cantada da las stagiuns» da Günter Kretschmar/Mathilde Oltmann
- Conrad Annetta per «Hannibal ün tip genial» da Martin Willi
- Decurtins Giusep per «L'educaziun dils aunghels» dad Esther Vilar

- Gaudenz Gion per «La visita da la signura veglia» da Friedrich Dürrenmatt
- Hermann Sara per «Plain in handy» da Carmelo Pesenti
- Iseppi-Uffer Pina per «Nozzas a las Vegas» da Javier Garcia
- Lechmann Silvio per «La strietta» da Carmelia Mani
- Margadant Men per «Anna la perla» da Marc Comoletti
- Netzer Anita per «La clica dalla detta lunga» da Josef Brun, «En trio plagn asnareias» da Hans Wälti
- Sgier-Tuor Brida per «Josefina, igl aunghel pertgirader» da Corinne Gasser
- Tomaschett Claudia per «Pizza greca» da Wilma Renes-Leertouwer
- Venzin Hubert per «Nies bien Gironnas» Willy Webbels/Carl Sieber
- Weishaupt Roman per «Ghirri, Gorri, Gurri, Tschep e Tschap ni Sco tgaun e gat» (original)

Contribuziuns spezialas

- Tribuna valladra per il gieu liber «La visita da la signura veglia»
- Gruppa da teater Tarasp per il gieu liber «L'istorgia dal chastè»
- Jemmi Marietta, per il teater «Paris return»

3.2.8 CHANT E MUSICA

Il post da chant ha prestà servetschs da cussegliaziun e spediziun da chanzuns en il rom dals davos onns. La retscha «Ediziun chanzuns LR» è vegnida cumplettada cun la 9avla furniziun (6 chanzuns per chor viril ed 8 chanzuns per chor maschadà). La cumissiun da chant LR ha elavurà e rendì accessibel a la publicità la part deponida tar la LR dal relasch musical da Duri Sialm. Il register da chanzuns LR sa preschenta uss en ina nova structura che pussibilitescha la selecziun da chanzuns tenor tematicas.

Contribuziuns da la LR a:

- Arno Lamprecht, per il nov dc «Ils Jauers»
- Ensemble vocal Krambambuli, per il nov dc
- Liricas analas, per il nov dc
- Cantio Antiqua, per in nov dc
- Festival da chors 2005
- Chor mischedau Surselva, per il concert da giubileum «Missa omnium sanctorum»
- Festival dal film rumantsch
- Chors virils rumantschs en la Bassa, contribuziun als concerts da giubileum
- Vouschs dalla Gelgia, per concert da giubileum
- CantAurora, per premaudiziun dal «Chant dals spiertis ...»
- Opus chant rumantsch, sustegn dal project 2003 (endataziun da chanzuns)

- Standards of Rumantsch, Mario Haltiner, per in dc
- Producciun dal video «A è in'otra»

3.2.9 EDIZIUNS E VENDITA 2003

L'onn 2003 è stà caracterisà da l'absenza da la manadra dal post d'ediziuns, Karin Kohler-Pattis (mars fin december). Durant quest temp ha Andrea L. Rassel surpiglià l'incumbensa.

Ediziuns novas

En lingua directa

Suenter bundant 8 onns lavur po la Lia rumantscha sut Gian Peder Gregori sco manader da project preschentar la versiun cumpletta dal med d'instrucziun per emprender rumantsch «En lingua directa». El ha duas parts ed exista en ils idioms vallader, puter, sursilvan e surmiran. Las lecziuns 1–5 èn er disponiblas en sutsilvan. Ils discs cumpacts cuntengan ils texts auditivs per mintga lecziun cun ils singuls dialogs ed ils dictats. I manca anc la grammatica che è en elavuraziun e duai cumparair il 2004.

Istorgia Grischuna

L'Istorgia Grischuna en rumantsch grischun è scritta da l'istoricher Adolf Collenberg e dal conatur linguistic Manfred Gross. Ella cumpiglia er in supplement didactic da Daniel Saluz. L'Istorgia Grischuna è scritta en emprima lingua per laics e po er servir a basegns da la scola superiura, senza dentant esser concepida sco med d'instrucziun. Ella vegn accompagna da d'ina cd-rom che serva sco agid per l'instrucziun. La cd-rom cuntegna 4 lecziuns d'impuls per il stgalim superiur e tut las chartas che figureschan en l'Istorgia Grischuna – tuttas per rumantsch.

Ediziuns per uffants e juvenils

- «Istorgias d'animals» (surmiran), «Istorgias da bes-chas» (ladin), «Historias d'animals» (sursilvan) da Cornelia Funke
- «Il Spiert da Crapalv» (rumantsch grischun), disc cumpact cun istorgias da Daniel Badraun, raquintadas da Roman Pünchera, illustraziun da Rolf Giger, co-ediziun cun il Radio Rumantsch.

Restampas

- Cassettas tar «Curs sursilvan» da G. Menzli
- Cassettas tar «Curs vallader» da G. Menzli

Cumpra speziala

- «Dicziunari», da Gion Tschärner, vallader, nov
- «Linguas svizras», da Dynamicha, quatter linguas

- «Miu empren dicziunari», da Richard Scarry
- «Ursin», da Carigiet/Chönz, sursilvan/puter

Carnets OSL

- nr. 2194 «Ils musicants da Brema» (1. ediziun, vallader)
- nr. 2195 «Acziun nocturna» (1. ediziun, surmiran)
- nr. 2196 «Cumissari Fadri» (1. ediziun, sursilvan)
- nr. 2151 «L'uors da Bever» (restampa, puter)

L'onn 2003 è stà responsabel il secretariat LR per la redacziun dals carnets OSL. A partir da l'onn proxim surpiglia la Cumissiuun da lectura per uffants e giuvenils la decisiun tematica per ils carnets che vegnan edids. La coordinaziun da las lavurs resta tar il secretariat LR: Nicole Stiefenhofer. Represchentant en la cumissiuun directiva OSL Turitg: Andreas Gabriel, secretariat LR.

Collavuraziun da la LR per projects dad autras chasas edituras/organisaziuns

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- Giuventetgna Rumantscha (GiuRu)
- Cech-Bolliger Vera
- Banca Chantunala Grischuna
- Chantun Grischun
- Pro Patria
- Pro Helvetia

Contribuziuns da la LR per ediziuns a:

- Durschei Victor, per «Mistira» – cudesch da poesias
- Clà Riatsch, per ediziun cumpletta «Andri Peer – Poesias»
- Vic Hendry, per «Pugns da vesta» e «Pietigot»
- ORTE – gasetta da litteratura
- Gion Deplazes, per «Sco igl effel va ell'onza»
- Caviezel Flurin, per «Las quatter stagiuns»
- Uniun dals Grischs, per «Chasa Paterna 122»
- Mussadras rumantschas, per la translaziun d'in med d'instrucziun
- Romania, per l'ediziun «Nies Tschespet – Maria Madlaina»
- Cadruvi Claudia, per l'ediziun «Capuns ed stgazi dals Franzos»
- Editions d'en bas, per l'ediziun franzosa dal cudesch «Sco scha nüglia nu füss» da Ruth Plouda
- Gienal Martina, sustegn per l'engaschi catechetic
- Maissen Alexander, per l'ediziun «ier ed oz»
- Romania, per l'ediziun da las poesias bilignuas da Tresa Rütters-Seeli
- Deplazes Pia, per l'ediziun dal cudesch «Quels da pli baul»

Lectorats per ediziuns

Ils collavuratur regiunals ed ils posts da lavur da la LR fan divers lectorats per las ediziuns da la LR, da las uniuns affiliadas e da privats.

Ediziuns en preparaziun

- «Il stgazi da la Delfina» (rumantsch grischun), comic da Franz Zumstein or da la retscha «Ils conquistaders dal tschiel».
- «Blackbox» (rumantsch grischun) da Barbara Büchner
- «Facts & Figures» (rumantsch grischun, tudestg, talian, franzos, englais), ina versiun reelavurada dal booklet davart la Rumantschia
- «En lingia directa», grammatica

Propagaziun e vendita da publicaziuns

La LR è puspè stada preschenta cun in stan da cudeschs al «Salon du livre et de la presse» a Genevra sut il tetg da l'*Uniun svizra d'editurs* ed a Basilea «Buch Basel» sut il tetg *Cudeschs dal Grischun*. Medemamain preschenta è ella stada a la fiera grischuna a Turitg a chaschun da las festivitads «Züri retour» da l'onn festiv dal Chantun Grischun che fa part dapi 200 onns da la Confederaziun Helvetica.

Era als *Dis da litteratura* a Domat è la LR stada preschenta cun ina maisa da cudeschs. Ultra da quai ha ella collavurà cun uniuns e persunas privatas che han gì stans da cudeschs a fieras e martgads en il territori rumantsch. Per intginas fieras en ed ordaifer la Svizra ha la LR mess a disposiziun titels rumantschs per marcar preschientscha e propagar cudeschs rumantschs.

Ils pass en il mund virtual èn gartegiads bain e la vendita online fa opticamain ina buna parita e funcziuna bain. Sin la website da la LR sut www.liarumantscha.ch «vendita» èn publicitgads tut ils cudeschs rumantschs venals. Quella vegn actualisada e cumplettada permanentamain. Ina da las finamiras da la vendita è d'amplifitgar la banca da datas cun tantas fotografias sco pussaivel dals maletgs da cuvertas da cudeschs.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

L'antiquariat ha puspè lavurà bain en il decurs dal 2003 e gì in bun esit. Nov: la glista dals cudeschs en l'antiquariat è pronta per il diever online sut www.liarumantscha.ch

Regals da cudeschs

La LR metta adina puspè a disposiziun cudeschs gratuits u per cundiuns spezialas per tombolas, premis e diversas occurrenz. Per incumbensa da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a persunas cun funcziun da represchentaziun a l'exteriur.

Rapport da la represchentanta rumantscha (Silvia Bezzola) en *leger.GR* – *Giuventetgna e medias Grischun*

L'organisaziun *leger.GR* ha gì in onn fitg activ cun grondas midadas. Sper ils solits curs da perfecziunament per persunas che lavuran en bibliotecas, prelecziuns en las scolas, represchentaziuns da teater e blier auter dapli è surtut la midada dal num e la decisiun dad entrar cun data dal 1-1-04 en l'organisaziun da tetg SIKJM (Schweizerisches Institut für Kinder- und Jugendmedien) da grond'impurtanza.

Qua ina pitschna selecziun da las activitads:

- **ARGE-ALP**, concorrenza da lecturas e lecturs: Quest'occurrentza ha lieu per la terza giada. Ina cumissiun da represchentantAs da la Germania dal sid, da l'Austria, da l'Italia dal nord e da la Svizra han tschernì diesch cudeschs. Quels avevan dad esser novs ed avant maun per tudestg ed per talian. Las lecturas ed ils lecturs che vegnan en biblioteca pon dar lur vusch ad in dals cudeschs. L'acziun finescha il zercladur 2004 cun ina festa a Trento. Cun questa chaschun è vegnì surdà il premi ARGE-ALP. Passa 40 bibliotecas en il Grischun èn sa participadas a quest'acziun.
- **FORUM**: La revista è vegnida publitgada 3 giadas.
- Dieta da bibliotecaras e bibliotecars dal Grischun a Tavau
Preschentaziun da Chasper Pult dals diesch cudeschs da la concorrenza ARGE-ALP e visita dal museum Kirchner u dal museum da poppas
- Curs da perfecziunament per bibliotecaras e bibliotecars
Avantmezdi: preschentaziun da novas medias
Suntermezdi: referat davart il senn da paraulas e co raquintar ellas
- Prelecziuns en las scolas: Bleras classas èn s'annunziadas per tadlar l'aura Gudrun Mebs.
- Broschuras «Das Buch – Dein Freund, Unterstufe», «Information Buch, Oberstufe», «Das Buch für Dich»: Magistras e magisters pon empustar questas revistas per lur classas. Ellas servan per infurmar davart novas publicaziuns per uffants e giuvenils. Era las bibliotecas grischunas retschaivan mintgina dus exemplars.
- Suttascripziun dal contract cun l'organisaziun tetgala SIKJM ils 28-11-2003

La suprastanza da la *CGCG/leger.GR* ha gì 5 tractandas.

3.2.10 Uniun da scolina

L'atun 2002 ha Gregor Canova surpiglià il presidi da l'USC. Da nov en la suprastanza USC èn sper il president era Letizia Steger-Hendry sco vicepresidente e responsabla per il bus.

Annemarie Fanzun-Schürch sco actuara (mo per in onn), la cassiera Daniela Candinas-Schneller e l'assessura Renata Peterhans-Cathomen han bandunà l'atun 2003 nossa uniun suenter trais e quatter onns en supranza.

L'onn da scola 2002/2003 han 29 scolarets frequentà las duas partiziuns da la scolina rumantscha. Heidi Caviezel-Cathomen ha tgirà 16 uffants (sursilvan) ed Annika Tschenett 13 (ladin). Las activitads principalas ordaifer il temp regular da scolina èn stadas il til da ravas en il quartier, il martgà da Nadal tradiziunal, il teater «Ivan e la stria» l'entschatta d'avrigl en la chasa da la plaiv Comander fullanada e la festa da curtin dals 13 da zercladur, in bellezza di da stad.

Er il transport da bus cun noss chauffeur Emil Germann, che maina ils uffants d'ordaifer il quartier en scolina, è sa splegà en moda fidada e senza accidents. Sco sponsurs per la reclama dal bus avain nus chattà las suandantas firmas/instituziuns: RTR, insch. ed arch. Fanzun, Atelier 02, La Quotidiana, Trainingscenter, ludoteca e pictur Spadin. Per gudagnar novs scolarets per nossa scolina avain nus fatg reclama cun ina reportascha en il fegl uffizial da Cuir e conturn dals 7-2-2003 e cun in inserat en la Büwo dals 26-3-03 cun in pitschen artitgel ed ina fotografia da noss servetsch da transport. Ina reportascha dal schurnalist Frank von Niederhäusern è cumparida tranter auter en il Bündner Tagblatt dals 2-8-2003. Il matg avain nus cumprà per nossa scolina otg maisas cun bancs da festa, che nus pudain deponer en la bargia construïda da la Fundaziun Chasa Rumantscha. Grazia al legat da l'emprim chauffeur dal bus da scolina Heiri Bär, han las mussadras pudì cumprar in nov banc da lavur. Ina nova ballabaina/sbalunzia han montà Heidi Caviezel e quatter babs il zercladur, la firma Fanzun ha furnì gratuitamain il betun. Las entradas da las reclamas dal bus èn vegnidas impundidas per gronda part per la cumpra dals bancs da festa (1072 francs) e da la ballabaina/sbalunzia (1650 francs). La mussadra Annika Tschenett ans ha deplorablamain bandunà gia suenter in onn ed è partida en direcziun Engiadina bassa resp. Samignun. Ma cun Sandra Albin avain nus chattà per 2003/2004 ina successura. Sin stgalim da la prescolina han las duas manadras Nicole Kaiser (ladin) e Marcellina Gustin (sursilvan) cuntinuà en moda engaschada cun la gruppa da gieu rumantscha per uffants da 3 e 4 onns. Durant l'onn da rapport han 18 uffants profità da questa offerta supplementara (mintgamai in suentermezdi per emna).

Mo grazia a la lavur da nossas mussadras e manadras da la prescoletta èsi pussaivel da contribuir al mantegniment ed a la promoziun da la lingua rumantscha. Jau dastg er engraziar als responsabels da la Lia rumantscha per la collavuraziun.

3.2.11 CONTACTS CUN AUTORITADS, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

a) Contact cun las autoritads federalas

- Contact informal cun l'Uffizi federal da cultura
- Translaziuns per uffizis federals

b) Contact cun il chantun Grischun

- Approvaziun dal quint e dal rapport da lavur LR
- Revisiun dal quint LR da la controlla da finanzas dal chantun Grischun
- Preventiv e program da lavur
- Correspundenza cun divers departaments, en spezial cun il Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient
- Coordinaziun da las lavurs da traducziun cun la chanzlia chantunala e cun il post da translaziun LR
- Istorgia Grischuna
- Discussiun cun exponents dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun en connex cun
  - finanzas
  - ediziuns
  - scola (rumantsch en scola)
  - Sling (Servetsch linguistic)
  - scola bilingua (d'immersiun)
- Collavuraziun en connex cun in rapport supplementar davart la dum-braziun dal pievel 2000

c) Contacts cun vischnancas e citads

La collavuraziun directa cun las vischnancas stat en la cumpetenzza da las uniuns regionalas e vegn era tgirada dals collavuradors regionalas. Activitads specificas da la LR:

- contacts cun diversas vischnancas al cunfin linguistic concernent il rumantsch en las scolas primaras
- contacts cun la citad da Cuira concernent la scola bilingua
- scola bilingua en auters lieus
- curs per chanzlists
- discussiuns davart instituziuns
- infurmaziun en connex cun il reglament da linguatgs

d) Contacts en connex cun rumantschaziuns

Il post da lavur da la LR cusseglian regularmain il chantun, las vischnancas, uffizis, instituziuns e privats per cuntanscher ina meglra preschientscha dal rumantsch sin inscripziuns.

e) Contacts cun las societads culturalas grischunas

Las societads culturalas grischunas Pro Grigioni Italiano (PGI), Walser-

vereinigung (WV), la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna e la LR han fundà ina cumissiun consultativa e coordinativa per sa scuntrar regularmain. L'intent è d'intensivar ils contacts cun la finamira da promover interess e lavurs cuminaivlas, da mantegnair e rinforzar la trilinguitad grischuna, da sustegnair las minoritads linguisticas en noss chantun e da s'engaschar a favur d'ina preschientscha commensurada dal rumantsch e dal talian. Represchentants da la LR èn il secretari e Manfred Gross.

Anna-Alice Dazzi Gross represchenta la Rumantschia en la suprastanza da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna.

f) Contacts da lavur cun diversas instituziuns ed organizaziuns en il territori rumantsch, en il Grischun e la Svizra

- Academia svizra per las ciencias morales e socialas (ASSM): secretari LR
- Agentura da novitads rumantscha (ANR): Rina Steier-Peduzzi
- Associaziun da las universitads popularas svizas (AUPS): Jacques Guidon, suprastanza
- Associaziun per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra: Rico Cathomas
- Associaziun svizra da linguistica applitgada VALS/ASLA: Anna-Alice Dazzi Gross
- Barat da giuvenils en Svizra: secretari LR
- Center da perfecziunament per scolast(a)s da scolas superiuras (CPS), Lucerna: Manfred Gross, gruppa da lavur
- Comité d'experts per la Charta europeica da las linguas regionalas u minoritadas dal Cussegl d'Europa: Anna-Alice Dazzi Gross commembra svizra dal comité d'experts.
- Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (CGCG nov: leger.GR – Giuventetgna e medias Grischun): Silvia Bezzola
- Cuminanza da lavur per la furmaziun da creschids Grischun (FCGR): secretari LR
- Cumissiun da redacziun dal Bündner Monatsblatt: Anna-Alice Dazzi Gross
- Fundaziun linguatgs e culturas TI: Romedi Arquint, cussegl da fundaziun
- Fundaziun Retoromana: secretari LR
- Fundaziun Bündner Literaturpreis/Stiftung Bündner Literaturpreis (Milly Enderlin). La fundaziun surdat mintg'onn in premi ad in autur grischun u in'autura grischuna d'ina da las trais gruppas linguisticas chantunalas (dapi l'october 2003 sco presidenta): Anna-Alice Dazzi Gross
- Grischun Vacanzas: secretari LR
- Maison latine, Berna: secretari LR, cussegl da fundaziun
- Nova Societad Helvetica Grischun: Heidi Derungs-Brücker

- Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL): Andreas Gabriel, cussegl da fundaziun
- Pro Grigioni Italiano (PGI): secretari LR
- Pro Patria: vendita da las ensainas da la Festa naziunala: Nicole Stiefenhofer
- Pro Raetia: Jost Falett, suprastanza centrala
- Quarta Lingua: Cristian Joos, suprastanza
- Rencontres Suisses: Jost Falett
- Societad Retorumantscha (fin matg 2003): Anna-Alice Dazzi Gross
- Scola bilingua a Cuira: Gian Peder Gregori, gruppa da lavur
- Scola per linguistica applitgada (SAL): Manfred Gross, gruppa da lavur
- Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna: Anna-Alice Dazzi Gross
- Societad svizra per documentaziun: Manfred Gross, suprastanza
- Societad svizra per minoritads: Heidi Derungs-Brücker, suprastanza
- Societad svizra per la cultura da teater (SSCT/SGTK): Giovanni Netzer, suprastanza
- Uniun grischuna per il teater popular: Nicole Stiefenhofer, suprastanza
- Uniun cudeschs dal Grischun: Karin Kohler-Pattis, suprastanza
- Uniun Rumantsch Grischun: vendita d'ediziuns e discussiun da projects: secretari LR
- Walservereinigung: secretari LR

g) Contacts regulars cun ulteriuras instituziuns ed organizaziuns:

Academia svizra per ciencias umanas; ch-Barat da giuvenils; Coscienza Svizzeria; Cuminanza da lavur da las bibliotecas svizras da lectura publica (CLP/SAB); Federaziun svizra per la furmaziun da creschid(a)s; Fondo naziunal; Forum du bilinguisme; Forum Helveticum; Fundaziun Linguatgs e cultura; Fundaziun Schiller Svizra; Fundaziun Waldegg Soloturn; Helvetia Latina; Osservatorio linguistico, TI; Pro Helvetia; Pro Svizra Rumantscha; Protecziun da la patria; Gruppa svizra per las regions da muntogna (SAB); Scienza e giuventetgna; Societad svizra per pievels periclitads; Suissimage, Societad svizra per la gestiun dals dretgs d'autur dad ovras audiovisivas; Uniun federalistica da las communitads etnicas europeicas (UFCE).

h) Contacts cun las baselgias

Las baselgias grischunas han grond merit per la derasaziun ed il manteniment dal rumantsch. La Lia rumantscha stima grondamain l'engaschi dals exponents e lur gidantras e gidanters. Lur lavur en la liturgia, en servetschs divins, en l'instrucziun religiosa, en l'instrucziun da creschid(a)s, per la realisaziun d'ediziuns, etc. è considerabla. La LR deplorescha la gronda digren da plevons rumantschs e s'engascha tant sco pussaivel cun

curs d'integraziun linguistica d'introducir plevons e plevonessas en lur incumbensas.

Ils contacts directs van per regla sur ils collavuraturers regionals. La LR mantegna ils contacts cun las baselgias er sur las uniuns affiliadas.

i) Contacts cun instituziuns ordaifer la Svizra e cun organisaziuns internaziunalas

Uniun federalistica da las cuminanzas etnicas europeicas (UFCE/FUEV),
Romedi Arquint, president

Comité d'experts per la Charta da linguas dal Cussegl d'Europa, Anna-
Alice Dazzi Gross (ordaifer il temp da lavur)

Sorbisches Institut, Bautzen

Union generela di Ladins dlas Dolomitas

3.2.12 PERSUNAL, FINANZAS, ADMINISTRAZIUN

Persunal

L'onn 2003 hai dà diversas midadas tar il persunal:

- En il servetsch da translaziuns è Ursulina Monn (coordinatura da las translaziuns) ida en pensiun suenter 18 onns en la LR. Sia successura è Gabriela Holderegger. Il post lavura ussa cun 20% damain capacitat.
- En il servetsch da linguistica applitgada ans ha bandunà Gian Peder Gregori, linguist tar la LR dapi 18 onns. Ses post na vegn betg remplazzà ad interim. Minus 40%.
- Suenter trais onns d'emprendissadi banduna Manuela Munsch la LR. La nova emprendista è Olivia Derungs.
- Annika Tschenett, mussadra da scolina, banduna la LR suenter in onn en uffizi. Sia successura è Sandra Albin.

Infrastructura

L'infrastructura da l'elavuraziun electronica da datas (EED) da la LR è vegnida mantegnida ed amplifitgada tenor las pussaivladads dal preventiv. Entaifer la grupp da project EED hai dà ina nova repartiziun da las incumbensas per il servetsch d'internet da la LR. Quai per pudair garantir la cuntinuitad durant absenzas ed augmentar l'actualitad:

Duri Denoth, responsabel EED

(strategia, finanzas, servetsch d'internet, vendita)

Werner Carigiet, incumbensas tematicas

(paginas d'internet per curs, products)

Andreas Gabriel, tecnica LR e paginas d'internet
(actualitads, links, products).

Situaziun finanziaria

Entradas spezialas

Ultra da las contribuziuns directas da la confederaziun, dal chantun e da las entradas ord ediziuns, ha la LR gi las sequentas entradas supplementaras pli grondas:

Scolinas:

- contribuziun chantunala
- contribuziun communal
- contribuziun als transports dals scolarets
- contribuziun sco scolinas d'exercizi

Citad da Turitg

- contribuziun

Entradas per divers servetschs:

- Pro Patria per la vendita da las ensainas dal 1. d'avust
- Chasa editura per meds d'instrucziun per lectorats
- Chanzlia federala per servetschs linguistics
- Diversas interpresas, vischnancas e persunas privatas per referats

Contribuziuns spezialas da la LR

La LR sustegna, ultra da las contribuziuns per ediziuns, ovras musicalas e projects da teater, ils sequents projects:

- Diversas inscripziuns rumantschas
- Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana ed Uniun turistica da Savognin per curs da rumantsch

4. Documents

4.1 Rumantsch grischun en las scolas rumantschas

(palpiri da la LR surdà als deputads rumantschs avant la sessiun da spargn)

Remartga preliminara

La finamira da cuntanscher **conuschientschas passivas** dal rumantsch grischun (rg) e **l'introducziun da questa lingua da scrittira sco lingua da scola** èn duas chausas da dimensiun fitg differenta.

L'introducziun dal rg sco lingua da scola è ina interpresa **complexa e pretensiusa**.

La LR pretenda perquai dapi l'onn 2001 in **concept cumplessiv cun in plan da termin realistic**

- che garantescha ina **introducziun professiunala**,
- che **segirescha che las** finamiras pedagogicas e didacticass actualas vegnian cuntanschidas. Da princip ston valair **ils medems criteris da qualidad sco tar l'introducziun dal talian e da l'englais** en las scolas dal Grischun.

Quest concept pretenda **pass preparatoris fundamentals sin trais secturs**:

I Infurmaziun

- **infurmaziun** da las autoritads da scola (cussegls da scola, cussegls communalss), da la magistraglia e dals geniturs

II La preparaziun da la scola

- **preparaziun 'psicologica'** da la magistraglia;
- **scolaziun da la magistraglia** che la renda abla da duvrar activamain e currentamain il rumantsch grischun en l'instrucziun da scola (ca. 400 – 500 magistras e magisters);
- **preparar in accumpagnament didactic** per render ablas las magistras ed ils magisters d'instruir en rumantsch grischun e d'intermediar la competenza linguistica e la materia d'instrucziun en rg a lur scolaras e scolarss;
- **stgaffir ils meds d'instrucziun** necessaris. Essend che quels existan actualmain en ils idioms, ston quels vegnir adattads u creads da nov.

III La preparaziun linguistica

- cumplettar l'**infrastructura linguistica** (vocabularis, grammaticas, material d'infurmaziun, lectura, material linguistic general e.a.);
- **preparar in cerchel da personas pli vast cun las abilitads linguisticas** necessarias per crear bun material e per scolar las magistras ed ils magisters.

L'**introducziun** dal rg en connex cun ina mesira da spargn e **senza in concept flancant** e meds finanzials per sia realisaziun è **autamain problematica**. Ins sto esser pertschart ch'ins sto **investir qua a curta vista** per pudair spargnar sforzs e daners a lunga vista.

Las dumondas centralas ch'in concept rg en scola sto responder:

TGE?

- **Proceder da l'introducziun**: cumplexsiv, parzial, da surengiu, da sutensi, ...?
- Tge **domena(s) restan a l'idiom** en scola?
- Tge **scolaziun linguistica e tge accompagnament didactic** per la magistraglia èn previs?

TGI?

- Tgi è **manader da project** che surveglia e realisescha in proceder professiunal?
- Tge **magisters e magistras/scolars/stgalims èn pertutgads** da l'introducziun dal rg?
- Tge **personas da cader** che realiseschan il project e scoleschan ed accompognan la magistraglia ston vegnir recrutadas?

NUA?

- **Introducziun cumplexsiva u regiuns da pilot?**
- **Tgi decida?** (chantun u la vischnanca)
- **Introducziun succeda en tut las vischnancas tuttina** u schliaziuns à la carte tenor vischnancas?

CURA?

- **Cura entschaiva il project e quant ditg duran las differentas fasas?**
- Vegn entschavì **cun las emprimas classas u cun tut las classas ensemen?**

CO?

- **Cler concept per didactica e controlla da qualitad** u proceder tenor casualitad?
- **Finanziaziun** dal project?

DACO?

- Tge argumentaziuns politicas, socialas e pedagogicas legitimeschan il proceder elegì dal concept?

CUN TGE?

- Quant e tge material d'instrucziun dovri per garantir ina buna instrucziun?
- Tge material e tge mesiras linguisticas flancantas mancan per garantir ina infrastruttura linguistica suffizienta?

Cuira, 10-05-2003/LR

4.2 Posiziun da la suprastanza da la Lia rumantscha sin basa da las ponderaziuns da ses «Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola» en connex cun la maisa radunda da cusseglier guvernativ Claudio Lardi dals 22 da november 2003

La suprastanza prenda posiziun en connex cun la maisa radunda dals 22-11-2003 sco suonda:

1. La LR ha sviluppà il rg per rinforzar e betg destruir il rumantsch. Il rg ha dà en ils davos 20 onns access al rumantsch en domenas sclausas als idioms. Per ina cuntinuaziun dovri il pass en scola. Perquai sustegna la LR da princip cusseglier guvernativ Lardi en favur dal rg en scola.
2. a) La RD da Casti 2002 ha prendi la suandanta decisiun:
  - La LR vul rinforzar il rumantsch e promova il rg en general.
  - La Rumantschia dovra ina lingua da scrittira cuminaivla per rinforzar il rumantsch.
Quest rinforzament è dentant mo pussaivel sur la scola.
  - En dumondas da scola è la LR ina grupp d'interess senza cumpetenza da decider.
Ella fa dentant valair sias ponderaziuns e vesa differentas pussaivladads d'introducì il rg en scola:
    - a) introducziun miaivla (Concept Haltiner)
    - b) introducziun integrala (da sutensi)
    - c) introducziun plus project da pionier en VM (*)
  - La LR dat la preferenza a l'introducziun integrala.
  - La LR vul ir uschè spert sco pussaivel, dentant fitg bain preparà en scola e quai cun in plan da termin realistic.
  - La LR pretenda dal departament in concept cumplessiv.
2. b) Sin basa dal davos temp dat la suprastanza la preferenza a la variante c. q.v.d. parallel introducziun miaivla e project da pionier en VM

cun la finamira lianta ch'il rg vegnia introduci integralmain sin basa d'in plan realistic (15–20 onns).

3. Ultra da quai vul la LR prender resguard a moda fitg restrictiva sin regiuns periclitadas e pretenda che la dumonda da la funcziun futura dals idioms vegnia definida.
4. (*) La LR vul far ils emprims pass cun rg en scola populara da la Val Müstair sut suandantas cundiziuns:
  - I dovra in cler concept per questa entschatta.
  - Quella na dastga betg franar l'ulteriur svilup (Concept Haltiner).
  - Sto esser sin basa facultativa.
  - Dovra accumpagnament scientific cun rapports intermediars.
  - Suenter 6 onns decisiun finala.
  - Il sustegn finanziel dal chantun sto vegnir definì.

Cuira, ils 22-11-2003/LR/gad

Approvà dal Gremi da scola LR: 13-11-2003

Approvà da la suprastanza LR: 21-11-2003

5. Defunctas e defuncts

Nus ans regurdain en pia memoria dals defuncts ch'èn s'engaschads en ina moda u l'autra en il moviment rumantsch:

Alfons Maissen, Trun	1905–2003
Jacob Michael, Sagogn	1916–2003
Rinaldo Jörg, Domat	1939–2003
Rico Falett, Sent	1941–2003
Tarcisi Cadalbert	1943–2003

6. RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

6.1 Societad retorumantscha

Duront quei temps che la Ligia Romontscha e las uniuns affiliadas ein vidlunder da discutir la reorganisaziun e fan patratgs co adattar lur structururas als basegns che semidan permanentamein sa la SRR s'orientar permanentamein vid sia incumbensa reconuschida, numnadamein la redacziun dil DRG che gruppescha tut las autras activitads che nus resentin era sco impurtontas. Tuttina succedan las modificaziuns che sedattan ord il svilup tecnic e scientific, e quellas midadas plitost punctualas, mo tuttina permanentas han per consequenza ch'il prighel dalla stagnaziun ei buca aschi grond. Midadas ha ei dau uonn ton ella redacziun sco ella suprastonza.

Suprastonza e reuniuns

La suprastonza ha absolviu duas radunonzas per tractar las fatschentas usitadas. Ils mandats ein reparti da niev, sco cassier ha Pierin Caminada surpriu la scharscha da Genoveva Seger-Arquisch ch'ei stada activa decennis alla liunga en favur da nossa societad, ed igl actuariat procura Rita Cathomas-Bearth sco successura d'Anna Alice Dazzi Gross. Il revisur Vital Bearth ha medemamein demissiunau, aschi che la suprastonza ha stuii ir alla tscherca d'in successur.

La radunonza generala ha giu liug uonn il matg a Cuera. Martin Bundi ha referiu ord la perspectiva dil historicher e vischin da Sagogn davart «Il litgnun da Sagogn», in document culturhistoric interessant e divertent e che leventa damondas interessantas en connex cun l'entschatta dalla tradiziun da scriver romontsch en Surselva. In per da quellas damondas ein vegnidatratgas a strada a caschun dalla radunonza bein frequentada. Gruppas da lavur pli pintgas ein s'occupadas en differentas sesidas da damondas en connex cun il piazzament da persunal e la structuraziun dalla lavur egl institut dil DRG e dalla collaboraziun cun autras uniuns cun finamiras parentadas. Igl ei era vegniu menau discuors cun representats dalla RTvRum pervia dalla pusseivladad da far diever dils baghetgs planisai ella Obere Quader che vegnan considerai sco adattai per la redacziun dil DRG. Decisiuns ein buca vegnidas pridas duront igl onn da rapport.

Publicaziuns

Dus fascichels dil DRG, numnadamein nr. 149 (LUMBARD - LUSCHARD) e nr. 150 (LUSCHARD II - MACUBA) ein cumpari el decuors digl onn, e la redacziun ha elavurau il cavazzins MAGLIAR - MALNIZEIVLADAD.

Las Annalas ha la Societad Retorumantsch astgau dedicar uonn a nies anteriur cauredatur, dr. Alexi Decurtins ch'ha cumplenu quest atun ses otg-onta. Quella dedicaziun ei ina pintga gesta da renconuschientscha per in scienziav ch'ha impundiu ina gronda part da siu temps da professiun e da siu temps liber per la perscrutaziun e promoziun da lungatg e cultura romontscha. Ei fuss legreivel, sch'ei reussess alla cuminonza romontscha da relisar scartiras giubilaras per glieud meriteivla a caschun da giubileums rodunds, mo ei semuossa che nossas resursas ein memia mudestas, aschia che nus stuein quintar cun l'indulgenza dils honorai e sperar che quels interpreteschien la gesta sco in segn d'engraziament dad ina societad che dispona da pusseivladads limitadas. Las Annalas cuntegnan contribuziuns da different gener, rapports e cronica dalla societad ed era uonn in successiun d'artechels dil LIR (Liechtenstein–Mut).

L'entschatta digl onn ein ils dus toms nr. 13 e 14 dalla retscha Romanica Retica cumpari, la reediziun dallas lavurs dad Alfons Maissen (+2003). Ulteriuras publicaziuns ein previdas .

Lavur publica

Sco adina han collavuratur e collavuraturas digl institut dau numerusas informaziuns en damondas filologicas e culturhistoricas, e las visetas ellas localitads dil DRG (gruppas e singulas persunas) ein stadas frequentas. Ils 7 da matg ha la redacziun realisau in di da scolaziun per scolasts e scolastas dalla Surselva. Quels ein vegni introduci ella lavur da lexicografia ed han saviu examinar il material digl institut ed il DRG sco fontauna per l'instrucziun en scola primara.

Ils 13/14 d'october ei il DRG vegnius presentaus (el rom dils dis grischuns) all'Olma a S. Gagl. Ils toms disponibels ein vegni exponi, e leutier han ins empruau da documentar ed illustrar la lavur da redacziun cun in fascichel spezial, cun in «flyer» e cun in documentaziun audiovisuala. Naven da miez matg cumparan mintga jamna las detgas preparadas dalla redacziun ella Quotidiana. En tut eis ei previu 65 successiuns.

Coordinaziun e planisaziun

La speronza ch'ins sappi amplificar la redacziun cun ina persuna specialisada sin damondas etnograficas ei buca secumplenida. La suprastonza haveva sviluppu in visiu per relisar la registraziun e lavurs preparatoricas per la presentaziun dil material culturhistoric ord il relasch da dr. Alfons Maissen che duei vegnir deponius en nies institut. Ils discuers da coordinaziun cun la societad per la perscrutaziun dalla cultura grischuna ein vegni cuntinuai. Cunquei che la Confederaziun ha buca saviu metter a disposiziun ils credits necessaris vegn la lavur previda a stuer vegnir realisada sin basa da singuls projects.

Midadas ella redacziun

Per la redacziun munta igl onn 2003 ina cesura. Felix Giger ha inoltrau sia demissiun sco cauredactor. Suenter ch'el ha dirigiù la lavur da redacziun duront 15 onns ha el exprimiu il giavisch da cuntinuar sia lavur sco redactor e da sedescargar dall'incumbensa da cau dil menaschi. Felix Giger ha mess a disposiziun siu uffeci en in mument nua ch'il menaschi era gest vegnius restructuraus tras la redefiniziun dils carnets da duers e las descripciuns dallas plazzas che la suprastanza ha approbau. Igl institut ei era arisguard l'applicaziun dils mieds da lavur en in stan legreivel, in fatg che porta veseivlamein la noda-casa dil cauredactor. En num dalla suprastanza engraziel jeu a Felix per sia gronda lavur e giavischel buna satisfacziun en sia nova (e veglia) funcziun da redactor.

La suprastanza ha tsherniu il niev cauredactor ella persuna da dr. Carli Tomaschett, tochen ussa redactor ed ils davos onns era substitut dil schef.

Carli Tomaschett entscheiva la lavur sco cauredactor cun l'entschatta digl onn 2004. Era ad el giavischein nus ina lavur prospereivla, in bien maun sco directur ed in bien clima da lavur che renda satisfacziun e cuntentientscha.

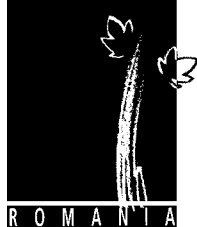
La midada da cauredactor ha per consequenza ch'il carnet da duers ei vegnius reglaus da niev en singuls puncts per differents collavuraturs. La redacziun cuntinuescha la lavur ella dimensiun sco tochen da cheu.

Il president: Cristian Collenberg

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuira
<i>Vicepresident</i>	Cristian Joos, Cuira
<i>Actuara</i>	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuira
<i>Cassiera</i>	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
<i>Assessur/s</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuira Dumenic Andry, Zuoz Rita Cathomas-Bearth, Cuira Roman Caviezel, Cuira Jost Falett, Bever Werner Carigiet, Dardin Gion Lechmann, Sagogn Chasper Pult, Pasqual Ursina Saluz, Cuira Violanta Spinaz Bonifazi, Lai
<i>Redacziun Annalas</i>	Esther Krättli, Pratval, Claudia Foppa, Vignogn
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuira Dr. Jachen Curdin Arquint, Ardez
<i>Revisurs da quint</i>	Christian Cavegn, Cuira Vital Bearth, Cuira
<i>Dicziunari</i>	
<i>Rumantsch Grischun</i>	Dr. Felix Giger, Cuira, caporedacziun Marga Annatina Secchi, Cuira, redacziun Dr. Carli Tomaschett, Cuira, redacziun Kuno Widmer, Cuira, redacziun Dr. Claudio Vincenz, Cuira, redacziun Annamaria Genelin, documentalista Juliana Tschuor, documentaziun Alexa Pelican-Arquisch, Domat, secretariat Brida Arquisch, Cuira, secretariat

6.2 Romania

El decuors dils davos onns ha il romontsch saviu rinforzar siu status giuridic (constituziun federala e cantunala), migliurar sia infrastruttura linguistica e contonscher ina andanta preschientscha els mieds da massa. Tonaton dat ei era segns da digren. En adina dapli domenas dalla veta professiunala e publica scatscha il tudestg a cantun il romontsch. Agl ur dil territori romontsch progredescha la germanisaziun cun ried e mo cun stenta reussescha ei da salvar la scola romontscha ella diaspora romontscha. Denton era els territoris da tschep s'infiltrescha il tudestg adina dapli. Vidlunder vegn la marcanta reduenziun dallas naschientschas e la sensibla surlischada economica dallas regiuns periferas. Particularissem regionalis stravagai e structuris antiquadas engrevieschan d'unir las forzas. Las scartas finanzas impedeschan da realisar projects culturals che fussen impurtonts ed urgents. Il foss denter l'elita (Romontschuns) e la basa (pievel) crescha. Las consequenzas ein evidentas: La populaziun romontscha sesminuescha, il territori erodescha, la substanza pigiura e la letargia pren surmaun.

Cu l'aua vegn tochen culiez, duess ins buca schar prender il tgau. Malgrad las circumstanzias pauc favoreivlas fuss ei falliu da fierer la faultsch el canvau e schar dar l'aura pils larischs. Nus lein buca resignar, anzi mobilisar ed unir tut las forzas e schizun daventar empau pli militants. Sco igl ei resortiu dil Cumin romontsch da Mustér stuein nus denton era esser prompts d'examinar criticamein nossa lavur, adattar nossas structuris antiquadas e pauc efficientas, lantschar projects innovativs, crear plaschers enstagl tschentar monuments. Il carstgaun dil 21avel tschentaner ei individualist e selai ualvess gudignar pli per uniuns tradiziunalas e radunonzas lungurusas, el selai denton plitost incantar per projects singuls cun dimensiuns da temps clarmein definidas.

Radunonza generala ad Uors/Suraua

La radunonza generala dalla Romania ha giu liug ils 8 da mars 2003 a Uors/Suraua. La sentupada frequentada da rodund 80 persunas ei vegni da embellida musicalmein dil valent Chor mischedau da Suraua. En renconuschientscha da lur merets per lungatg e cultura ein Pius Condrau, Theo Candinas ed Arnold Spescha vegni undrai cul commemoradi d'honor dalla Romania. Suenter haver liquidau speditivamein las tractandas statutaras ein ils presents seformai en gruppas per discutir davart igl avegnir dil romontsch en vesta alla digren marcanta. Dalla discussiun suandonta el plenum ei resortiu la proposta d'organisar el decuors digl atun 2003 ina dieta da lavur per approfondar la discussiun ed elaborar propostas per mesiras concretas.

Commembradi

La Romania dumbra egl onn da gestiun 2003 200 commembers singuls, 24 vischnaucas e 26 uniuns e pleivs. La radunonza generala ha fixau da niev las contribuziuns annualas da commembers singuls a 25 francs, per uniuns e pleivs a 50 francs e per vischnaucas a minimum 150 francs.

Activitads da suprastonza

El decuors digl onn da gestiun 2003 ei la suprastonza dalla Romania seradunada a siat sedutas ed ha deliberau rodund 70 tractandas. Uonn ei la suprastonza sefatschentada principalmein dallas preparativas dil cumin romontsch a Mustér, dalla reorganisaziun dalla LR e sias uniuns afiliadas, dils projects da stad realisai dil CCM e dalla preparaziun da treis atgnas publicaziuns. Duas gadas ein las suprastonzas da Romania e Renania secuntradadas da cuminonza per preparar e deliberar acziuns e projects cumineivels. La primavera ha giu liug a Savognin ina dieta communabla dallas uniuns regiunalas culla suprastonza dalla LR. Il parsura dalla Romania ha priu part a duas sedutas dil cussegl dalla LR en Chasa rumantscha ed ei separticipaus alla dieta campestra dalla suprastonza dalla LR en Tujetsch.

Cumin romontsch a Mustér

Alla radunonza generala ad Uors era secristallisau il basegns da cuntinuar culla discussiun instradada. Damai che l'idea da realisar in cumin grond per l'entira Romontschia ha buca cattau grond sustegn el ravugl dil cussegl dalla LR han ils iniziants la finala retratg lur proposta. Sebasond sil mandat daus dalla radunonza generala ei la Romania tonaton sedecidida da realisar in agen cumin en ina fuorma empau pli mudesta d'in Forum da discussiun. Per dar in stausch alla discussiun ha la suprastonza dalla Romania incaricau treis «advocati diaboli» che han giu l'incumbensa da formular tesas provocontas davart la situaziun actuala ed igl avegnir dil romontsch. Il schurnalist Gieri Antoni Caviezel, la studenta Eveline Nay ed il scribent Leo Tuor han fatg lur missiun cun bravura. Gieri Antoni Caviezel ha manegiau ch'ils Romontschs seigien in pievel da sabiuts, mimosas e muntatuttinas e puntuau ch'ei drovi dapli militanza per haver success. Eveline Nay ei digl avis che las structuradas dalla Romontschas seigien antiquadas e pauc efficientas damai ch'il carstgaun modern seigi in individualist, hagi pliras identitads e selaschi plitost incantar per acziuns e projects concrets che da seligiar cun ina uniun. En tun dètg polemic ha il scriptur Leo Tuor priu silla corna persunas e projects realisai ils davos decennis enteifer la Romontschia ed appellau allas instituziuns romontschas da tedlar dapli sil pievel e da cumbatter l'introducziun dil rumantsch grischun en scola che seigi vegnida dictada da surengiu. Ella discussiun suandonta en gruppas ei semussau ch'igl ei pli sempel da criticar quei che va pei ziep che da porscher alternativitas concretas e da sviluppar novas strategias per ina migliur. Dalla discussiun el plenum ein sortidas essenzialmein las suandontas propostas:

Parlament romontsch

Crear in *parlament romontsch* che representa democraticamein la basa romontscha ed integrescha ton ils representants dallas vischnauncas sco ils deputai romontsch el Cussegl grond per aschia contonscher ina megliera coordinaziun, ina megliera legitimaziun democratica ed in effect politic optimal. Ils Romontschs ston daventar pli militants e pretender in tractament equivalent al Grischun talian. Il stadi sto metter a disposiziun dapli mieds finansials.

Centers regionals

L'acziun romontscha ellas valladas ed ils vitgs duei vegnir rinforzada cun crear *treis centers regiunals* (Surselva, Grischun central, Engiadina) che lavuran professiunalmein e che sestentan da motivar ed activar ils geraus da cultura/cauvitgs e sustener ils numerus voluntaris. Il romontsch sto survegnir dapli peisa els gremis regiunals ed ella economia dalla regiun. Promover projects enstagl mantener infrastructures, crear plaschers enstagl mantener monuments.

Promoziun economica

La promoziun economica ellas valladas romontschas ei ina premissa indispensabla per il manteniment dil romontsch. Enconuschentamein han las regiuns romontschas ina fleivla basa economica, ils plazs da lavur mauncan ni vegnan centralisai e la giuventetgna sto emigrar. Cumbatter quella sperdita da substantza economica cun ina politica regiunala activa e cun migliurar la cooperaziun enteifer la regiun. Promover l'integraziun linguistica jasters cun porscher *ina valischa/broschura da beinvegni* als fulasters che prendan domicil en in vitg romontsch. Sustener il project per ina broschura da beinvegni elaboraus d'ina gruppa da giuventetgna dalla Foppa.

Resumond astgan ins constatar ch'il Cumin romontsch 2003 ha contonschiu la finamira dad informar, animar la discussiun, svidar il puppen, scumiar experiencias e dar impuls. Pliras propostas fatgas al Cumin romontsch vegnan integradas el plan d'activitad dalla Romania pigl onn proxim e las midadas structuralas proponidas vegnan discutadas el rom dalla restructuraziun dallas uniuns regiunals ch'ei sin rucca.

Rumantsch grischun en scola

El rom dalla debatta da spargn ha il Cussegl grond decidiu - dil reminent senza ina solia cuntervusch – d'edir a partir da 2005 mieds didactics per las scolas romontschas mo pli en rumantsch grischun. Facticamein munta quei l'introducziun dil rumantsch grischun en scola. Tenor la risposta da cusseglier guvernativ Claudio Lardi alla intervenziun da deputau Corsin Farrer duei il rumantsch grischun remplazzar a lunga vesta ils idioms. Quei agir ei era vegnius confermaus d'ina meisa rodonda cun exponents dalla scola, dalla politica e dallas organisaziuns romontschas che propo-

na d'introducìr il rg a moda integrala a partir da 2010 ell'emprema classa primara. La Romania deplorascha che la decisiun d'introducìr il rumantsch grischun en scola ei vegnida prida sut squetsch da spargn, senza disponer d' in concept adequat e senza consultar la magistraglia. Gia avon dus onns haveva la suprastanza dalla Romania giu inoltrau ton alla LR sco al cantun ina istanza che pretendeva ina politica pli transparenta e clars concepts e giavischau che cunzun la magistraglia vegni informada ed entretschada el process da decisiun. Enconuschentamein ha cusseglier guvernativ Claudio Lardi – sin intervenziun dils deputai romontschs – la finala tonaton mess en vesta d'elaborar in concept corrispudent aunc el decuors digl onn 2004. La Romania ei stada envidada ed ha fatg valer sia posiziun ton alla meisa rodonda installada da Lardi sco alla discussiun organisada dils deputai sursilvans a Glion. Enteifer la Romania ei la decisiun d'introducìr il rumantsch grischun en scola fruntada sin reacziuns contraversas. Sco il discuors da podì a Glion ha documentau ein ins denton cunscients ch'ei setracta buca pli dalla damonda da principi rumantsch grischun gie ni na, anzi plitost d'ina damonda dil concept, dalla finanziaziun e dils termins.

Projects cun giuvenils

Da cuminonza han Romania, Renania e Ligia Romontscha finanziau ensemen cun sponsurs privats treis projects da stad ch'ei vegni realisai dils collaboraturs regiunals dil CCM a Laax cun pliras gruppas da giuvenils. Tut en tut ein buca meins che 20 giuvenils stai involvi els differentes projects.

– Opus chant rumantsch

La Romontschia posseda in custeivel scazi da rodund 6000 canzuns. Mo ina pintga part da quellas ein rimnadas e registradas ed aschia accessiblas. La finamira dil project Opus cant romontsch lantschas da Giuseppe G. Decurtins e Gion Lechmann ei da rimnar, registrar e segirar tuttas canzuns romontschas dalla Sur- e Sutselva che ein avon maun senza acquistar ils dretgs da cumponists, auturs ed editurs. La rimnada duei facilitar als dirigents la schelta dallas canzuns, mettend a disposiziun a notas ed eventualas registraziuns. La lavur vegn a sestender sur 4–5 onns, previu ei da registrar mintg'onn 5–6 cumponists.

– Glossari electronic

Quei project preveda l'elaboraziun d'in glossari electronic che lubescha buca mo da cumparegliar ils singuls idioms romontschs ed il rumantsch grischun in cun l'auter, mobein era da consultar la versiun tudestga, taliana, franzosa ed englesa dil medem plaid. Las empremas lavurs vid quei manual electronic che vegn a prestar buns survetschs cunzun era allas scolas romontschas ein vegnidas instradadas la stad vargada sut l'egida da Martin Mathiuet e duein vegnir cuntinuadas. Ei setracta d'in project

che savess daventar lucrativs sch'el sa vegnir lantschus cul marketing necessari sin plaun naziunal.

– *Valischa per leger e capir*

A basa dallas lavurs da diplom dallas logopedas Zita Maissen-Tuor, Lydia Vinzens-Jörger e Carin Vinzens-Loher ha il CCM surpriu la producziun d'ina seria da talas valischas che servan alla scolaziun linguistica en scola ed ein creadas cunzun per scholars cun difficultads da lungatg. A quei project dirigius da Martin Mathiuet han ton ina gruppa da giuvenils sco era pliras gruppas da dunnas coooperau.

Ediziuns

Egl onn da gestiun 2003 ha la Romania ediu treis cudischs: Il roman Maria Madleina, biografia d'ina lavunza da Theo Candinas sco Nies Tschespet 68, il cudisch biling da poesias «Jeu sai e sai da nuot/Ich weiss und weiss von nichts» da Tresa Rütters-Seeli ed il cudisch d'affons «Aunghel, lieur e misarocla». La realisaziun da quellas treis publicaziuns ei mo stada pusseivla mo grazia al fatg ch'igl ei reussiu alla suprastanza da recalgtar tut en tut rodund 30 000 francs per quei intent.

Il Tschespet 68 ei vegnius presentaus en ina conferenza da medias a Glion. Ella Biblioteca a Trun ha giu liug ina beinfrequentada serada litterara embellida da producziuns canticas dils scholars.

Acurat sils Dis da litteratura a Domat ha la Romania saviu presentar ina ulteriura publicaziun litterara, numnadamein «Jeu sai e sai da nuot/Ich weiss und weiss von nichts». Ei setracta d'ina ediziun bilingua da poesias dalla poetessa Tresa Rütters-Seeli, translataas en tudestg da Mevina Puorger e Franz Cavigelli.

Pigl advent ei il cudisch d'affons Lieur ed aunghel cun misarocla cumparius». Rafael ed Arno Camenisch han procurau per la translaziun sursilvana dalla ovra redegida da Brigitte Wininger. Martin Mathiuet segna sco meinaproject.

La Romania alla ILHGA 2003

La Romania ei stada presenta cun in agen stan alla ILHGA, l'exposiziun da commerci e mistregn da Glion e contuorn che ha giu liug igl atun 2003 a Glion. Ils suprastonts ein stai alternontamein presents ed han aschia giu l'ocasiun da menar interessantas discussiuns e da gudignar in triep members novs.

Serada culturala a Sevgein

A Sevgein han Radio Romontsch, La Quotidiana e la Romania organisau ils 22 da mars 2003 ina serada culturala ch'ei stada frequentada ordvart bein dalla populaziun da Sevgein e dils vitgs vischinonts. Cooperau a quella serada registrada dil Radio Romontsch han Chor mischedau Sevgein, Chor mischedau Riein, Musica Steilalva e quintet Signina.

Romontsch en Baselgia

Damai ch'ìls spirituals da lungatg-mumma romontsch vegnan adina pli scarts ei il romontsch era periclitau en quella domena. Grazia al sustegn dil vicari general Vitus Huonder e dil decan sursilvan Marcus Flury vegnan ils plevons da lungatg jester che sorprendan ina pleiv romontscha obligai d'emprender romontsch enteifer in temps nizeivel. La Romania ei sestentada da porscher ni intermediar – tras la Scuntrada e Formaziun – cuors ed accumpignaments linguistics specialmein per plevons da lungatg jester. Il CCM ha realisau in disc cumpact cun texts liturgics.

Plema d'aur

Per la secunda gada ha la Romania cooperau alla Concorrenza litterara Plema d'aur ch'ei vegnida arranschada dil CCM. La giuria ha giu da valestar varga 300 lavurs gruppadas en quater categorias. Per l'emprema gada han ins era surdau ina miur d'aur per la creaziun dalla megliera homepage romontscha. S'è participai ein quella gada era scolars da Surmeir. La premiaziun sut l'egida da Martin Mathiuet ha giu liug ils 25 da matg 2003 a Cuschnaus.

Sesiun dil Parlament federal en tiara romontscha

Cun satisfacziun ha la Romania priu enconuschientscha dalla intenziun dil Parlament federal da far ina sessiun en tiara romontscha. La Romania sustegn las candidaturas inoltradas e spera ch'ellas cattien udida ed urbi-da.

Donaziun

En connex culla liquidaziun dalla casa editura Octopus han Maria Cadruvi ed Andreas Joos surdau gratuitamein alla Romania rodund 700 cudischs ord la retscha da sis toms davart Giachen Caspar Muoth redegida da Iso Camartin/Leo Tuor. La Romania sa bien grau da quella generusa donaziun ed ha regalau vinavon la gronda part dils cudischs retscharts allas scolas romontschas ed allas bibliotecas en Surselva.

Susteniments

Malgrad las scartas finanzas ha la Romania susteniu cun total 10 500 francs differents projects, acziuns e publicaziuns rumantschas.

Gronda activiad culturala

La Romania registrescha cun satisfacziun che las uniuns da cant, musica e teater ein ordvart activas. Ils numerus concerts e teaters che han giu liug en Surselva el decuors digl onn e la fiasta districtuala da cant a Mustér documenteschan la fritgeivla activiad. Menziun speciala mereta uonn l'inscenaziun dalla Passiun 2003 da Ursicin G. G. Derungs en Val Lumnezia, ina prestaziun unica da forzas unidas d'ina entira vallada. El rom dallas Festivtads centenaras da 200 onns Grischun ella confederaziun ha il mi-

ster grischun Mariano Tschuor procurau per ina preschientscha commensurada dil romontsch e pliras formaziuns da cant e musica ord la Romontschia han cooperau. Il Festival da film interromontsch a Glion ha documentau che la giuventetgna romontscha ha sviluppuau bia creatividad e nezegia cun success novs mieds tecnics da visualisaziun. Il cantadur indigen Mario Pacchioli che ha contonschiu il final da Music Star alla Televisiun svizra ei staus in bien ambassadur dalla Romontschia sin plaun naziunal.

Mutaziuns personalas

Suenter esser stada engaschada duront 9 onns en suprastonza dalla Ligia Romontscha e da quei 6 onns ella funcziun da vicepresidente ha Rita Killias-Cantieni remess siu uffeci. Ils davos treis onns ha ella era fatg part dalla suprastonza dalla Romania. Sco niev representant dalla Romania ella suprastonza dalla Ligia Romontscha han delegadas e delegai tscharniu alla radunonza da Lavin nies vicepresidente Erwin Vincenz. Alla suprastonta partenta engraziein nus per sia buna lavur, al niev suprastont giavischein nus ina actividad fritgeivla el ravugl dalla LR. Cun la fin dalla perioda d'uffeci han ils suprastonts dalla Romania Rita Killias, Erwin Ardüser ed Alexa Giger demissiunau. Ad els admittein nus in resentiu engraziament per la lavur prestada

La Romania gratulescha a Carli Tomaschett per sia elecziun sco niev schef-redactur dil Dicziunari Rumantsch Grischun ed engrazia a siu antecessur Felix Giger per siu ferm engaschi.

Memento

Ell'aula vegliadetgna da 98 onns ha nies commember d'honor Alfons Maissen (1905–2003) bandunau il terreste il zercladur vargau. A caschun da sia sepultura silla Cuort a Cuera ha il president dalla Romania Martin Cabalzar undrau ils merets dil trapassau sco magister da romontsch, editeur e redactur, perscrutader dallas canzuns e tradiziuns popularas, rimnader da rauba veglia e meriteivel iniziand dil Museum regiunal Surselva. Plinavon seregorda la Romania en pietad da: mistral Placi Cajochen (1940–2003) Schluein, da deputau Rinaldo Jörg (1939–2003) Domat e dil pictur-artist Tarcisi Cadalbert (1943–2003) Sevgein.

Engraziament

Concludend il rapport annual resta a mi il duer d'engraziar als collegas da suprastonza per lur emperneivla collaboraziun, als collaboraturs regiunals dil CCM Martin Mathiuet e Gion Lechmann ed al personal administrativ dil CCM per la gronda e buna lavur. Menziunar specialmein less jeu denton era ils numerus voluntaris che s'engaschan cun grond ardiement sco purtaders dalla cultura en vitg e val.

Rapport dils collaboraturs regiunals Surselva 2003

La lavur per la tgira dil lungatg e dalla cultura romontscha en Surselva presenta era pigl onn 2003 in vast spectrum d'activitad empruond da nezegiar resursas e sinergias denter funcziunaris, suprastonzas da Romania e Renania sco era denter tuts voluntaris e simpatisants dil moviment romontsch. Quella activitad ha possibilitau a nus da promover novs contacts, biaras scuntradas e discuors cun instituziuns officialas e publicas, corporaziuns politicas, gremis culturals, firmas e persunas privatas. Ils collaboraturs regiunals han sespruau dad esser ton sco mo pusseivel presents ed activs en differentas domenas dalla veta quotidiana. Plascheivlamein ein differentes contacts cun l'èconomia stai pusseivels.

Il CCM sco center operativ ed administrativ dalla Romania e Renania ei sestentaus da realisar las finamiras, decisiuns ed incumbensas dallas uniuns regionalas sco era dalla Lia Rumantscha.

1. Collaboraziun regiunala Lia Rumantscha, Romania e Renania

Lavur da basa: Ultra dallas biaras incumbensas pli pintgas naven dil telefon alla brev da posta e sper numerus survetschs per nossa clientella ha la collaboraziun regiunala mess accents specials pigl onn 2003 cun suandonts projects:

Projects da stad

17 juvenils han luvrau duront 7 jamnas pils treis projects:

- glossari idiomatic electronic
- valischa da leger
- opus chant rumantsch

Festival dal film rumantsch

Il CCM ha gidau a coordinar la restructuraziun dalla gruppa organisatorica dil festival. Cun agid e support per damondas da management han ins creau buns contacts culs promoturs dil film rumantsch.

Plaz da lavur scientifica

En Casa de Mont a Laax ha il CCM installau in plaz da lavur che stat a disposiziun per studentas e students che sefatschentan cun lavurs da perscrutaziun el rom dalla cultura e lungatg romontsch e dalla Surselva.

Aunghel, lieu, capetscha da misarocla

La producziun dil cudisch *Aunghel, lieu, capetscha da misarocla* ei stau in success cumplein. Cuort suenter Nadal ei praticamein il davos cudisch staus vendius. Per la vendita ei il CCM staus responsabels.

Tschespet 68

La publicaziun dil *Tschespet 68* e la presentaziun a Trun han informau e perschadiu ils lecturs da taluisa ch'il cudisch ei staus exausts beingleiti. Il CCM ei staus responsabels per la vendita.

Cuors per plevons da lungatg jester

Il cuors per plevons nr. 2 e 3 tenor il concept da basa (2002) han giu liug duront igl onn 2003. Ils plevons da lungatg jester obtegnan instrucziun singula. Il disc cumpact *Plaid romontsch en baselgia, ciclus C* ei in agid ed entruidament pils plevons ch'ei sin via d'emprender il romontsch. Cun la gronda lavur da Franz Monn (translatur) e da sur Giusep Cathomas e sur Martin Bearth (lecturs) ei la produenziun da quei disc cumpact staus pusseivels.

Sling

Il CCM ha coordinau las lavurs dil survetsch linguistic (sling) en cooperaziun cun la Lia Rumantscha per la regiun Surselva. Vischnaucas, ufecis publics e privats han fatg diever dalla puschida.

Acziun Egls averts – Flurs

En collaboraziun cun l'Uniuin Rumantsch Grischun e la Lia Rumantscha ei il niev cudisch *Flurs* dalla retscha *Egls averts* vegnius presentaus allas scolas ed al pievel. El medem mument han ins era fatg attents cun ina acziun speciala davart ils cudischs gia existents ord quella retscha.

Concept per mieds da lavur pil Survetsch logopedic romontsch en Surselva

Il CCM ha menau quella gruppa ed elaborau per incumbensa dalla Corporaziun da vischnaucas Surselva in concept per la produenziun d'instruments da diagnosa e terapia.

Open Air Val Lumnezia 2003

Ensemen cun la GiuRu e la Romania da giuventetgna ei il CCM separticipaus agl Open Air Lumnezia 2002. Cun bien sustegn ed agid dalla Lia Rumantscha ei quell'acziun da PR stada pusseviva en in liug nua che plirs mellis giuvenils romontschs s'entaupan per dus dis.

Plema d'aur 2003

Per incumbensa dalla Renania e Romania ei la concorrenza litterara *Plema d'aur* vegnida organisada. La gronda participaziun che cumpeggia varga 300 contribuziuns da giuven e vegl ha fatg surstar buca mal ils organisaturs ed il gremi d'experts. La surdada dils premis ha giu liug ils 25 da matg 2003 en sala a Cuschnaus. Per l'emprema gada han ins era surdau la Miur d'aur per la megliera pagina d'internet romontscha.

Exposiziun da Luzian Spescha

Duront igl onn 2003 ha Luzian Spescha exponiu ses maletgs en Casa de Mont a Laax. Il CCM ha gidau ad organisar l'acziun. La fiasta dalla vernis-sascha e finisascha ein stadas scuntradas zun interessantas cun persunas da cultura ed art.

2. Projects indemnisai

Guids dil vitg a Laax

Duront il temps da stad 2003 ha il CCM accumpignau jamnilmein hosps ed indigens tras il vitg da Laax per mussar valurs localas, culturalas e regi-unalas da nossa tiara romontscha. Quei en cunvegna cun l'Arena dallas alps e la Pro Laax.

Project da splitting Scola professiunala Surselva

Sin incumbensa dalla Regenza grischuna accumpogna il CCM il project da splitting per ils roms generals dalla Scola professiunala da Glion. Il romontsch vegn integraus parzialmein ell'instrucziun sco lungatg da comunicaziun enteifer ils roms generals. Ils emprendistAs restan per quella instrucziun in miez di l'jamna a Glion. Suenten treis onns da project ei il diember dallas emprendistas e dils emprendists s'augmentada da ca. 80 (onn 2000/01) sin varga 200 (onn 2003/04). Alla fin digl onn 2003 ha il meina-project inoltrau il rapport final alla regenza grischuna. Duas sesidas da presentaziun dil rapport final al Cussegl da scola dalla Scola profes-siunala ed al departement d'educziun han medemamein giu liug.

Platta Pussenta

Il project *Platta Pussenta* sefatschenta cun la situaziun digl ambient, agri-cultura, cultura e lungatg enteifer las vischnauncas da Falera, Schluein, Sagogn e Laax. Las lavurs da project ein vegnidas cuntinuadas duront igl onn 2003. Differentas uniuns dalla regiun ein vegnidas incumbensadas da luvrar pil project. La collaboraziun cul project *Platta Pussenta* cuoza ento-chen igl onn 2006.

Transfer tecnologic en Surselva

Finalmein eis ei gartegiau alla colaboraziun regiunala da cooperar cun in project dalla politica regiunala e dall'economia. Igl ambizius project en-remen cun Microsoft succeda surtut duront igl onn 2004 en Surselva.

Cudisch da leger 5./6. classa

Las lavurs preparatoricas per l'ediziun dil cudisch da leger 5./6. classa (pagina d'internet) cuntinueschan tenor concept e plan da termin. La la-vur vegn realisada per incumbensa dalla cumissiun per mieds d'instruc-ziun cantunala.

Cudisch da lungatg 3. classa

Igl onn 2003 ei il cudisch da lungatg per la 3. classa cumparius. Leutier era il carnet cun exercezis. Las lavurs preparatoricas per l'ediziun dil cudisch da lungatg dalla 4. classa ein finidas ed il cudisch e carnet ein promts per la stampa. La lavur pils cudischs da lungatg vegn medemamein realisada per incumbensa dalla cumissiun per mieds d'instrucziun cantunala.

3. Scuntrada e formaziun Surselva/SFS

Scuntrada e formaziun Surselva/SFS

La SFS ha organisau ina vasta paletta da cuors e formaziun. Las annunzias pils cuors dalla SFS ein sereducidas pigl onn 2003 per ca. 30%. Medemamein ein las subvenziuns dil cantun vegnidas sbasadas considerablamein.

Sper l'organisaziun dalla SFS ha il CCM collaborau cul project *Formaziun e scolaziun Surselva*. In project che dat motivaziun da rinforzar e cooperar per ina solida formaziun e scolaziun enteifer la regiun Sursleva.

Il project «Z+» ha il CCM stuiu metter ord motivs per munconza da resursas humans ad interim dalla vart. Nus sperein denton da cuntinuar cun la planisaziun da quei project innovativ per scolaziun e formaziun.

Perfecziunament professional dils collaboraturs

Martin Mathiuet ha terminau il fevrer 2003 la scolaziun da *Teledozent* alla Scola aulta professiunala svizra a Brig. Sin la via moderna dad internet ha el frequentau la scolaziun e terminau quella cun ina lavur da diplom.

Gion Lechmann ha absolviu cun success la scolaziun da diplom/NPO-Management agl Institut per associaziun da management (VMI) dall'universitad da Friburg. La scolaziun complementara alla professiun vegn frequentada da personas da cader d'organisaziuns da nonprofit enteifer la Svizra, Tiaratudestga, Austria e Tirol dil sid.

4. Lavurs per tiarzas personas

Cussegliaziun per damondas generalas da scola

Praticamein mintg'jamna vegn fatg diever dalla Cussegliaziun per damondas generalas da scola dall'Uniun cantunala da scolasts/-as e da Schule & Elternhaus Grischun.

Fundaziun Associaziun dals cussegls da scola dal Grischun

Sin iniziativa dil CCM ei vegniu fundau ils 8 da november 2003 a Cuera l'Associaziun dals cussegls da scola dal Grischun. Varga 70 scolas grischunas ein commembras da quella nova uniun.

ILGHA

Il CCM ha elaborau il concept ed organisau l'exposiziun per la Corporaziun da Vischnaucas Surselva el decuors digl october 2003.

Center didactic Surselva

Sin moda in tec nunusitada ei il mandat d'accumpignar il Center didactic Surselva vegnius privaus dil CCM entras la suprastonza dalla conferenza romontscha sursilvana. Forsa secapeschan ils survetschs dalla collaboraziun regiunala gia tier il mintgadi – nua che salid ed engraziament anflan malamein siu plaz.

5. CCM – in menaschi da non profit

La lavur dil CCM ha priu ina tala dimensiun ch'igl ei stau pli che d'engrau che nus havein giu agid da tuttas varts. Aschia han treis praticantas luvrau ca. 30 jamnas el secretariat. Il RAV ha mess a disposiziun treis ulteriuras persunas che assistan al meina-project dil Transfer tecnologic en Surselva.

Silvio Lechmann ha evaluau cun sia lavur da diplom agl institut VMI (universidad Friburg) la historia ed il status quo dil CCM 2000-2003. Gion Lechmann ha sviluppuau – el rom da sia lavur da diplom al VMI – in concept da marketing pil CCM a partir digl onn 2004+.

Malgrad che differentas disposiziuns optimeschan la lavur dil menaschi cuntenta l'administraziun aunc buca cumpleinamein. Ei maunca capacitaad finanziaala e humana. Sch'il CCM vul mantener igl output da lavur sco tochen dacheu sto ei dar ina migliur en caussa.

*Per la collavuraziun regiunala:
Gion Lechmann
Martin Mathiuet*

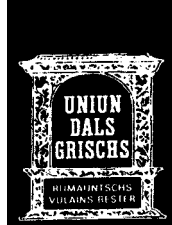
Suprastanza

<i>President</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>Vicepresident</i>	Dr. Erwin Vincenz, Vella
<i>Actuar</i>	Erwin Ardüser, Laax
<i>Cassier/administratur</i>	Giusep G. Decurtins, Falera
<i>Assessura</i>	Rita Killias-Cantieni, Laax
<i>Revisurs</i>	Augustin Cathomen, Breil
	Ernst Collenberg, Glion
<i>Suppleants</i>	Clau Defuns, Cuirra
	Paul Valentin Solèr, Lumbrein

RedacturAs

<i>Ischi</i>	Hubert Giger, Panaduz
<i>Nies Tschespet</i>	vacant

6.3 Uniun dals Grischs

Suprastanza

Causa mancanza da temp per evader las numerosas incumbenzas da l'UdG ha il suotsegnà preferi da's retrar sco president. Sco nouva presidenta es gnüda tshernüda a la radunanza generala dals 3 mai 2003 a Zernez Annemieke Buob. A partir dals 1. schner 2004 as cumpuona la suprastanza sco segua: Annemieke Buob, La Punt Chamues-ch; Fadri Häfner, Guarda; Riet Ganzoni, Schlarigna; Marta Lemm, Bever; Mengia Mathis, S-chanf.

Sco nouv delegà da l'UdG illa suprastanza da la Lia rumantscha es gnü tshernü Men Janett dad Ardez. Sco rimplazzanta resta Marta Lemm. L'artichel 11.5 dals statüts da l'UdG pretenda cha pro las tshernas vegna garantida la rapreschantanza equilibrada tanter las differentas regiuns. Pel mumaint nun es quai brichafat il cas. La Val Müstair nun es plü rapreschantada illa suprastanza da l'UdG. I nu'm resta oter co da sperar cha quista correctura vegn fatta ad üna prosma radunanza generala.

Presidenza da la Lia rumantscha

I dà üna ledscha na scritta chi pretenda cha'ls Ladins hajan il dret dal presidi da la Lia rumantscha scha'l secretari da quella es Sursilvan. La suprastanza da l'UdG s'ha occupada in differentas sezzüdas intensivamaing da quista fatschenda. Davo ün discuors cun las duonnas Anna Ratti, Uorschla Campell ed Annaleta Semadeni sco eir cun sar Domenic Signorell, han ils delegats da l'UdG decis a la sezzüda dals 19 gün 2003 da renunziar a la nominaziun d'ün candidat ladin e da sustegner la candidatura da dr. Vincent Augustin. Eu sun persavs cha quista decisiun saja la megldra per tuot la Rumantschia. I's tratta uossa da drivir portas a favur da la chosa! L'elecziun dal nouv president da la Lia rumantscha ha lö als 25 october 2003 a Lavin. Stain a vaira!

Cuors da rumantsch intensivs

Dals 14 fin als 25 lügl 2003 han gnü lö ils 31avels cuors da rumantsch puter da la Fundaziun de Planta a Samedan.

A partir da quist on daja be plü ün unic inserat pels cuors intensivs da rumantsch in terra ladina. Grazcha a quista soluziun vegnan tuot ils interessents orientats cun ün'unica comunicaziun dals cuors previs in Engiadina ed in Val Müstair. Id es ultra da quai eir stat pussibel da chattar üna soluziun eguala per la pajas da la magistraglia chi s'ingascha per quist intent.

Pledpierla

Als 9 november 2002 ha gnü lö in chasa da scoula a Lavin il scumpart dals premis da la concorrenza da scriver Pledpierla. Tuot es stat organisà in

tuots detagls da nos collavuratur regional Gion Peider Mischol. Tanter oter haja eir dat üna lottaria cun premis da vart dal Radio rumantsch. Üna pruna scolaras e scolar, baps e mammas, bazegnes e nonas sun stats da la partida ed han uschè passantà a Lavin ün ourdvert dalettaivel inscunter. A tuottas participantas e participants pertocca meis resenti ingrazchamaint per lur cumparsa collià cun la spranza ch'els restan inavant activs cur chi's tratta da scriver texts per l'üna o l'otra occasiun. Üna contribuiziun pel Chalender Ladin es adüna bainvissa!

L'invid per la prosma concorrenza da scriver per noss uffants e giuvenils fin 30 ons es güsta gnü tramiss. Il scumpart dals premis varà lö in connex cun las festivitats «100 ons Uniun dals Grischs – evenimaint.rumantsch».

Gö liber 2003 a Tschierv

Las differentas gruppas da teater da la Val Müstari s'han unidas per giovar ün'ouvra plü gronda dal cuntschaint scriptur Alfons Dürrenmatt. Dürant la stà passada han gnü lö pro las Chasuras a Tschierv – üna culis-a grondiusa – differentas rapreschantaziuns da la visita da la duonna veglia. La prestaziun da tuots participants es pelvaira statta admirabla. Eir in quist lö vuelessa far ün grond cumplimaint al redschissur Chasper Ans Gaudenz sco eir a tuot quellas e quels chi s'han ingaschats in l'ün o l'oter möd per quist evenimaint cultural d'ota qualità. Cha'ls Jauers sun artists eir in regard al teater, ha tanter oter muossà Uorschla Rupp-Pitsch chi ha giovà la rolla principala. Bravo Jauers! Be uschè inavant!

Ils cuvis da l'UdG sun activs

Sco fingià manzunà i'l rapport annual 2002 sun gnüdas fundadas, eir per pudair profitar da sinergias, differentas secziuns regionalas da cuvis. Cun plaschair pudaina constatar cha noss cuvis dvaintan adüna plü activs ed organischan suot il nom Plazzet – lö d'inscunter per lingua e cultura, occurrenzas da tuot gener. Pelvaira ün fat allegraivel! Ün cumplimaint ed ingrazchamaint special va in quist conney a la secziun Alvra (Bravuogn, Lantsch, La Punt Chamuesch, Madulain, Zuoz e S-chanf). Uschè han ils cuvis Matteus Guidon e Heinz Denoth organisà insembel cun la Pro Bravuogn l'inscunter Istorgia, cultura e gstrategnimaint da l'Ospez d'Alvra fin a Bravuogn chi'd es stat ün giodimaint per tuot ils participants.

Rumantsch grischun

A la radunanza generala da l'UdG dals 3 mai 2003 s'han ils preschaints occupats tanter oter eir da las maspras da spargn da la regenza in connex cul rumantsch. Per pudair spargnar 100 000 francs prevezza la masüra da spargn nr. 31 d'edir a partid dal 2006 per scoulas rumantschas be plü mezs d'inscrucziun in rumantsch grischun.

Ils preschaints sustegnan sainza cuntravusch la pusiziun da la suprastanza da la Lia rumantscha, formulada als 23 avrigl 2003.

Unanimamaing pretendan ils preschaints ün concept detaglià per l'introducziun dal rumantsch grischun in scoula.

Plünavant sustegnan tuot ils preschaints la proposta cha l'on «2006» stopcha gnir strichà our da la masüra da spargn.

Eir pretenda la radunanza generala da l'UdG cha'l concept stopca cuntegner maspras in regard al mantegnimaing ed a la posiziun dals idioms illas scoulas popularas.

l'fratemp ha il parlamaint grischun trat las decisiuuns eir in quist con- nex. Quellas sun pelvaira pac allegraivlas! Üna decisiun chi fa pissers a l'intera Rumantschia!

Campionadi mundial da skis 2003

La preschentscha dal rumantsch pro la festa d'avertüra dal Campiunadi mundial da skis 2003 a San Murezzan ha fat impreschiun. Eir in quist lö vules eu exprimer ün cumplimaing ed ün ingrazchamaing als respunsabels per lur ingaschamaing a favur da nossa lingua e cultura rumantscha. l'ns resta da sperar cha quist'occurrenza mundiala a San Murezzan saja ün exaimpel eir per oters organisatuors da talas occurrenzas da sport ed otras plü. L'UdG es adüna pronta da sustegner talas activitads.

Chesin Manella/Center ladin

Cun plaschair pudaina constatar cha nossa administratura Ursula Willy ha organisà dürant l'on 2003 differentas occurrenzas aint il Chesin Manella a Schlarigna. Tanter oter han gnü lö: als 18 gün 2003 la prelecziun da las novas istorgias dal Spiert da Crapaly, text da Daniel Badraun e registraziun da Roman Pünchera; ün cuors d'introducziun i'l dicziunari puter cun Gion Tscharner e Jacques Guidon; als 11 lügl 2003 prelecziun da Gion Tscharner, chanzuns dals Jauers Arno ed Aldo, exposiziun da Tina Planta-Vital.

Petiziun Pro Chesin Manella

In schner 2003 ha inoltrà il comitè Pro Chesin Manella la seguainta petiziun cun 895 suottascripziuns a la suprastanza da l'UdG:

1. La butia da cudeschs da l'UdG, il Chesin Manella, dess gnir mantgnüda illas localitats preschaintas a Schlarigna.
2. Il projet d'ün center cultural a Zernez dess gnir examinà e realisà independentamaing dal Chesin Manella e sainza pregüdicar quel.

l's petents nu mettan brichafat in dumonda ün'ulteriura butia da cudeschs o ün projet plü ambizius a Zernez o in ün oter lö adattà. Eir els sun da l'avis ch'ün tal projet possa esser ün impuls früttaivel per la Rumantschia.

Cun charta dals 19 december 2002 ans ha infuormà prof. dr. Heinrich Hal- ler, directer, chi nu saja displaschavelmaing pussibel da metter a dispo- siziun a l'UdG localitats per ün center rumantsch aint il nouv center d'in- fuormaziun dal Parc naziunal svizzer a Zernez.

Davo quista decisiun dals respunsabels dal Parc naziunal svizzer sto la suprastanza tscherchar otras soluziuns per realisar ün eventual center rumantsch. Ün aboccaminat ha eir fingià gnü lö culs respunsabels dal büro da trafic da Zernez. Pel mumaint es tuot amo intschert. La decisiun in merit tiran unicamaing ils commembers da l'UdG.

100 ons Uniun dals Grischs

L'on 2004 po l'UdG festagiar seis 100 avel anniversari. Quist inscunter da l'intera Rumantschia ha lö als 5 gün 2004 aint il Rondo a Puntraschigna. Sco president dal comitè d'organisaziun ha la suprastanza tschernü a Gion Peider Mischol. Tuots detagls in connex cun las differentas activitats d'ürant l'on d'anniversari gnaran publichats a temp ütil.

Ediziuns

D'ürant l'on scuors sun gnüdas realisadas da l'UdG las seguaintas publicaziuns:

Detectiva e detectiv (vallader e puter) e 2022 u tè e mezzanot (puter) da Daniel Badraun;

Eva ed il sonch Antoni dad Oscar Peer (Chasa Paterna);

Fruonzel, il bös-chin da Nadal (vallader e puter), in coll. cun la chasa editura Nord-Süd.

Pel mumaint s'occupa la cumischiun litterara da la dumonda per ün'ediziun dal cudesch Globi, ün viadi plain d'aventüras tras la Svizra e da l'ouvra cumpletta da Cla Biert.

Dun da Nadal

La magistraglia da Samedan ha critic'hà il fat cha be güsta 5 paginas dal Dun da Nadal 2002 sajan in puter e 51 paginas in vallader. Gion Peider Mischol es gnü incumbenzà da's metter in contact cun las redacturas e da pisserar cha'l puter e'l vallader vegnan resguardats in möd equilibrà.

Dicziunari vallader-tudais-ch sün disc compact

Actualmaing realisescha la Chasa editura per mezs d'instrucziun il Dicziunari vallader-tudais-ch da Gion Tscherner. La suprastanza da l'UdG s'ha intermissa per agiundscher a quist dicziunari ün disc compact chi cuntegna il vocabulari in fuorma digitala. In congual cun ün dicziunari tradiziunal spordscha ün dicziunari electronic plü bleras pussibilitats per tscherchar plets, el dà üna megl'dra survista dals resultats e furnischa quels blets plü svelts co cha quai es il cas cun sfögliar in ün dicziunari tradiziunal.

Cun charta dals 16 avrigl 2003 annuzcha Luzi Allemann, manader da la chasa editura, cha l'idea da realisar ün vocabulari in fuorma digitala vegn sustegnüda – quai es dimena ün fat allegraivel!

Sustegns

82 La suprastanza ha acconsenti las seguaintas dumondas da sustegn:

- Zen Ivo, fil documentari Pizzet
- Chasa Jaura, museum regional
- Cuors da rumantsch da la Fundaziun Planta a Samedan
- Giubileum da 20 ons rumantsch grischun in Val Müstair
- Ediziun dad Andri Peer
- Gö liber aint illa cuort dal chastè da Tarasp
- Gö liber a Tschier Visita dal la duonna veglia
- Seminar: Democracy, Federalism and Multi-culturalism – the example of Switzerland, 17–27 gën 2003 (Romedi Arquint)
- Inscunter culturel-istoric Alvra-Nord dals 23 avuost 2003
- Kleine Kinder – Lust und Last, exposiziun in Chesa Planta a Zuoz
- Uniun dals Grischs Cuaira e contuorns

Ingrazchamaint

Vairamaing suna cuntaint e surleivgià da pudair surdar sün la fin da l'on 2003 il presidi da l'UdG a duonna Annemieke Buob chi ha, speraina, daplü temp per evader las numerusas incumbenzas. I's tratta propa d'ün pen-sum multifari chi pretenda ün ingaschamaint considerabel.

I'm resta d'ingrazchar cordialmaning a noss collavuratuors Duri Denoth e Gion Peider Mischol per lur ingaschamaint remarchabel, als commembers da la suprastanza per lur sustegn e lur incletta sco eir a l'intera squadra da la Lia rumantscha per la collavuraziun zuond agreabla. Ün cordial ingrazchamaint a tuot ils cuvis sco eir a tuot quels chi's sfadian in l'ün o l'oter möd pel böen da nossa lingua e cultura ladina.

Il president: Roman Andri

RAPPORT DALS COLLAVURATUORS REGIONALS

Ils collavuratuors regional s'han occupats dal 2003 tanter oter eir da las dumondas davart las structuradas ed ils centers regional per üna lavur effizacia ed insistentada da la Lia rumantscha e sias uniuns afiliadas sco eir cun l'instanza per daplüs mezs finansials da la confederaziun e dal chantun. Sco persunas da consultaziun vaina pustüt scleri noss chomps d'operusità e che chi füess da müdar per megldrar la situaziun actuala. Güsta il fat cha nus vain d'üna vart da resguardar las directivas da la Lia rumantscha e da l'otra vart d'accumplir incumbenzas da l'uniun, ans fa da las jadas fadia. La cuntraversa in regard a l'introducziun dal rumantsch grischun in scoula ha muossà chi nun es uschè facil da servir a duos patruns. Adüna darcheu gnin nus giavüschats dad exprimer nos parair in regard al territori da chüra da l'Uniun dals Grischs. Che interess han ils collavuratuors regional da rapreschantar cur cha las opiniuns da la Lia rumantscha e da las uniuns sun divergentas?

Minchün ha da surtour responsabiltà

Il rumantsch grischun ha svaglià l'interess per la lingua rumantscha insomma. Sch'Arnold Spescha ha dit al «cumin grond» a Mustér chi nu saja uschè important da discuorrer dal rumansch, ma da discuorrer rumantsch per mantegner la lingua, lura ha'l a tuottavia toc la problematica sül viv. Però i sun pacs quels chi fan adöver dal rumantsch – na be cun discuorrer, ma eir cun til dovrar illa vita professiunala da minchadi. L'induondaziun d'infuormaziuns in tudais-ch (pressa, comunicaziuns ufficialas, inscripziuns eui.) pretenda chi'd es adüna darcheu dad intervgnir e da far attent als respunsabels chi pudessan almain resguardar eir il rumantsch. Quai vala tant per l'Ospidal circuitual d'Engiadin'Ota sco pels affars in Val Müstair e per la cultura in Engiadina Bassa. Important esa cha quels Rumantschs chi tegnan adachar lur lingua materna, fetschan a savair che chi cuorra e passa in lur cumün per cha'l collavuratur regiunal possa intervgnir in temp. La cunvegna intercumünala davart l'adöver dal rumantsch sco lingua ufficiala e bleras ledschas da fabrica cumünalas permettan als cumüns dad esser activs e da sustegner ils sforzs pel mantegnimaint dal rumantsch.

Las secziuns dals cuvis

Cun premura han plüssas secziuns dals cuvis organisà arrandschamaints chi han gnü ün bun success. A Puntraschigna ha gnü lö ün concert in onur dal cumponist Nuot Vonmoos, sül Albula e lura a Bravuogn ün inscunter interregional, a Sent üna festetta publica per festagiar la veglia teja d'alp cha la societä da l'ütil public s'ha acquistada. A Scuol han il cuvi insembel cul collavuratur regiunal organisà eir quist on darcheu il «café rumantsch». Eir scha l'interess per las spüertas vess pudü esser megldra qua e là, nu das-chan ils cuvis perder la spranza. Mincha cumanzamaint es greiv ... In mincha cas es la sairada annuala dals cuvis üna buna plattafurma per barattar ideas e coordinar las acziuns.

La lavur quotidiana

Ediziuns

Daniel Badraun «Detectiv e detectiva» (vallader e puter); «2022 u tè a mezzanot» (puter); Nord-Süd «Fruonzel, il bös-chin da Nadal» e «At sdaisa Uorsin, id es Nadal» (tuots duos in vallader e puter); Chasa Paterna dad Oscar Peer «Eva ed il sonch Antoni» (vallader); UdG «Chalender Ladin 2004» e «Dun da Nadal». La cumischiun litterara ha lectorà plüs manuscrits e fat propostas per o cunter üna publicaziun.

Traducziuns

Cumüns, instituziuns socialas e publicas, ma eir da l'economia privata edischan lur rapports o otras publicaziuns in rumantsch e tudais-ch; l'original es per gronda part in tudais-ch. La spüerta dal servezzan linguistic Sling es in quist regard da grond'importanza.

Cuors d'integraziun

Nus vain realisà cuors per principiants, per avanzats, cuors da conversaziun e cuors d'agüd per genituors; total 13 cuors cun 85 partecipants. Ils cuors da rumantsch per genituors chaschunan gronds cuosts. Als cumüns da l'Engiadin'Ota vaina giavüschà da sustegner tals cun ün import modest per partecipant. A Scuol ed a Sta. Maria vaina realisà cuors intensivs da rumantsch cun total 94 partecipants in 12 cuors.

Cuors da rumantsch per chanzlists

Ils chanzlists s'han occupats quist on dal rumantsch grischun. Il cuors ha satisfat.

Scolaziun da creschiüts

Dasper ils cuors da rumantsch ha il collavuratur regiunal in collavuraziun culla Scuntrada e Furmaziun Ladina pudü realisar 16 cuors da scolaziun da creschiüts cun temas generals. I'l decuors dal 2003 s'haja pudü constatar ün regress remarchabel da l'interess per quists cuors. I nun es amo cler che cha quista tendenza negativa, amplifichada da la politica da spargnar sül sector da la scolaziun da creschiüts dal chantun, significherà per la lavur da la Scuntrada e Furmaziun Ladina in avegnir.

Pressa

Bleras personas dal intschess puter nu sun cuntaintas cun la preschentscha dal puter aint illa Posta Ladina. Las trattativas da fin uossa cun l'editura nun impromettan ün megldramaint. Davo cha las plazzas dals redactuors engiadinais per La Quotidiana sun gnüdas abolidas, esa dvantà plü greiv d'argumentar l'importanza da quista gazetta per l'intera Ruman-tschia.

Referats ed inscunters

Bunas occasiuns per sensibilisar a gliieud d'utrò per nossas meras sun referats ed inscunters da tuot gener.

Center didactic

Il center didactic da la Conferenza Generala Ladina ha fat müdada ed as rechatta uossa nouv i'l büro dal collavuratur regiunal a Scuol. Ils detagls da la collavuraziun futura tanter la Conferenza Generala Ladina e l'Uniun dals Grischs a regard center didactic vegnan trattats pros mamaing da las duos supranstanzas.

Register dal Chalender Ladin sün internet

In collavuraziun cun G. Tscharner ha il collavuratur regiunal sviluppà üna versiun dad internet dal register dal Chalender Ladin. Quista sporta dess render il rich cuntgnü da tuot ils Chalenders Ladins plü cuntschaint ad ün vast public.

Pledpierla

Las concorrenzas da scriver Pledpierla han ün bun success. Pustüt ils uffants da las scoulas publicas e'ls scolars da las scoulas medias as partecipeschan numerusamaing. Causa chi d'eira gnü inoltrà ün'unica contribuziun per la categoria da 21 fin 30 ons, ha l'UdG decis da far be plü üna categoria per las etats da 16 fin 30 ons.

100 ons Uniun dals Grischs

Dal 2004 festagia l'Uniun dals Grischs seis 100-avel anniversari. Dürant tuot l'on han lö arrandschamaints culs temas principals lingua e cultura rumantscha. Sco punct culminant da las festivitats ha lö als 5 gün 2004 aint il Rondo a Puntraschigna ün di cultural cul motto «evenimaint.rumantsch». Als 28 avuost 2004 ha lö a Zernez l'inscunter da las giuventünas ladinas. Grazcha al sustegn finanziel da blers fautuors ans es quai pussibel da spordscher ün program ourdvarit varià e divertaiavel.

*Gion Peider Mischol, collavuratur regiunal
Duri Denoth, collavuratur regiunal*

Suprastanza

<i>President</i>	Roman Andri, Müstair
<i>Vicepresident</i>	Hermann Thom, Susch
<i>Cassier</i>	Fadri Häfner, Guarda
<i>Actuara</i>	Annemieke Buob, La Punt
<i>Assessura</i>	Marta Lemm Peter, Bever
<i>SuppleantAs</i>	Claudia Thom-Parli, Ardez Daniel Bulfoni-Tumler, Susch
<i>Revisurs da quint</i>	Oscar Cuorad, Susch Ambrosi Dazzi, S-chanf
<i>Redacziun dal Chalender Ladin</i>	Gion Peider Mischol, Zernez Toni Kaiser, Cuir
<i>Redacziun dal Dun da Nadal</i>	Natalia Lehner-Schwiter, Scuol Antonella Stecher-Castellani, Ftan
<i>Chesin Manella, 7505 Schlarigna</i>	Ursula Willy

6.4 Renania

2003 – igl onn dallas redacziuns

Igl onn 2003 savess ins daveras metter sut il tetel «redacziuns». Quellas han fatschentau permanentamein la suprastonza ni surtut la presidenta. Denton ha ei era aunc dau entginas autras activitads. Grazia alla buna collaboraziun culs dus centers PILC e CCM ei la suprastonza denton vegni da descargada bravamein. La lavur operativa vegn fatga dils collaboraturs regiunals e la suprastonza sa sededicar alla lavur strategica.

Activitads dalla suprastonza

La suprastonza dalla RENANIA ha giu 8 sesidas. Duas gadas essan nus sentupai cun la suprastonza dalla ROMANIA per secussegljar davart damondas comunablas. Quei ei stau prioritarmein la damonda da la restructuraziun dallas uniuns regiunals, numnada ANINT plus. Duront sias empremas sesidas digl onn ei la suprastonza sefatschentada vinavon cun la reorganisaziun dalla cumissiun La Punt e cun l'organisaziun dalla radunonza generala 2003. Igl ei stau in onn d'elecziuns ed ei era da remplazzar gest treis commembers da suprastonza, numnadamein Barbara Riedhauser, Johann Clopath e Peter Janki. Anflar successurs per quels ei gartegiau pér il pli davos mument, pertgei tut tgi ch'ins damonda ha gia memia bia lavur. Malgrad tut havein nus la finala anflau en las persunas da Giacen Mani, Andreas Cadonau e Conrad Cavigilli treis successurs che s'engaschan cun perschasiun per la caussa. Als suprastonts partents sco era als novs less jeu exprimer miu pli cordial engraziament per lur engaschi e l'emperneivla collaboraziun. In ulteriur tema ei staus quel dils redacturs ni las redacturas da nossa gasetta. Era quel ha fatschentau la suprastonza duront pliras sesidas. Secapescha ha ei era igl onn vargau dau ina retscha damondas per sustegn finanzia. Quellas damondas havein nus puspei saviu approbar pli aviartamein ch'igl onn vargau, perquei che la cassa era quasi sanada e nus havein saviu spargnar en autras dome nas.

Radunonza generala

La radunonza generala 2003 ha giu liug ils 14 da mars el hotel Meiler a Flem. Suenter il salid dalla vischnaunca da Flem ha il parsura partent da la LR Jost Falett fatg in cuort referat davart sia lavur sco parsura dalla LR e l'organisaziun da quella. Las tractandas statutaricas han buca caschunau grondas emozziuns. L'elecziun da treis novs suprastonts ei gia menziunada all'entschatta da quei rapport. Sut varia s'expriman entginas ferms Renanians che nus tuts stuessien s'engaschar en moda pli perschudenta per nossa ierta e quei buca mo cun plaids mobein era finanziaimein enstagl da mo pretender daners dil stadi. Era l'unitad interromontscha vegn pro-

clamada! Robert Buchli, quasi il sulet giuven el liug, declara ch'el seigi se-mess ensemen cun entgins auters da sia posa per mobilisar inagada outra glied e far enzatgei productiv pil romontsch. Bravo!

ANINT plus

Ad ina sesida cumineivla da Renania, Romania ed URS havein nus me-nau ina emprema discussiun davart la restructuraziun dallas uniuns regi-unalas. Tut ils presents eran pertscharts che las estructuras vertentas ein antiquadas e pauc efficientas e ch'ins sto midar enzatgei. Davart il co e cu ein ils meinis denton aunc buca units.

Per realisar ina midada ei vegniu formau ina gruppa da lavur cun com-members da tut las uniuns. Quella gruppa ei alla tscherca da vias pusseiv-las per render pli efficienta la lavur en las regiuns. Ella collaborescha stre-tgamein culs collaboraturs regiunals e las suprastonzas. Sin primavera 2004 vegn ella a presentar sias ideas e visius.

Redactors/Redactoras

Sco gia menziunau han ils redactors e las redactoras da La Punt e La Casa Paterna caschunau enqual rumpatesta. La stad 2002 ha la giuvna Sibylle Pfiffner entschiet sia lavur da schurnalista a Glion cun grond entusiassem, mo gia suenter in miez onn sesenteva ella buca pli schi bein, aschia ch'ella ei sedecidida da returnar en sia clamada sco mussadra ed ha per-quei visau sia piazza sin la stad 2003. Puspei havein nus denton giu cletg da ver interessents per la piazza e vein elegiu la giuvna Sabrina Hendry sin recumandaziun. Era ella ha entschiet cun grond tschaffen ed elan mo deplorablamein ha quel buca ual teniu gitg. Suenter ils treis meins d'em-prova ha era ella puspei visau la piazza e nus stevan danovamein avon in problem. Quel vein nus sligiau cun eleger las duas dunnas Gabriela De-gonda e Susi Bearth en piazzas parzialas. Ellas vegnan naven dil schaner a parter la lavur da redacziun per La Casa Paterna en LQ a Glion.

La stad 2003 ha Gion Risch Cantieni per motivs da sanadad stuiiu calar da luvrar per silmeins treis meins. En il giuven Dario Tschuor da Rueun ha-vein nus la finala, suenter ver encuriu gitg en Sutselva, anflau in Sursilvan che era promts da surprendre la redacziun da La Punt. Secapescha ch'el ha fatg quei en sursilvan, quei che ha buca gest cuntentau ils lecturs da Schons. Sin l'entschatta digl onn 2004 havein nus denton puspei buna spe-ronza che Gion Risch Cantieni sappi repreneur sia lavur e giavischein ad el in bien retuorn ella redacziun.

Ediziuns

Las ediziuns annualas sco Calender per mintga gi e Tschuetta ein cum-paridas sco adina. La vendita da quellas duas ediziuns ei legrevla e con-firma ch'igl ei in basegns da far quellas. Oravontut la Tschuetta ha ina va-leta tut speciala per la giuventetgna da la Sur- e Sutselva.

Romania ni la URS ed els vegnan a rapportar pli detagliadamein davart quellas en lur rapport.

Engraziament

Cun la fin digl onn 2003 surdat il parsura da la LR Jost Falett il presidi da quella a Vincent Augustin. A Jost Falett admettel jeu el num dalla Renania in sincer e cordial engraziament per siu engaschi era a favur dallas uniuns regionalas duront ses sis onns d'uffeci. Jost ei staus in parsura engaschau cun ina ureglia aviarta era per ils pli pigns dils pigns. El ha demussau quei p. ex. cun far il liung viadi dall'Engiadina en Surselva per assister a nossa radunonza generala. La Renania giavischa ad el in temps pli ruasseivel senza quei presidi, spera denton sin buca meins engaschi per lungatg e cultura romontscha. A siu successur Vincent Augustin giavischein nus in bien maun culs Romontschs e culs politichers. Quei vegn buc adina ad esser sempel, denton essan nus perschuadi ch'el vegn ad anflar il dretg tun. Miu engraziament vala era a tut quels che s'engaschan en ina fuorma u l'autra per nies lungatg senza numnar mintgin. Mo cun bia engaschi dils voluntaris (in bi tiern digl onn 2003!) vegnin nus vinavon cun nossas visiuns che quellas daventien in gi realitad.

La presidenta: Vreni Caprez-Spreiter

Rapport da la collavuratura a dal collavuratur regional

L'onn 2003 ha mussà, che la lavur da lobbying e dad installar contacts porta a la collavuraziun regionala en mintga cas dapli renconuschientscha, dentant era in bun tant dapli lavur. Il Post d'Infurmaziun davart Lungatg a Cultura (PILC) ha sa posiziunà en la vita culturala e politica da la Val Schons. La preschientscha dals collavuratur en differents gremis politics, gruppas da lavur e gremis strategics ha purtà fritgs per il linguatg rumantsch. Mintgatant gida be la preschientscha d'in exponent da la Rumantschia per che noss linguatg na giaia betg en emblidanza. Da l'autra vart ristg'ins, ch'il rumantsch vegn bain risguardà, ma che la responsabladad vegn lu gugent delegada als collavuratur regionals.

Gist la lavur da lobbying dumanda bler temps, uschia ch'il temp per la lavur da realisar ils projects daventa fitg stgarsa. La sutdotaziun da la collavuraziun regionala en sutselva è dramatica! In pau agid han las forzas auxiliaras (3 studentas) purtà, che han sustegnì il PILC en sias lavurs durant la stad.

I suonda ina survista dals accents, ch'il PILC ha miss durant l'onn passà. Speras datti natiralmain ina gronda part da las lavurs cuntinuantas

(SLING, cussegliaziun da scolas, sustegn linguistic e socio-cultural, vendita, e.a.v.), che na vegn quest onn betg menziunada explicitamain.

Scola:

- Il PILC ha envidà las classas primaras da la Muntogna da Schons en sias localitads. Ils sculars han emprendì d'enconuscher il post e sia lavur. Els èn sa fatschentà cun il rumantsch en furma ludica.
- Il cudesch *Lungatg 3* è cumpari era en sutsilvan.
- 3 dcs per il med d'instrucziun *Inscunters* èn vegnids registrads en collavuraziun cun la scola da Donat.
- Las novas etappas per il med d'instrucziun *bùn suczess* èn prontas e deponidas tar il Chantun Grischun.

Curs da rumantsch

- L'onn 2003 ha danovamain purtà in nov record da curs rumantschs purschids en Sutselva. 7 curs han gi lieu a Ziràn, Donat ed Andeer.
- Era ils curs intensivs da stad a Vargistagn èn stads bain frequentads. L'evaluaziun ha mussà ch'ìls participants han surtut giudì il program cultural che ha accumpagnà ils curs.

Tavla commemorativa per Tumasch Dolf:

- La festa d'inauguraziun da la tavla commemorativa per il «cumponist, scrivànt a rimnader da la cultura Sutsilvana» Tumasch Dolf è stada in vaira manifestaziun da la buna veglia envers il linguatg e la cultura rumantscha en Val Schons. In cordial grazia fitg a Sear H. Blanke per ses engaschi e sia perseveranza.

Pledari Sutsilvan

- Ils 17 da fevver ha il PILC organisà la vernissascha dal nov Pledari sutsilvan. Blera glied ha sa radunà a Ziràn per finalmain imprendder d'enconuscher quest desiderat. In cordial engraziament als referents CN Hansjörg Hassler e Felix Giger.

La Pünt

- In dals puncts impurtants da la collavuraziun regionala è la cooperaziun cun las medias. Quest onn ha il PILC per part gi da surpender ina funcziun da coordinatur da la redacziun sutsilvana da la Quotidiana. Per motivs d'absenza dal redactur ha il PILC surprèndi la coordinaziun da las forzas subsidiaras. Quai ha funcziunà stupent, enfin ch'ìls semesters universitars han recumenzà e las redacturAs libras han gi da returnar a las universitads resp. a la lavur. In cordial engraziament a Lea Mani, Madlaina Semadeni, Martina Cantieni ed a Daniel Camenisch.
- Per in tschert temp ha alura Dario Tschuor surprèndi la lavur, ma era el ha finalmain gi da turnar a la Scola Auta da Pedagogia a Cuira. Ad el tut il bun!

Ediziuns

- Il PILC ha edì dus cudeschs da Nadal per uffants. I na deva nagut en questa sparta, ils dus cudeschs sa vendan pulit bain.

Collavuraturas libras dal PILC

Durant la stad han trais giuvnas lavurà in total da circa 400 uras per il PILC. Ellas han:

- surlavurà la glista da verbs sutsilvans
- adattà lectura per la 2 classa primara
- translata istorgias per in dc che vegn realisà en collavuraziun cun RTR
- purifitgà la grammatica sutsilvana (per ils curs da rumantsch)

Collavuraziun cun RTR

En collavuraziun cun la Calandaria han il PILC e RTR realisà la registraziun da diversas parolas dals frars Grimm. In cordial engraziament a Marionna Lombriser.

I nus resta dad engraziar da cor per la fidanza, l'agid ed il sustegn, che nus survegnin da nossa clientella, da la Lia Rumantscha, da la Renania e d'au-tras instituziuns.

Per la collavuraziun regiunala:

Andrea L. Rassel

Barbara Riedhauser

Suprastanza

Parsura

Viceparsura

Actuar

Cassier

AssessurAs

SuppleantAs

RevisurAs

Delegads LR

Vreni Caprez-Spreiter

Johann Clopath

Peter Janki

Hanspeter Meiler

Anita Clopath

Christ Casper Dolf

Barbara Riedhauser

Carl Caflisch

Leni Fontana

Paul Frigg

Magnasch Michael

Margreta Cadonau-Candrian

Martin Cantieni

suprastantAs + suppleantAs

RedacturAs:

Casa Paterna/La Punt:

Augustin Beeli
Gion Risch Cantieni

Calender per mintga gi:

Paul Michael
Manfred Veraguth

La Tschuetta:

Augustin Manetsch
Sabina Caduff
Annette Decurtins
Christ Casper Dolf

6.5 Uniun rumantscha da Surmeir

1. RADUNANZA GENERALA

La 81avla radunanza generala dall'Uniun rumantscha da Surmeir ò gia li igls 6 da zarcladour 2002 a Casti.

La demissiun digl parsoura durant la perioda d'uffezi ò caschuno gronda discussiun. Oravantot la relaziun tranter igl caporedacter dalla Pagina da Surmeir Peder Antona Baltermia e la suprastanza, ma er la represchentaziun dall'URS ainten l'executiva dalla Leia rumantscha on do da discutir. An connex cun la tschertga d'en nov parsoura è sto da constatar eneda daple tg'igl è grev da mutivar persungas per angaschamaints an uffezis. La tschertga è stada sainza success, malgro igls gronds sforzs. Uscheia sunga ma decida da revocar la mia decisiun e da cuntinuar cun la lavour presidiala.

Siva la radunanza ò Aaron Wasescha, Savognin preschento la nova pagina dall'URS agl internet. Tala è da nov pi moderna, equipada cun fotos, meds acustics e.u.a.

2. SUPRATANZA

An 11 sedutas ò la suprastanza tracto durant igl onn da gestiun 2002/2003 igls affars dall'uniun. Rina Steier, delegada alla suprastanza dalla LR e Reto Capeder, collaboratour regional dalla LR peglian part allas sedutas da suprastanza cun vusch consultativa.

Dasper las incumbensas statutaricas è la suprastanza s'occupada oravantot da:

a) istanza dalla LR alla confederaziun /posiziun URS

La situaziun aint igl intschess surmiran tgi furma la punt tranter Surselva e Nagiadegna è fitg alarmona, spezialmaintg an Val Alvra, noua tg'igl domber digls RumantschAs sa sminuescha an en cuntign. En punct gist schi impurtant è pero la sminuaziun dalla cumpetenzza linguistica, la conscienza rumantscha, l'indifferentadad per dumondas da lungatg e cultura er tar igls RumantschAs sezs. En ulteriura smanatscha dereiva pero er da differentas persungas, seian chegl persungas rumantschas u tudestgas, da ramplazzar igl rumantsch an scola antras igl tudestg. Per surveiver dovrigl urgentamaintg ideias novas, impuls e visiuns innovativas.

Stgaffeir ena Task Force 2003

Scu gio menziuno soura na tanschigl oz betg ple cun las instituziuns existentas per dar damogn alla sperdita permanenta da territori e per neir mester agl lungatg sen tottas domenas. Per chel muteiv postulescha l'URS ena schinumada «Task Force 2003» tgi stò sa fatschantar da radagn dal-

las dumondas da cumpetenzza linguistica, schientscha rumantscha, indifferentadad, letargia derasada an dumondas da lungatg e cultura. Ella duess pero esser en'instituziun cun diversas fegnameiras per ena tgossa urgenta scu novs impuls per ena nova promoziun e tgira linguistica, animaziun, promoziun economica, barats interrumentschs e.u.a.

Ranfurzar las regiuns

La purscheida da differents sarvetschs or ainten las regiuns rumantschas pretendan oz da rinforzar las structurass existentas ed augmentar igl domber digls collaboratours regiunals. Sch'ins risguarda igls camps da lavour d'en singul collaboratour cun: animaziun, integraziun, translaziuns, ediziuns, scola e furmaziun, furmaziun per carschias, turissem, baselgia, traffic, taimp liber, ambient, elaboraziun da singuls projects e.u.a. stò ins constanter tgi la dotaziun da persunal na sattisfò mai ple agl pensum tgi stuess neir liquido. Dasperas dovrà igls collaboratours blera energieia per lavours tg'igl cantun vess da liquidar (meds d'instrucziun) e ston sa fatschantar menzia bler cun dumondas da scola e d'instrucziun tgi èn tgossas digl cantun.

Projects novs

L'URS intenda ena discussiun cun la suprastanza dalla Renania per uneir eventualmaintg las dus uniuns las pi pitschnas URS + Renania (suletta-maintg Val Schons) ad ena suletta uniun sot igl tetel: Grischun central. Uscheia furmessan Surselva, Grischun central e Nagiadegna mintgamai ena regiun cun tgira da territori.

Per saveir adampleir igl pensum do a chella regiun, stuess igl domber da persunal neir augmento sen 3 persungas an piazza cumplagna, uscheia tgi las lavours pudessan neir reparteidas sen ples persungas. La reparti-ziun an Surses, Val Alvra, Schons e Tumliastga duess esser garanteida mintgamai cun ena piazza da 100%. Ultra da chegl stuess la regiun Grischun central neir dotata cun ena piazza d'administraziun da 100%. La suprastanza dall'URS vass ainten chella fusiun en rinforzaint dallas dus uniuns.

Support alla LR

Igl taimp passa ed igl mond sa meida. Uscheia stuaron er las structurass dalla LR e dallas uniuns affiliadas neir sottamessas ad ena regiuvinaziun. Percheigl sustigna l'URS las fadeias tgi vignan fatgas igl mument cun l'ANALISA interna/ANINT.

Instanza a Berna

Cunaschaintmaintg savainsa tgi las instanzas agl cantun ed alla confederaziun pretendan ena documentaziun actuala, vasta e detagleda. Malgro la schleta situaziun finanziaria dalla confederaziun stò la Rumantscheia betg sa nuspeir da dumandar en import pi grond alla confederaziun, noua tg'ins stò far valeir la necessitad urgenta d'en augmaint finanziel.

L'URS sustigna la necessitad d'ena nova instanza alla confederaziun per en sustign commensuro agls basigns. Uscheia duess la LR imponder igl proxim taimp blera forza an favour dall'istanza. Igl mument para dad esser favorevel per nous ed igl è da nizzigier la schanza per far en pass curaschous e decisiv pigl futur.

b) vocabulari surmiran sen internet

Igl departamaint d'educaziun, cultura e protecziun digl ambiaint cantunal sustigna la realisaziun d'en vocabulari sen internet cun ena somma maximala da 10 000.– fr. Cuntrari agl intent uriund da realisar en project autonom ò la suprastanza dall'URS decida da realisar ansemen cun igl CCM, Laax en glossari electronic idiomatic. La fegnameira primara è d'integrar uscheia er la generaziun giovna aint igl process da labour e d'avischinaziun.

c) analisa externa dalla Leia Rumantscha/ANINT+

Siva dalla ANINT ò la suprastanza dalla LR decida an cuminanza cun las uniuns affiliadas d'examinar er las structurass externas. Igl status quo duess neir analiso e propostas per en nov avigneir duessan neir formuladas. Per l'URS fò Ursus Baltermia, Salouf, part dalla gruppa da project.

d) logo communabel cun la Leia rumantscha

A caschung dalla dieta annuala dalla LR digls 05-04-03 ò Gioni Fry preschento propostas per en logo communabel per la LR e las uniuns affiliadas. La suprastanza dall'URS benevainta tal project ed ò decida da collaborar.

3. EDIZIUNS

a) Pagina da Surmeir

La Pagina da Surmeir cumpara igl 2003 an sia 57avla annada. Igl domber d'abunentAs monta actualmointg a 1700. Siva digl 2001 monta igl prietsch d'abunamaint monta 79.– fr. Igl caporedacter Peder Antona Baltermia, Salouf, vign sustignia ed er substituaia durant la sia assenza u vacanzas antras Gion Nutegn Stgier, Sur.

Igl chint annual dalla PdS 2002 na cuntainta betg. Pi ots costs da stampa ed er ena diminuiziun d'antradas d'inserents caschungan en resultat betg favorevel. Igl deficit da 33 272.30 fr. ò mutivo da decider enqualtgi maseira urgenta;

- igl sustign per la redacziun vign restranschia sen 1 mez de l'emda (max. 6000.– fr.)
- igls costs per la collaboraziun da redacziun incl. substituziun da vacanzas vignan plafonos (max. 15 000.– fr.)
- igl volumen da mintg'ediziun vign limito (max. 20 paginas)

b) Sulom surmiran

An collaboraziun cun dr. Erica Lozza Pasquier e Reto Capeder ò Rina Steier, scu redactra responsabla, realiso la 12. ediziun digl Sulom surmiran «Strign e magia, streias e striuns», ena tematica fascinonta ed interesanta tgi amplaniss blers codeschs.

Cun la 12. ediziun digl Sulom surmiran bandunga Rina Steier la redacziun. L'URS angraztga cordialmaintg a Rina per la sia nunstanclantevla lavour. Graztga a Rina Steier ò igl Sulom surmiran obtignia rancunanschientscha ainten l'antiera Rumantscheia.

La redacziun pigl Sulom surmiran 2004 surpeglia Francestg Schmid, Riom.

4. Sustigns

Er durant igl davos onn da gestiun ò la suprastanza dall'URS concedia divers sustigns per occurrenzas e projects da tot gener:

- Gasetta «Punts» 1000.– fr.
- Pro Juventute Alv. – Belfort (pass da vacanzas) 500.– fr.
- De rumantsch dallas mussadras garanzeia deficit
- DC Cool e sexy 1000.– fr.
- DC Lain fabular 1000.– fr.
- Center Didactic Online 2000.– fr.
- Cultura agl casti da Riom 3000.– fr.

5. Donaziun

Gion Peder Thöni, Stierva/Riehen ò offeria all'URS igl sies relasch litterar. L'URS angraztga cordialmaintg agl sies commember d'onour. Las formalitads da dretg duessan neir regladas ainten en contract da donaziun.

6. Commemoraziun

Peder Cadotsch, Savognin/Lucerna, poet e scribent, ans ò banduno igls 20 da zarcladour 2003 per adegna. Las sias ovras veivan anavant ed an spezial vivaron las sias poesias ainten la canzung.

Piglier adia vainsa stuia er d'Ambros Sonder, Salouf/Zug, professor da lungatgs alla scola media a Zug, ed ansemen cun Mena Grisch, igl autour digl vocabulari da Surmeir. Nous angraztgagn per lour angaschamaint perlungatg e cultura e giavischagn agls noss defuncts igl pôss perpeten.

7. Angraztgamaint

Alla fegn en angraztg fitg a tots incaricos, uffizials ed er a tot(a)s simpatisantAs en paiadia pigl angaschamaint an favour dalla promoziun e digl mantignamaint digl noss lungatg rumantsch.

Igl president: Corsin Farrér

Rapport annual digl collaboratour regional 2002/2003

Cugl rumantsch ans muantainsa sen en spei adegna pi strèt, bagnsavond tgi schi crudagn, crudainsa ainten mangs tudestgs. Schi nous vurdagn per exaimpel sen las tendenzas da collaboraziuns e/u fusiuns da cumegn e/u scolas rumantschas e tudestgas, tgi vignan discutadas er ainten la nosa regiun, schi stuainsa constatar bod mintg'eda: *igl rumantsch vign sot las rodas ... e strousch ensatgi tgi fò mucs*. Pertge betg? Bagnsavens capetigl tg'igls agens capituleschan giu egn ed igl bolan per «fanaticher» u «rumantschung». Chegl è savens er igl mument, noua tgi nescha malaveta, indifferentadad ed alla fegn resignaziun. Igl taimp dad oz ans mossa veaple, tg'igl è neiras ouras per en pansar surregional ainten la Rumantscheia, las singulas forzas na tanschan betg ple, i dovra la persvasiun ed igl angaschamaint da blers per tgi lungatg e cultura rumantscha surveivan igl proxim tschentaner.

Sling – Sarvetsch linguistic

Igl antier sarvetsch linguistic tgi procura translaziuns per cumegn, instituziuns, baselgia, uniuns ed organisaziuns, ma er per privats, è oz egna dallas pi grondas incumbensas, tgi ò pero en fitg grond effect. Igl taimp da lavour per translaziuns è s'augmento enormamaintg ed occupescha ena gronda part dalla lavour digl collaboratour regiunal. Igl priivel è pero chel, tgi tot vign surdo angal ad ena persunga, chegl tgi è a lunga vista franc betg igl scopo.

Sot chel tetel lessa er menziunar igls differents lectorats e las numerosas correcturas per tot las ediziuns.

Meds d'instrucziun

Igl onn scadut è nia elaboro e stampo igl codesch da lungatg e da lavour per la 3. classa. Daniela Cina, Petra Uffer, Luzia Plaz ed igl coll. reg. èn stos responsabels per la versiun surmirana. I sa tracta d'ena seria da codeschs tgi vign cuntinuada onn ad onn anfignen la 6. classa. Dasperas vignan er fatgas translaziuns ed adattaziuns da matematica, mademamaintg per la 3. anfignen 6. classa. Chegl è incumbensas paedas digl cantun e tgi datan gronda lavour.

Pigls curs da rumantsch surmiran è oss avant mang en curs da rumantsch cumplet «An lengia directa» cun 19 lecziuns ed ena CD-rom cugls diavlogs.

Dumondas da scola

Scu collaboratour regiunal e president dalla conferenza rumantscha digl Grischun central vaia da ma fatschantar veaple da dumondas da scola an spezial per la scolaziun dalla magistraglia, meds d'instrucziun (oss er an rg), e novissimamaintg er daple cun la dumonda dall'introducziun digl rumantsch grischun an scola. Gist chella dumonda stò neir preparada fitg

bagn per betg caschunar en desaster cumplet. Cò stuess neir tratg an îgl ena decisiun regiunala per tot las scolas rumantschas da Sur- e Sotses.

Curs da rumantsch

An collaboraziun cun l'uniun turistica da Savognin èn nias organisos er igls curs da rumantsch da stad, manos da Rina Steier e da Petra Uffer. Durant igl onn on gia li a Casti e Savognin 5 curs da rumantsch cun 29 participants.

Scuntrada e furmaziun Surmeir (SFS) e Grischun central

Siva digl avost 2000 exista ena collaboraziun tranter la SFS Surmeir e tala dalla corporaziun regiunala digl Grischun central. La proporziun digls lungatgs na cuntainta pero betg. Dasper igls curs da lungatg tgi vignan offerias, duess agl avigneir aveir li aglmanc en'excursiun e/u en referat rumantsch ad onn cun ena tematica specifica. Angal simpels curs da lungatg per RumantschAs na teiran betg.

Teater

La gruppa «Teater Val Alvra» festivescha chest onn igl 10. anniversari e la Tribuna sursetra ò festivo igl onn passo igl 20. anniversari. Tottas dus gruppas on pero lour difficultads d'exister anavant ed i savess esser tgi niss furmo ena suletta gruppa da teater regiunala. Igl interess pigl teater sa restranscha oz puspe fitg sen las gruppas localas, an spezial dallas uniuns da cant e giuventetna, uscheia a Savognin, Riom, Salouf, Tinizong e Casti.

Ena preschentaziun da muntada surregiunala è neida realisada da Giovanni Netzer cun «Federico» a Brinzauls, an collaboraziun cun ena gruppa da giuieders e giuiedras ad hoc. Chel teater ò fatg part digl project «ansaina» tgi corra igl mument scu impulsuristic/economic an Val Alvra.

Ediziuns e vendita da codeschs

Nous ans dagn fadeia da realisar mintg'on littertura nova per unfants e/u tenor pussebladad er per carschias. La dumonda per litteratura per carschias è pero fitg maira. Igl 2002/03 èn neidas realisadas las sequentas ediziuns:

- «Willibald, igl pignoul da Nadal», da Karl Rühmann, ansemen cun la Renania;
- «Ta desda, ursign, gl'è Nadal» da Udo Weigelt, ansemen cun la Renania;
- «Anghels, glioirs e baloccas», 24 istorgias d'advent e Nadal da Brigitte Weninger;
- «Surmeir 2003», calender an commemoraziun da 50 onns siva la mort da pader Alexander Lozza e 20 onns siva la mort da Leza Uffer;
- «Poesias», pader Alexander Lozza. Cuvertas novas agl rest digls codeschs;

la Leia rumantscha ò edia:

- «En UFO ainten scola», translato da Luzia Plaz-Sonder, Savognin, lectura per scolars;
- «Istorgiettas d'animals», translato da divers scolars dalla scola cantunala cun Violanta Spinaz Bonifazi, Lai;
- «Crappa da sulada/Pflastersteine» da Linard Candreia,
- «Flurs» (ed. URG, Coira);

Sot chella rubrica menziunescha gugent er la vendita da codeschs, cartas e DCs per radond 20 000.– fr. Angraztg a tots chels tgi compran las nossas ediziuns.

Acziuns spezialas

Notg da rachints alla biblioteca populara a Savognin

Fiera da codeschs a Savognin, Lantsch, fiera da Nadal Savognin

De da scolaziun per la magistraglia surmirana/conferenza rumantscha

Angraztgamaint

Igl Radio rumantsch ò stgaffia igl slogan «Tgi che sa rumantsch, sa dapli». Tgi chegl constat vaia betg da dilucidar. Impurtant ègl pero tgi nous dovrn er chel «rumantsch, e seia chegl persunalmaintg, an famiglia, scola, cumeugn, regiun e cantun. Angal alloura na perda igl slogan betg la sia muntada. Angraztg fitg, igl slogan è bung!

Igl collaboratour regional: Reto Capeder

Suprastanza

President

Vicepresidenta ed actuara

Cassier

AssessurAs

Delegà da la Meirana

Revisurs da quint

Pagina da Surmeir

Sulom surmiran

Corsin Farrér, Stierva

Ida Fravi-Baselgia, Lantsch

Martegn Caspar, Riom

Daniela Cina, Tinizong

Filip Dosch, Cunter

Pia Plaz, Savognin

Gion Capeder, Casti

Gregor Spinaz, Sur

Joachim Wasescha, Savognin

Peder Antona Baltermia, Salouf

Reto Capeder, Savognin

Erika Lozza, Lucerna

Rina Steier, Savognin

6.6 Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

L'onn 2003 è stà in onn da consolidaziun per suprastanza e secretariat da la USR. Las midadas structuralas, iniziadas da la radunanza extraordinaria dals 20 d'october 2001, èn sa cumprovadas.

La radunanza generala extraordinaria da quella giada aveva concedì in temp d'emproma a la nova suprastanza. Quel temp scroda cun la radunanza generala dal mars 2004. Durant questa perioda da transiziun sa cumpona la suprastanza sulettamain da trais commembers. Ella ha l'incumbensa da crear in secretariat e da simplifitgar l'organisaziun da la USR. Suenter quest temp d'emproma vegn la radunanza generala a decider, sche la restructuraziun da la USR duess vegnir mantegnida e fixada en ils statuts da l'uniun u sche l'Uniun duess vegnir manada vinavant scu pli baud, quai vul dir sin basa dals statuts stipulads da la radunanza generala l'onn 1993, resp. 1998.

La suprastanza da la USR sa cumpona l'onn 2003 da Giovanni Netzer (president), Clo Duri Bezzola (assessor) e Fabiola Carigiet (assessura). Entaifer la suprastanza èn las ulteriuras incaricas repartidas sco suonda: il president è medemamain responsabel per la cassa, Clo Duri Bezzola è redactur da la Litteratura e Fabiola Carigiet è actuara. Plinavant èn stads activs per nossa uniun: Clo Duri Bezzola, Linard Bardill, Göri Klainguti, Giovanni Netzer e Gisula Tscharner sco delegad(a)s a la LR, Aita Dermont, Gion Peder Thöni, Oscar Peer e Jon Nuotclà sco suppleant(a)s, Rico Tambornino e Linus Berther sco revisurs da quint.

A la radunanza generala dals 29 da mars avain nus pudì retschaiver Claudia Cadruvi scu nova commembra. Cun ella cumpiglia l'Uniun da scripturas e scripturs rumantschs 69 commembers e commembras. Dus commembers avain nus pers tras mortori: Jacob Michael ed Alfons Maissen. Tuts dus èn stads durant blers onns commembers da la USR ed han dà ad ella profil e substanza.

Quatter commembers da nossa uniun han retschavì premis culturals. La regenza dal chantun Grischun ha surdà ils 14 da november il premi cultural dal chantun Grischun ad Oscar Peer per sia ovra rumantscha e tudestga. Tresa Rùthers-Seeli ha retschavì in premi da renconuschientscha, Dumenic Andry e Claudia Cadruvi in premi da promoziun.

Er quest onn han ils simpatisants da la USR sustegnì nossa uniun. Grazia fitg.

Ils 13avels Dis da litteratura èn vegnids organisads e realisads dal comité che sa cumpona da Guadench Dazzi, Mirta Nicolay, Anita Simeon e Claudio Spescha. La lavur instancabla dal comité ha persvadì danovamain. La suprastanza da la USR engrazia al comité per l'engaschament, la perseveranza e las ideas che dattan als Dis da litteratura color e vita.

Clo Duri Bezzola ha procurà er l'onn 2003 per la cuntinuaziun da nossa revista litterara, la «Litteratura». Durant ils Dis da litteratura 2003 a Domat ha el preschentà la Litteratura 25 sut il motto «Ils spierts che jau clom». A chaschun da la preschentaziun da la revista ha el raquintà dals emprims onns da la Litteratura. La Litteratura è la revista, l'organ principal da nossa uniun e la meglra pussaivladad per commembers e simpatisants da publitgar lur texts.

Clo Duri ha er organisà il «Lavuratori da scriver creativ» dals 26 fin ils 30 da matg 2003 a Boldern sper Turitg. Il lavuratori è stà sut il motto «Co tgir jau mias vatgas?» ed è vegnì manà dal scriptur e psicolog Jürgen vom Scheidt da Minca.

La USR ha er durant il 2003 pudì sustegnair prelecziuns dad auturs ed auturas; er dal post da lectorar èsi vegnì fatg diever.

Il secretariat è vegnì manà dad Ines Gartmann: durant l'onn passà ha ella examinà las midadas administrativas dalla USR e dà impuls impurtants. Benedetto Vigne ha gì quità da la website (www.usrum.ch), la fanestra la pli actuala da la USR.

La USR ha perspectivas: la suprastanza ha impundì bler temp per formular e ponderar novas estructuras per la USR. La finamira è stada quella dad effectivar e professionalisar vinavant nossa lavur. La suprastanza vegn a preschantar novs statuts a chaschun da la radunanza generala 2004 da la USR che vegn ad avair lieu ils 27 da mars a Cuira. Quels statuts duessan gidar anc meglia a la USR da cuntanscher sias finamiras e da sustegnair la litteratura rumantscha sco tala.

Il president: Giovanni Netzer

Suprastanza

President e cassier
AssessurAs

Revisurs da quint
Redacziun «Litteratura»

Giovanni Netzer, Savognin
Clo Duri Bezzola, Männedorf
Fabiola Carigiet, Berna
Linus Berther, Rico Tambornino
Clo Duri Bezzola, Männedorf

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

delegads:
Clo Duri Bezzola, Männedorf
Linard Bardill, Scharans
Göri Klainguti, Samedan
Giovanni Netzer, Savognin
Gisula Tschärner, Veulden

suppleant(a)s:
Aita Dermont-Stupan, Laax
Jon Nuotclà, Cuira
Oscar Peer, Cuira
Gion Peder Thöni, Riehen

Nossa adressa da contact:
Ines Gartmann
Bügl suot 100
CH-7525 S-chanf

Tel. 081 954 25 34
e-mail: inesgartmann@hotmail.com

6.7 Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

I. Gremis da la CRR

La **radunanza generala**, noss organ suprem, ha gì lieu ils 7 da zercladur 2003 a Donat. Sper las tractandas ordinarias cun in referat dal directur Bernard Cathomas davart las perspectivas e la strategia da Radio e Televisiun Rumantscha (RTR) per ils onns 2003–2006, avain nus onurà Arnold Spescha ed ils chors virils rumantschs da la Bassa cun il premi CRR. Plinavant avain nus prendì cumià da Peter Schellenberg, il directur da DRS e da noss meritaivel commember dal Cussegl regiunal, Paul Michael, che vegn substitui en quel gremi l'onn proxim da Casper Nicca. La vischnanca da Donat e sias uniuns èn sa dadas bregia d'embellir la scuntrada bainfrequentada, cun grond success. La vigilia da la radunanza èn sa radunads il Cussegl regiunal e la prominenza cirquitala a Donat.

Il **Cussegl regiunal** è sa reuni l'onn da rapport a 4 sedutas plenaras, dedigadas a las tractandas statutaricas ed a discussiuns e contacts cun ils responsabels da RTR e dal Directori, tranter auter era cun il directur general da SRG SSR idée suisse, Armin Walpen, che prenda regularmain part a las sedutas dal Directori e dal cussegl. Quest onn ha era il nov president dal cussegl d'administraziun da la SSR, Bernard Münch, visità ina giada il cussegl. Il tema general da las visitas da Berna è stà surtut il **project da la nova lescha naziunala da radio e televisiun**, che vegn tractà la primavaira 2004 dal cussegl naziunal. La nova lescha è vegnida cuada ora durant plirs onns en l'administraziun federala e sunter en la cumissiun dal cussegl naziunal e na porta per la SRG betg ina meglieraziun, anzi plitost dapli cumplaziuns cun dapli administraziun e restricziuns. Ella na fiss betg necessaria per il bainesser da nossa instituziun cumprovada. Sch'ì reussescha dentant als represchentants favuraivels ad in servetsch public raschunai-vel da trair ora inqual dent da tissi cun resguardar las atgnadads ed ils bagens d'ina Svizra eterogena e pluralistica cun sias minoritads, lura è la lescha nova acceptabla.

Il **Directori** ha acceptà en sias 6 sedutas la nova strategia da fatschenta per ils onns 2003–2006 sin proposta da la direcziun, el ha approvà il statut da la direcziun RTR e la nova structura dal radio ed elegì Erwin Ardüser sco manader dal radio. Plinavant ha il Directori approvà il project concernent **la nova chasa da medias a Cuira** per mauns dal cussegl d'administraziun da la SSR.

A tut ils gremis administrativs, a la direcziun ed a tut las collavuraturas e collavuratur engraziels jau qua per la buna lavur e per il bun spiert che regia en nossa chasa.

La CRR ha già fin la fin dal 2003 762 commembers.

II. Gremis da SRG/SSR e DRS

Il president CRR fa part ex officio dal cussegl d'administraziun SRG (enfin ussa numnà ZRA), il gremi suprem da l'instituziun naziunala. Là avain nus già la chaschun da concluder definitivamain davart **la nova chasa da medias a Cuira, ch'è vegnida approvada unanimamain**. Sin fundament da quest conclus han ins ussa pudì entschaiver cun las lavurs d'execuziun, che duessan esser terminadas la fin da l'onn 2005.

Il tema central tant tar la SRG sco tar DRS è stà ed è anc adina la nova lescha da radio e televisiun, ch'ins na vul betg impedir, dentant modifitgar en quel senn che nossa instituziun naziunala possia resister tant a la concorrenza dals emetturs commercials privats sco er a la concorrenza dals emetturs da l'exteriur. La SRG SSR idée suisse ha ina gronda incumbensa en il servetsch public ch'ella po ademplier mo en libertad moderada e sustegnida dal maun public.

*Per il Directori ed il Cussegl regional CRR:
Luregn Mathias Cavelty*

Suprastanza

*President
Vicepresident
Assessurs*

Dr. Luregn Mathias Cavelty, Cuira/Schluain
Remo Godly, Cuira/Zernez
Duri Bezzola, Scuol
(numnà dal Cussegl federal)
Martin Quinter, Mustér
Armin Walpen, directur general da la SSR
(ex officio)

6.8 Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Las festivitats 200 onns Grischun en la Confederaziun èn passadas senza grond influenzer noss mintgadi. Insaquants èn bain stads preschents a questa occurrenza a Turitg, ma ella sa drizzava segir plitgunsch als Turitgais che a nus Grischuns en la Bassa.

Pli gronda è stada la preschientscha dal rumantsch en la Bassa entras ils numerus concerts da chors virils e chors maschadads. L'URB ha er quest onn sustegnì ils chors virils da Berna, Lucerna, Turitg e Zug. Els ans han offert cuminaivlamain in magnific concert da Nadal cun chanzuns rumantschas. Blers da noss commembers èn activs en in u l'auter chor en lur regiun. Ensemen cun umens e dunnas da lingua tudestga e taliana demussan els ed ellas che noss linguatg matern viva e prosperescha.

Il rumantsch na duai betg mo sa preschentar en la Bassa ed a l'exteriur en furma da folclora turistica, ma er sco realitad, entras persunas che fan diever dad el.

Radunanza annuala

Per ina giada essan nus sortids da noss «circul magic» Lucerna-Zug-Turitg ed avain organisà la radunanza annuala a Winterthur. Cumbain che la tematica avess pudì interessar ina massa glieud, è la participaziun stada magna. En regions nua che mancan uniuns u chors rumantschs, n'è l'interess betg avant maun.

La radunanza ha elegì da nov en suprastanza Cristian Kober, Stäfa/Punt-raschigna e Romeo Sgier, Lucerna / Tersnaus. Els èn ussa responsabels per projects e publicitad.

Suenter la part statutara ha Reto Pfister, president communal da Schlans, mussà en in moda clera e simpatica, co ch'els han vivì e survivì las malauras da l'atun 2002.

Lavur en suprastanza

Ussa che la suprastanza è danovamain cumpletta, avain nus ans mess cun nov schlantsch vi da la lavur. Las trais sesidas èn stadas tranter auter de-ditgadas a tematisar la situaziun da la Rumantschia en la Bassa, nossas pussaivladads, noss limits. La dieta dals 17 da schaner a Turitg «Rumantsch muribund?», organisada da Cristian Kober, è stada in dals fritgs da questas ponderaziuns.

In auter tema: Tge consequenzas po la recepziun da la QL avair per l'URB. Ils emprems discours pertutgant ina collavuraziun pli stretga han gi lieu. La suprastanza è adina bain represchentada als colloquis da dr. Mevina Puorger a l'universitad da Turitg, ina buna occasiun d'entupar Rumantschs e Rumantschas engaschad(a)s. Er als contacts cun autras uniuns en la Bassa avain nus dà gronda paisa.

Fegliet

Las quatter ediziuns da quest onn èn stadas deditgadas a differents temas: Chalandamars; resultats da la dumbraziun dal pievel; emprender rumantsch, curs, colloquis, prelecziuns; advent, Chant da Goita. Nus avain fatg attent sin occurrenzas en la Bassa ed en il Grischun, sin novas ediziuns ed er rapportà da quellas.

Il dumber da l'ediziun è s'augmentà ed ils resuns èn positivs. Il «Fegliet» è savens l'emprim contact tranter Rumantschs e l'URB.

Perfin la Biblioteca naziunala s'interessa per nossa publicaziun.

Commembers

Il dumber dals commembers singuls è creschì a 76 personas. Ultra da quai èn las uniuns rumantschas e las societads grischunas che eran las fundaturas da nossa uniun envidadas a sa participar a nossas activitads.

Engraziament

En num da la suprastanza less jau engraziar a quels che han sustegnì l'URB durant l'onn, oravant tut a la Lia rumantscha per lur sustegn finanzia, strategic e moral, ma er a tut quels che s'èn engaschads en ina u l'autra furma per la chausa rumantscha en la Bassa.

La presidenta: Cilgia Vital

Suprastanza

Presidenta

Vicepresident

Secretariat

Cassiera

Actuar

Assessur

Revisurs da quint

Cilgia Vital, Goldach SG

Cristian Kober, Stäfa ZH

Erica Vonmoos, Turitg ZH

Lidia Deuber-Casutt, Hünenberg ZG

Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD

Romeo Sgier, Lucerna LU

Adalgott Berther, Dallenwil NW

Werner Holderegger, Wil SG

Delegad(a)s

Cilgia Vital, Goldach SG

Cristian Kober, Stäfa ZH

Erica Vonmoos, Turitg ZH

Romeo Sgier, Lucerna LU

6.9 Giuventetgna Rumantscha

GiuRu

Ils 11 da schaner ha gì lieu la radunanza generala cun elecziuns! Buna-main tut la suprastanza è vegnida elegida da nov. Restà è be Martin Malgiaritta sco cassier. Nov èn entrads en uffizi: Chatrina Josty, presidenta, Martin Cantieni, vicepresidente, Oliver Nyffeler, actuar ed Annatina Dermont, assessura.

Activitads

A l'entschatta da l'onn avain nus reorganisà nossa glista dad adressas dals commembers e fatg ina nova homepage. Suenter quellas lavurs ha l'onn propi pudì cumenzar:

Piazza grande aveva num l'occurrentza che ha gì lieu ils 26 d'avrigl en l'Arena a Cazas. Piazza grande era ina da las festas uffizialas per il giubileum da 200 onns chantun Grischun en la confederaziun. In pèr da nus eran en la gruppa da preparaziun per l'occurrentza. Ensemen cun Ursina Campell e Catia Tschuor avain nus fatg propostas per il program. A la discussiun sin la Piazza grande cun il tema «giuventetgna» han divers commembers da la GiuRu prendì part.

Il zercladur avain nus organisà noss emprim **workshop cun il tema film**. Uschia avain nus envidà Daniel Candinas per instruir las chaussas ed ils tricks technics e per l'«acting». Per il giugar avain nus engaschè l'actura Marietta Jemmi. La fin d'emna dals 21 e 22 da zercladur avain nus giugà e filmà a Scuol. Il resultat èn in pèr scenas mez improvisadas che nus avain preschentà il november a chaschun dals Dis da litteratura a Domat.

L'Open Air Val Lumnezia è stà sin il program da la GiuRu la fin da fanadur. Nus avain puspè gì in stan ensemen cun LAS PUNTS e LA ROMANIA DA GIUVENTETGNA. Er sche noss stan era fitg pitschen ed improvisà ha blera glied visitià el e fatg il gieu cun nossa roda da fortuna. Da gudar devì ediziuns da punts, cds e naturalmain il **condom rumantsch** che ha gì sia emprima preschentaziun a l'open air. Il condom rumantsch ed en spezial il layout da quel avain nus fatg ensemen cun l'agid cunter sida da Geneva.

Festival da film rumantsch, hai puspè gì num suenter dus onns. Il festival ha gì lieu dals 8 als 11 d'october a Glion. Quatter dis films rumantschs en quatter differents lieus a Glion è stà il motto dal festival. La GiuRu è stada da la partida sco sponsura ed en grond dumber sco aspectatura.

Als **Dis da litteratura** a Domat avain nus pudì mussar, ensemen cun las punts, tge che nus avain fatg quest onn. Mussà avain nus las scenas dal workshop da film che nus avevan fatg a Scuol ed il gieu cun la roda da fortuna da l'open air Val Lumnezia. Il team da punts è era stà da la partida il november a Domat ed ha preschentà l'emprim „roadmagazin e road-movie rumantsch».

Contacts internaziunals

Era quest'onn avain nus tgirà ils contacts cun noss amitgs dad autras minoritads.

L'avrigl è ina delegaziun da la GiuRu sa participada al seminari da Pasca a St. Jakob, Carinzia, da la minoritad slovena en Austria. En divers workshops e referats è vegnì discurrì davart temas e problems che pertutgan la minoritad slovena ed era la situaziun da dretg da tut las minoritads europeicas. Prendì part al seminari han Annatina Dermont, Martin Cantieni, Dario Klaiss, Oliver Nyffeler e Chatrina Josty.

Il fanadur ha gì lieu il proxim inscunter internaziunal. Oliver, Annatina ed jau essan stads en il Tirol dal sid. Il «Südtiroler Jugendring» aveva organisà l'inscunter cun il num **Sternwanderung**. E co ch'il num di avain nus fatg ina tura da dus dis e passentà quatter dis en ina chamona, ensemen cun giuvens da la minoritad danaisa da la Germania, cun ils Fris dal vest e cun ils Tirolais dal sid e divers Ladins.

Il settember ha gì lieu il segund seminari da l'onn 2003, il **seminari d'atun**. Per quel avain Oliver ed jau fatg in viadi en Rumenia, a Timisoara, ina citad prest ungaraisa. Il seminari era organisà da la Miszsz, l'organisaziun da giuvens ungarais en Rumenia. En quels quatter dis da seminari è vegnì lavurà bler e bain per il svilup da la YEN (Youth of European Nationalities). La GiuRu ha surprindì ina nova incumbensa en la YEN, numnadamain da tgirar ed actualisar la homepage www.yeni.org. Discutà avain nus cun la suprastanza da la YEN era già davart il seminar d'atun 2005 che ha lieu en terra rumantscha.

L'onn 2003 avain nus gì diversas visitas internaziunals. La suprastanza da la YEN ha fatg ina visita a Cuira e cumbinà quella cun ina seduta da suprastanza en Chasa rumantscha (in grazia fitg a la Lia per avair mess a disposiziun las localitads!). Nus avain anc gì autras visitas da l'ester. **Arek Luba**, da la minoritad tudestga en Pologna ans ha visità l'october.

Engraziament

A tut quels che han sustegnì la Giuventetgna Rumantscha en in moda u l'autra! Grazia fitg!

Durant l'onn da gestiun da PUNTS (november 2002 – october 2003) èn vegnidas producidas 12 ediziuns da la gasetta giuvna – per il plaschair da redactors e lecturs senza problems pli gronds u incaps. Quest onn da PUNTS è stà in onn signifitgà da midadas, da la tschertga suentar l'identitad e dapli schurnalissem en la gasetta.

Puntissimos

Ils 12 puntissimos da quest onn èn stads cronologicamain: sortida, famiglia, receipts, magia, nair, boulevard, brisant, niv, open air, illegal, lifestyle e cumpost. Temas sempers tar la crititga da la gasetta giuvna èn il cuntegn – ina giada dapli ed ina giada main schurnalistic – ed il layout. Tut en tut pon ins dir che PUNTS ha producì 12 bunas gasettas – senza dentant trair a niz tut il potenzial dals giuvens scripturs rumantschs. Tar il layout vali da dir ch'el ha già bleras ideas, ma che la legibladad dals texts ha per part patì giudlunder.

La rubrica da Hildegard vs. Clotilda n'exista betg pli, er il film dal mais vegn a svanir cun Curdin Fliri. Persuenter chattan ins en mintga numer statements tar ina dumonda, il container, la tuppa schnorra ed en futur er la moto e la samantha.

Il 10avel onn da PUNTS ...

Il matg 2003 ha cumenzà la 10avla annada da la gasetta giuvna. Il puntissimo da quest numer 108 è stà «brisant» – damai che la pli emprima gasetta da PUNTS aveva già il tema «politica». Quella ediziun tutga ord punct da vista redacziunal tar ina da las meglieras da quest onn. Ella è infurmativa, tuttina divertenta e differents polichers giuvens vegnan cunfruntads cun las medemas dumondas. Quai è stà l'emprim numer suentar il cumenzament da la guerra en l'Irac.

Davent da quest numer n'ha er la scrittira dals texts betg pli già la color naira. La responsabla per il layout, la Theres Jörger, aveva menziunà quest giavisch. Per il rest da l'onn ha la color da la scrittira varià.

... e sulegl, musica, e la roda da cletg

In dals puncts culminants è stada l'ediziun Open Air, numer 110, ch'è cumparida il fanadur a chaschun dal 19avel Open Air Val Lumnezia. En quest numer vai per festivals da musica en general e per quel en la Val Lumnezia en spezial. Cun quest numer, en format A5, han las PUNTS occupà insembel cun la GiuRu e la Romania da giuventetgna in stan a Cuschnaus. La roda da cletg a quest stan (Pajar u far punts!) è stada in'atracziun bain vesida e l'Open Air. Il gudogn finanziel da la roda da cletg è vegnì surdà a l'organisaziun da non-profit «esperanza».

Homepage

La pagina d'internet da las PUNTS – www.punts.ch – è puspè libra. Artigels actuals, infurmaziuns davart la gasetta ed ils redacturs, in cudescha da giasts ed il chat èn da vesair là – in grazia fitg a Gianni à Portas!

Persunal

Igl è stà in onn da midadas per PUNTS. En mintga regiun hai dà novs caporedacturs e la chauredacziun è vegnida engrondida a trais personas. Nova responsabla per il Surmeir è Gianna Sonder daventada. Ella ha remplazzà Valentina Camous. Rafael Camenisch, che vuleva en sasez far viadis pli lungs, è vegnì remplazzà per la caporedacziun sursilvana dad Ursin Lutz. Rafael Camenisch piglià part davent da quest midament da la chauredacziun che sa cumpona danovamain da trais personas. Ed en Engiadina ha la finala Mevina Feuerstein surpiglià la redacziun da Pia Valär.

Plinavant han las layoutista Theres Jörger e Lydia Wilhelm (ch'è stada occupada cun studis e lavur) dà da chapir ch'ellas veglian cun temp e pedametter da lavurar per las PUNTS. Er il secretari, Curdin Fliri, vegn remplazzà il november da Maurus Blumenthal.

Igl è sa mussà che quest nov team sa chapescha fitg bain, ch'il clima è stupent e ch'i sa lascha lavurar fitg bain uschia. Quest team ha alura er cun il temp intensivà il contact in tranter l'auter ed il barat d'ideas ed infurmaziuns.

Finanzas ed abunnentAs

Cun las finanzas n'èsi betg stà bain quest onn. Il quint da PUNTS serra tar entradas da 63 355.45 francs ed extradas da 71 573.25 francs cun in minus da 8217.80 francs. Gist a la fin da l'onn da gestiun ha PUNTS anc tschiff ina contribuziun singulara da 5000 francs da la Biblioteca engiadinaisa. Uschiglio avess il defizit munta a dapli che 13 000 francs.

In dals motivs per questa cifra cotschna è il fatg ch'i ha dà 12 gasettas empè dad 11. Plinavant n'hai betg già blers inserats ed il dumber d'abunnants n'è betg creschì.

PUNTS resta dentant en moviment: Cunzunt grazia al slontsch dal nov secretari preveda il budget per l'onn proxim naginas cifras cotschnas. Las pajas èn per part vegnidas reducidas, i dat pliras interpresas che fan in onn ditg en mintga gasetta inserats e PUNTS ha er dumandà a l'uffizi d'educaziun, cultura e protecziun d'ambient dal chantun Grischun per in sustegn fix mintga onn. La resposta n'è anc betg enconuschenta.

Il dumber d'abunnants munta vinavant a circa 570. Igl è ina finamira da dauzar quest dumber cun differentas acziuns.

PUNTS on the road

Damai ch'in proget cun la Televisiun Rumantscha è crudada en l'aua, èn inqual Puntist sa mess l'october sin via cun in pitschen bus per producir

l'emprim Road Magazin rumantsch. Questa ediziun, cun film, cumpara il november e vegn preschentada als 13avels Dis da litteratura a Domat. Ussa, suenter il viadi ed avant ils Dis, datti be dar dis che quest viadi vegn ad ir en las annalas da las PUNTS e che quest viadi è stà la ruta tar ina tscherta renaschientscha da la gasetta giuvna!

L'avegnir

Il proxim onn empermetta da daventar in fitg bun onn per la gasetta giuvna. Quai che restà cunzunt stabil è il moviment.

Suenter il Punts on the road regia ina fitg stupenta atmosfera en il team. La motivaziun è uschè gronda sco ditg betg pli ed il giavisch da nizzegiar il potenzial da las PUNTS è cleramain avant maun.

Las PUNTS vegnan ad empruvar da vender las gasettas, sa chapescha plitost pervi da la reclama che pervi dals repplis, a kiosks ed en tschertas stizuns. Plinavant vegn la nova ediziun mintgamai preschentada en La Quotidiana.

Las layoutistas Theres Jörger e Lydia Wilhelm vegnan a smetter. La Theres surdat avant d'èsser anc in raster per il layout als novs layoutists ch'èn Martin Cantieni, Roman Schmid e Donat Cadruvi.

Las finanzas paran da vegnir sut controlla. I dat inserents. Las pajas èn sbassadas, quella dal secretari vegn a depender da las entradas dad inserats.

Per l'onn vegnent stattan eventualmain en l'agenda da PUNTS: ina fin d'emna per producir ina gasetta ed in curs da schurnalissem.

La redacziun da PUNTS è sin buna via da daventar quai che la gasetta era ina giada (pli fitg che l'onn passà) – ina gasetta che ha da dir insatge e vul er far quai.

Nagins PUNTS senza ...

PUNTS n'avev nagina schanza dad exister senza l'agid finanziel da differentas uniuns ed instituziuns. Spezialmain vulan las PUNTS engraziar a la Lia Rumantscha ed a l'editura, la Giuventetgna Rumantscha (GiuRu). Plinavant a tut ils inserents, al Radio Rumantsch per il sustegn tut l'onn, a La Quotidiana, al team da l'Argo a Glion, a la stampa Spescha & Grünenfelder a Glion, als lecturs sa chapescha, ed a tut quels e quellas che sustegnan en x ina moda las PUNTS. In grond grazia fitg!

Per il team da PUNTS: Rafael Camenisch

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Chatrina Josty, Bravuogn
<i>Vicepresident</i>	Martin Cantieni, Sagogn
<i>Cassier</i>	Martin Malgiaritta, Müstair
<i>Actuar</i>	Oliver Nyffeler, Igis
<i>Assessura</i>	Annatina Dermont, Laax
<i>Delegad(as)</i>	Martin Cantieni, Sagogn Annatina Dermont, Laax Oliver Nyffeler, Igis Dario Klaiss, Dardin
<i>Suppleants</i>	Zegna Dosch, Cunter Armin Duff, Sumvitg
<i>RevisurAs da quint</i>	Thomas Candrian, Sagogn Corina Derungs, Vignogn

Team da PUNTS:

<i>Secretariat</i>	Maurus Blumenthal, Ruschein
<i>Chauredactur</i>	Rafael Müller, Mon Fadrina Hofmann, Scuol Rafael Camenisch, Domat

6.10 Cuminanza mussadras rumantschas

Nus suprastontas essan sentupadas el decuors digl onn per sis sesidas. Mintg'onn, tgirein nus era il contact cullas collegas dall'uniun da mussadras tudestgas, il KgGR e sentupein per sesidas communablas.

A caschun d'ina sesida ensemen cun las inspecturas, vein nus inoltrau la moziun, da saver pretender in agid da sustegn d'instruciuin era per gruppas grevas e buc explizit mo per in singul affon.

Ad in cuors gl'atun vargau, ei vegniu presentau in niev mied da scolaziun da lungatg per en scoletta: «Hören, lauschen, lernen». Nus essan loschas, dad saver far amogna il mied per romontsch – treis da nossas commembras han translatau el.

Alla radunonza generala dil settember, vein nus elegiu gest treis novas suprastontas per la CMR. Erica Rada-Spreiter ha supriu gl'uffeci da vice presidenta dad Elvira Casanova ed Annetta Derungs ei daniev cassiera per Isabelle Defuns-Gammoni. L'incumbensa da Natalina Robustelli-Gut sco assessura ha Tanja Badell surpriu. Simone Pedrun ei sco tochen dacheu actuara.

Ensemen cun mias quater collegas selegrel jeu sin in niev onn da lavur per la cuminonza da mussadras romontschas.

La presidenta: Cornelia Cathomen

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Cornelia Cathomen, Breil
<i>Vicepresidenta</i>	Elvira Casanova, Donat
<i>Actuara</i>	Sidonia Melcher, Ramosch
<i>Cassiera</i>	Isabelle Defuns, Glion
<i>Assessura</i>	Natalina Robustelli-Gut, Samedan
<i>Revisuras</i>	Ladina Casura, Samedan Anna Maria Bösch, Puntraschigna

7. RENDAQUINT DA LA LIA RUMANTSCHA 2003

Quint da gudogn e sperdita

	QUINT 2003		PREVENTIV 2003		QUINT 2002	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Contribuziuns						
Confederaziun	2 042 500		2 042 500		2 021 000	
Chantun Grischun	351 000		351 000		390 000	
Tschains da chapital	2 290		17 000		12 963	
Sustegns permanentes	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezialas	6 127		40 000		7 141	
Uniuns regiunalas		372 000		372 000		384 000
Uniuns surregiunalas		130 000		130 000		132 600
Diversas contribuziuns		48 450		43 000		61 600
Acziuns spezialas	280 536	404 826	170 000	272 000	449 782	613 418
Collavuraturis regiunals	28 913	567 004	12 000	585 000	15 319	541 590
Servetsch linguistic	46 451	339 092	47 000	406 000	41 564	321 934
Post d'infurmaziun		101 358		106 000		100 311
Post da translaziun	130 997	198 004	172 000	185 000	139 903	128 402
Post da teater		41 289		45 000		53 499
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	98 360		178 000		33 000	
Divers sustegns	10 500		15 500		3 700	
Vendita, ediziuns	256 942	336 680	208 000	283 000	206 516	306 310

	QUINT 2003		PREVENTIV 2003		QUINT 2002	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Scolinas	123 204	176 249	115 000	190 000	119 961	191 240
Curs	33 525	27 089	30 000	35 000	23 984	25 132
Administraziun						
Organs		72 670		73 000		71 632
Secretariat		452 701		434 000		342 063
Infrastructura generala		182 628		228 000		210 262
	3 416 347	3 450 040	3 403 000	3 387 000	3 469 832	3 483 993
Surpli entradas/expensas	33 693			16 000	14 161	
	3 450 040	3 450 040	3 403 000	3 403 000	3 483 993	3 483 993

Bilantscha per 31-12-2003

ACTIVAS	saldo per 31-12-2003	saldo per 31-12-2002
Daner current	253 756	436 092
Debiturs	79 885	131 940
Inventari	1	1
Activas transitorias	3 447	10 000
Chapital da gestiun	337 090	578 033
Maschinas e mobigliar da biro	2	2
Maschinas/vehichels da scolina	2	2
Participaziun e diversas	3	3
Total activas	337 097	578 040

PASSIVAS	saldo per 31-12-2003	saldo per 31-12-2002
Impegns a curt termin	154 620	377 656
Emprests	0	0
Projects	82 430	66 088
Donaziuns	1 323	14 933
Reservas	79 000	
Transitorias passivas	84 063	150 009
Chapital ester	401 436	608 686
Facultad	-64 339	-30 646
Total passivas	337 097	578 040
Total activas	337 097	578 040

**Finanzkontrolle des Kantons Graubünden
Controllo delle finanze del Cantone Grigioni
Controllo da finanzas dil cantun Grischun**

7001 Chur, Loestrasse 2, Tel. 081 257 32 73, Fax 081 257 21 75

RAPPORT DAL POST DA REVISIUN LIA RUMANTSCHA (LR)

Sco post da revisiun avain nus controllà la contabilitad ed il quint (bilantscha, quint da gudogn e sperdita) da la Lia rumantscha per l'onn da gestiun terminà ils 31 da december 2003.

Nossa controlla avain nus fatg tenor ils princips renconuschids che la controlla sto vegnir planisada ed exequida uschia ch'ins eruescha cun gronda segirezza sbagls essenzials en il quint annual. Nus avain examinà ils posts e las indicaziuns dal quint annual cun agid dad analisas e retschertgas sin basa d'emprovas da controlla. Plinavant avain nus giuditgà l'applicaziun dals princips da facturaziun relevant, las valitaziuns generalas e la preschentaziun dal quint annual sco entir. Nus essan da l'opiniun che nossa controlla saja ina basa suffizienta per noss giudicament.

La dimensiun da la controlla e nossas constataziuns pertutgant la controlla avain nus nudà en in rapport separà. Quest rapport avain nus elavurà per mauns da la regenza, da la suprastanza e da la cumissiun da gestiun da la LR.

Tenor noss giudicament correspundan la contabilitad ed il quint annual a la lescha ed als statuts.

Nus recumandain dad approvar quest quint annual.

Cuira, ils 31 da mars 2004

CONTROLLA DA FINANZAS

DAL CHANTUN GRISCHUN

H. Bollhalder
Chefrevisur

A. Lanfranchi
Manader da secziun

Indicaziuns sur dal pictur-artist Gioni Defuns

Il fegl da purs è naschì 1967 e creschì si a Darvella, Trun.

Il psicoterapeut

- 1987 matura a la Claustra da Mustér
- 1993 licenziat a l'Universitad da Turitg en ils roms psicologia, psicopatologia e rumantsch
- 2001 finiziun dal segund studi: psicoterapeut FSP
- dapi 2001 atgna pratica da cussegliaziun e psicoterapia per uffants e creschids a Darvella
- dapi 2002 fundaziun da la Chasa da psicoterapia per uffants da tgira ensemen cun sia dunna
- 2003 psicolog d'urgenza FSP

Il chantadur

Gioni Defuns è stà il tenorist da la gruppa legendara FURBAZ (1984–90)

L'artist

- dapi 1991 pictur-artist
- 1997 avertura dad ina chasa per malegiar ed exponer a Darvella:
La GALLERIA & ATELIER GIONI DEFUNS

Sia ovras èn da chattar en numerusas collecziuns naziunalas privatas ed uffizialas. Incumbensas da creaziun per stampats ed illustraziuns da different gener. Impurtantas exposiziuns: Turitg – Sogn Gagl – Berna – Lucerna – Cuira – Ligiaun – Sogn Murezi – Tavau – Flem – Claustra – Savognin – Ascona – Dornbirn – Innsbruck – Salzburg – Mannheim

Famiglia

Gioni Defuns viva cun sia dunna Alma e lur quatter uffants Jan, Nina, Mattiu e Tiziana en ses vitg nativ a Darvella.

Contact: 081 943 24 96 / www.defuns.ch